

diyanet

Aylık Dergi | Kasım 2017 | Sayı: 323

MEVLİD-İ NEBİ

HZ. PEYGAMBER
VE MEVLİT KANDİLİ
GELENEĞİ

HZ. PEYGAMBER'İN
GÜNÜMÜZ İNSANINA
DOĞRU ANLATMAK

HZ. PEYGAMBER'İN
İZİNDE MEDİNE'DEN
MEDENİYET'E

OSMANLI'DA MEVLİT
KANDİLİ VE MEVLİT
VAKIFLARI

PROF. DR. ALİ ERBAŞ
İLE MEVLİD-İ NEBİ
ÜZERİNE

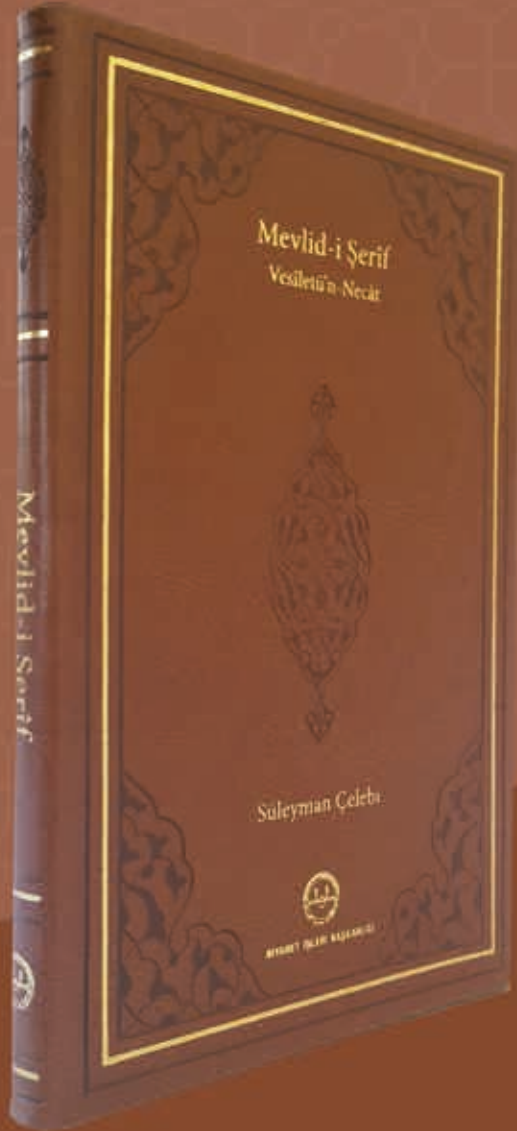
YENİ
YAYINLARIMIZ

{ MEVLİD-İ ŞERİF }

{ Vesiletü'n-Necât }

— Süleyman Çelebi —

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Mevlit Kandili İslam toplumunda Hz. Peygambere (s.a.s.) duyulan derin saygı ve özlemin bir tezahürü olarak yer alır. “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiya, 21/107.) ayet-i kerimesi, tarih boyunca Müslümanların sevgili peygamberimize duyduğu bu muhabbetin kaynağını teşkil etmiş ve Müslüman toplumlardaki mevlit okuma/yazma geleneğinin de kültürel arka planını oluşturmuştur. Ümmeti olmakla iftihar ettiğimiz Rasul-i Ekrem, bize hayat veren Kitab-ı Mübin’i getirdi. O, Rabbimize, kâinata ve insanlara karşı görev ve sorumluluklarımızı bize öğretti. Hakkı, hakikati, adaleti, fazileti ve bütün insani değerleri yaşayarak ümmetine örneklik etti. Kur’an’ın yaşayan en güzel örneği olarak, huzur ve saadet dolu örnek bir hayatın en güçlü temsili oldu. İnsan hakları ihlallerinin, çekişmelerin ve savaşların bir türlü sona ermediği yer küremiz, bugün Sevgili Peygamberimiz’in getirdiği adalet, rahmet ve merhamet yüklü mesajları doğru anlamaya ne kadar da muhtaçtır.

Mevlit Kandili, İslam ümmetinin kalbindeki peygambere bağlılığın, onun sevgisinde milletçe buluşmanın ve yolunda yürüme azminin adıdır. Mevlid-i Nebi üzerine yazılan manzum eserler, şiirin bereketli formunda inceltilmiş, gönüllere dokunan ve hayatın neredeyse her safhasına damgasını vuran köklü bir Müslüman geleneğidir. Mevlit kandillerinin XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlıda devlet töreni hâline dönüştüğü, kandil gecelerinde sarayın küçük mabeyn dairelerinde Kur’an-ı Kerim okutulduğu, padişah ve davetliler huzurunda mevlithanlar tarafından kasideler meşk edildiği, davetlilere şerbetler dağıtılıp ikramlarda bulunduğu bilinmektedir. Osmanlı toplumunda pek çok konuda gözlenen “saraydan sokağa yansıma” süreci kandillerde de yaşanmış, kimi ritüeller bir disiplin dâhilinde saraydan taşraya yayılıp benimsenmiştir. Kandiller, bundan sonra da Hz. Peygamber’in çağları aşır gelen örnekliğini ve insanlığa yol gösteren ilkelerini gönüllerimize taşımaya ve mütevazı bir işaret ışığı olarak yolumuzu aydınlatmaya devam edecektir.

Rahmet peygamberinin bize yön veren ve çağın bunalımlarını aşmada insanlığa yol gösteren mesajlarına her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğumuz bir süreçte; “Mevlid-i Nebi” dosyasını huzuruza getiriyoruz. Bu kapsamda; Dr. Emine Gümüş Böke “Hz. Peygamber ve Mevlit Kandili Geleneği”ni, Prof. Dr. Adnan Demircan, “Hz. Peygamber’i Günümüz İnsanına Doğru Anlatmak” başlıklı yazısında, Allah’ın Elçisi’nin anlatımında seçilecek kaynakların güvenilir olmasının önemi kadar, muhatabın belirlenmesi ve mesajın keyfiyetinin de önemli olduğuna dikkat çekti. Yrd. Doç. Dr. Salih Kesgin, “Hz. Peygamber’in İzinde Medine’den ‘Medeniyet’e” yazısıyla bizleri, örselenen Müslüman kimliğini tamir ederek Rasul-i Ekrem’in izinde yeniden Medine’den İslam medeniyetine yolculuğa çıkmaya davet etti. Doç. Dr. Recep Demir, “Hz. Peygamber Rehberliğinde Vasat Ümmet/Vasat Toplum” olmanın, dengeli, tutarlı ve ahlaklı bir kişilik sergilemenin yollarına işaret etti. Diyanet İşleri Başkanımız Prof. Dr. Ali Erbaş ile “Mevlid-i Nebi” üzerine gerçekleştirdiğimiz kapsamlı söyleşiyi de ilgiyle ve beğeniyle okuyacaksınız.

“Mevlid-i Nebi” dosyasını ve birbirinden değerli köşe yazılarını ilginize sunarken, teşrifleriyle yeryüzünü ve insanlığın istikbalini aydınlatan, hicretiyle medeniyet kuran Hz. Peygamber’in doğum günü Mevlid-i Nebi (12 Rebîülevvel) vesilesiyle gerçekleştirilecek bütün faaliyetlerin verimli, bereketli olmasını, bizleri Kur’an’ın ve Sevgili Peygamberimiz’in ilkeleri etrafında bir araya getirmesini diliyorum. Ülkemiz, milletimiz ve gönül coğrafyamız için Mevlit Kandili’nin huzur, barış, bereket ve selamete vesile olmasını Yüce Rabbimizden niyaz ediyorum.

Bir sonraki sayıda yeniden buluşmak dileğiyle...

DİN DÜŞÜNCE YORUM

Mevlit Sadece Mevlit midir?

27

GÜNDEM

Hız. Peygamber ve Mevlit Kandili Geleneği

6

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

İyiliğin Görkemli Mağlubiyeti: Beyaz Gemi

62

2017 KASIM

GÜNDEM

- 6 Hız. Peygamber ve
Mevlit Kandili Geleneği
Dr. Emine GÜMÜŞ BÖKE
- 9 Hız. Peygamber'i Günümüz
İnsanına Doğru Anlatmak
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN
- 12 Hız. Peygamber'in İzinde
Medine'den Medeniyet'e
Yrd. Doç. Dr. Salih KESGİN
- 17 Hız. Peygamber Rehberliğinde
Vasat Ümmet/Vasat Toplum
Doç. Dr. Recep DEMİR

SÖYLEŞİ

- 20 Prof. Dr. Ali Erbaş ile
Mevlid-i Nebi Üzerine
Mustafa IRMAKLI

DİN DÜŞÜNCE YORUM

- 24 İslam Tefekkürü ve
Hız. Muhammed (s.a.s.)
Doç. Dr. Mustafa S. KURŞUNOĞLU
- 27 Mevlit Sadece Mevlit midir?
Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL
- 30 Osmanlı Toplumunda Mevlit
Kandili ve Mevlit Vakıfları
Prof. Dr. Ali İhsan KARATAŞ
- 34 Mevlit'ten Gelen İsimler:
"Onomastik Bir Okuma"
Prof. Dr. Şahin KÖKTÜRK

VAHYİN AYDINLIĞINDA

- 38 Gelin Peygamberleri
Doğru Tanıyalım
Prof. Dr. Muammer ERBAŞ

HADİSLERİN IŞIĞINDA

- 40 Şer Odaklarına Karşı Teyakkuz
Hâlinde Olmak
Prof. Dr. Zekeriya GÜLER

AYİNE

- 42 İnsanın Aldanışı
Dr. Lamia LEVENT ABUL

EN GÜZEL İSİMLER

- 44 Hem Seven Hem Sevilen: Vedûd
Fatma BAYRAM

DÜNYA MÜSLÜMANLARI

- 46 Medeniyetleri Buluşturan Ülke:
Özbekistan
Prof. Dr. Ahmet KAVAS

İZ BIRAKANLAR

- 50 Bir Samimiyet Sedası:
Fethi Gemuhluoğlu
Gülay Ünsal BULDUK

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa BAYRAKTAR

Yayın Kurulu
Dr. Yüksel SALMAN
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ
Abdülkâî İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Ali AYGÜN
Emin GÜRDAMUR

Dijital Medya
Muhammed Kâmil YAYKAN
Ömer GÜÇLÜ

Tashih
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
EVEN Medya

Bardacık Sk. No: 27/16 Çankaya-Ankara
Tel: 0312 437 37 27 Fax: 0312 437 37 04
www.evenmedya.com iletisim@evenmedya.com

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97

Faks : 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
www.diyanetdergi.com
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurtiçi yıllık: 84.00 TL
Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Baskı

İleri Haber Ajansı Tanıtım İletişim Matbaacılık Yayın-
cılık ve Teknik Hizmetleri A.Ş. Tel: 0212 454 32 90

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık
Dergi (Türkçe)

Basım Tarihi: 03/11/2017 ISSN-1300-8471

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme
Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu
Girişimci Şubesi IBAN: TR08 0001 0025 3305 9943
0850 19 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun foto-
kopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir
bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet
İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü-
ne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftü-
lükleri - Yurtdışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din
Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapıla-
bilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.
Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın
organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf
ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak
gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Kapak: Nusrat ÇOLPAN

GEZİ-YORUM

Ljubljana
Notları

76

SÖYLEŞİ

Prof. Dr.
Ali Erbaş

20

DİN VE HAYAT

Topyekûn
Kurtuluş Reçetesi: İsar

72

HADEME-İ HAYRAT

- 52 Görme Engellilerle Ders
Yapmanın Muhteşem Huzuru
Rasimegül Usta TOKUR

HATIRA DEFTERİ

- 54 Tuşba'ya Doğru
Ali AYGÜN

BUNU KONUŞALIM

- 56 "En Önemsediğimiz Faaliyet
Alanı Eğitim."
Yahya Kemal ALİOĞLU

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

- 60 Sonbaharın Hüzün Kuşanmış
Zamanlarında Yitiklerimizi
Bulmaya Doğru
Selvigül Kandoğmuş ŞAHİN

- 62 İlyığın Gökemli Mağlubiyeti:
Beyaz Gemi
Sema BAYAR

- 64 Ahşaba Sabırdan Kanatlar
Takmak: Kündekâri
Emin GÜRDAMUR

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

- 66 Destanlarda Saklı Hayat
İlhan ASLAN

DİN VE HAYAT

- 68 Bir Hak ve Adalet Portresi:
Hz. Ömer (r.a.)
Prof. Dr. Mehmet Salih ARI

- 72 Topyekûn Kurtuluş Reçetesi: İsar
Mustafa AKPINAR

GEZİ-YORUM

- 76 Ljubljana Notları
Doç. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU

KİTAPLIK

- 80 Osmanlı Devletinde Surre-i
Hümâyûn ve Surre Alayları
Zeynep DEMİR

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

MEVLİD-İ NEBİ

Yüce Allah, bir damla sudan var edip üstün özelliklerle donattığı insanoğlunun, dünya üzerinde yaratılış gayesine uygun bir hayat sürmesi ve sonunda ebedî mükâfata nail olması için birtakım kurallar koymuştur. İnsanlığın dirilişine vesile olan vahyin doğrudan muhatabının insan olması hasebiyle de sözü edilen maksat için peygamberler göndermiştir. “Mekârim-i ahlak” merkezli bu nebevi silsile ise beşerin küllî olarak cahiliye anlayışına teslim olduğu bir dönemde, rahmetin peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s.) ile taçlanmıştır.

Sonu müspete ulaşan her türlü iş ve oluşun, başlangıç ile anlam kazanacağı muhakkaktır. Dolayısıyla, rahmet elçisinin kıyamete değin dillerde ve gönüllerde yer etmesini temin eden ilk ve asıl unsur, onun varlık âleminde tebarüz etmesidir. Şayet, Sevgili Peygamberimiz âlemleri şereflelendirmemiş olsaydı, bugün istiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy’un “Bir Gece” isimli şiirinde;

“Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta;
Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdil!”

şeklinde tasvir ettiği tablodan daha vahim ve trajik bir

manzarayla karşılaşılacağı tüm yönleriyle aşikârdır. Bu itibarla gelişle, insanlığın varlık ve âlem hakkındaki yerleşik bakış açısını tümünden değiştirip, yerine rahmani anlayışı yerleştiren Hz. Peygamberin yaşadığımız dünyayı teşrifi; insan, bilgi ve gaye tasavvurunda gerçekleş-tirdiği büyük fütuhatla, âlemdaki bütün kilitli kapıları açan manevi bir anahtar mesabesindedir.

Hz. Peygamber’in veladetinin algı ve olgular üzerinde nirengi noktası oluşturması, her şeyden önce onun beşer üstü bir varlık olmadığıyla yakından ilintilidir. Bu sayede insana insanla kılavuzluk eden Kur’an-ı Kerim, onun zihin ve gönül dünyasında ancak bu makul yolla tüm zamanları aşan bir etki meydana getirebilmiştir. Binaenaleyh, Rasulüallah’ın tesis ettiği değerlerin tatbik edilebilir olması, ümmet sathında mütevatir bir nebevi kültür oluşturmuştur. Bütün zaman ve mekânlarda hakkı teslim edilen doğruluk, merhamet, adalet gibi ahlaki/insani erdemler de yalnızca Allah’a has kılınan kulluğun gereği olan müspet pratik neticelerdir. Bu noktada biz inananlara düşen sorumluluk ise Hz. Peygamber’in yaşamı boyunca derç ettiği söz konusu müktesebatı en doğru şekilde anlayıp özümseyerek, görev bilinciyle sonraki kuşaklara eksiksiz aktarmaktır.

İnsanın dünya ve ukba saadetini konu edinen Kur'an'ın kardeş ilan ettiği müminlerin bu ilahî payeyi ihmal ederek kardeşlik hukukunu ihlal etmeleri, mukaddes dinimiz İslam'ın imajına ve Müslümanlara, hesabı mümkün olmayan zararlar vermiştir. Ne yazık ki, öñ alınamayan menfaat ve ihtiraslar sonucunda ferdiyetçilik düşüncesinin bir yansıması olarak ortaya çıkan bu parçalanmışlık halinin ancak Hz. Peygamber'in çoraklaşmış ruhlara verdiği can suyuyla hayat bulacağı şüphe götürmez bir gerçekliktir.

İnsan hayatını anlamlı kılan Kur'an'a bakıldığında, kâinatın zübdesi olan Allah Rasûlünün kuşatıcı birçok vasfının yanında, müminlerle olan ilişkisinde bütün boyutlarıyla onları kucaklayan bir yaklaşım içerisinde olduğunu müşahade etmekteyiz. Nitekim bu tutum; "Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe, 9/128.) ayetiyle vücut bulmuştur. Diğer taraftan, can taşıyan her varlığa merhamet edip zarar vermemeyi çağlar ötesi bir üslupla deklare eden Hz. Peygambere ümmet olan İslam toplumlarının kendi aralarında yaşadığı şiddete varan kavgalar bizi derinden üzmektedir. Gerek din adına, gerekse bu hassas alana bir tecavüz olarak zuhur eden ve insan olmanın onuru ile bağdaşmayan bu vahametli tablo sonucunda insanlık, Hz. Peygamber'in veladetiyle yeryüzünü kuşatan rahmet ikliminin meydana getirdiği sekinete her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

İnsanın dünya ve ukba saadetini konu edinen Kur'an'ın kardeş ilan ettiği müminlerin (Hucurat, 49/10.), bu ilahî payeyi ihmal ederek kardeşlik hukukunu ihlal etmeleri, mukaddes dinimiz İslam'ın imajına ve Müslümanlara, hesabı mümkün olmayan zararlar vermiştir. Ne yazık ki, öñ alınamayan menfaat ve ihtiraslar sonucunda ferdiyetçilik düşüncesinin bir yansıması olarak ortaya çıkan bu parçalanmışlık halinin ancak Hz. Peygamber'in çoraklaşmış ruhlara verdiği can suyuyla hayat bu-

lacağı şüphe götürmez bir gerçekliktir. Öte yandan, aşırı dünyevileşmenin kendisini iyiden iyiye hissettirmesiyle huzur ve güvenin azaldığı mekanik bir dünya, ideal manada yaşanılır olmaktan günbegün uzaklaşmaktadır. Bu sıkıntılı durumdan kurtulmak, müminler için şifa ve rahmet membaı olan Kur'an'ın (İsra, 17/82.) ifadesiyle, en güzel örnekliğin kendisinde olduğu Hz. Peygamberin (Ahzab, 33/21.) yoluna tabi olmakla mümkün olur. Meseleye bu zaviyeden bakıldığında, Allah Rasûlünün âlemlere rahmet olarak gönderilişi (Enbiya, 21/107.) daha da anlam kazanmaktadır.

Buradan hareketle ifade edelim ki, müminin dinî yaşantısının bazı dönüm noktaları bulunmaktadır. Rasul-i Ekrem'in veladet yıl dönümü de bu bağlamda, kişiye nereden gelip nereye gittiğine dair rehberlikte bulunan oldukça önemli ve değerli bir zaman dilimidir. Bu meydana, zikredilen hususta merkeze alınması gereken tutum ve tavır, rahmet peygamberini birtakım ritüellerle yâd etmekle yetinmeyip, somut adımlarla ona yaklaşmak olmalıdır. Bahse konu boyut yaşanılır hâle geldiğinde ise asıl olana ulaşma yolunda önemli bir mesafenin katılabileceğini söyleyebiliriz.

Sonuç itibarıyla, yukarıda boyut ve yansımalarına temas etmeye çalıştığımız Mevlid-i Nebi'nin, farkındalıklarımızı arttırıp yeni inkişaflara kapı aralaması; bizleri kulluk ve iyilik üzere sabitkadem kılması temennisiyle, âlem-i İslam'a ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini Yüce Mevla'dan niyaz ediyorum.

HZ. PEYGAMBER VE MEVLİT KANDİLİ GELENEĞİ

Dr. Emine GÜMÜŞ BÖKE | İstanbul Şişli Müftülüğü ADRB Vaizi

Milletimiz ve bütün İslam âlemi her yıl yeni bir heyecanla Allah'ın bütün insanlığa rahmet elçisi olarak gönderdiği ve peygamberler zincirinin son halkası olan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) getirmiş olduğu ilahî mesajı anlamak, ortaya koymuş olduğu eşsiz örnek ahlakını özümsemek, ona duyulan engin ve içten sevgiyi gönüllerden sözlere ve toplumsal bilince aktarmak düşüncesiyle asırlardır onun dünyaya gelişini Mevlit Kandili olarak kutlamaktadır .

Mevlit, doğum zamanı ve doğum günü, "mevlid-i nebi" ise Hz. Muhammed'in doğumu veya doğum günü demektir. Peygamber Efendimiz, Fil yılında, 20 Nisan 571'de (Rebiulevvel ayının 12. geces) Mekke'de Dârü't-Tebâbia denilen evde dünyaya gelmiştir. Âmine Hatun'un, gördüğü rüyayı kayınpederi Abdülmuttalip'e anlatması üzerine Abdülmuttalip torununu kucağına alıp Kâbe'ye gitmiş, Allah'a şükretmiş ve ona, "en çok övülmüş, övülecek özellikleri çok olan, en çok arzu edilmiş" anlamında "Muhammed" adını vermiştir. O, torununun doğumu şerefine verdiği bir ziyafette: "Ona Muhammed adını verdim; dilerim ki gökyüzünde Hakk (Allah), yeryüzünde halk onu pek çok övsün." demiştir. Peygamberimizin diğer bir ismi de Ahmet'tir. "Allah'ı öven, en çok hamd eden, övülmeye en layık olan" anlamındadır. Her iki isim de Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. (Âl-i İmran, 3/144; Ahzab, 33/40; Muhammed, 47/2.)

Hız. Peygamber kendisinin en önemli isimleri arasında şunları saymıştır: "Ahmet, Muhammed, Mâhî (küfrü imha eden), Hâşir (kıyamette insanların kendisiyle haşrolunacağı kimse), Âkîb (son peygamber.)" (Buhârî, Menakıb, 17.) Peygamberimizin

başka bir ismi de seçilmiş anlamına gelen Mustafa'dır. (Müslim, Fedail, 1.) İslam tarihçilerinin kaydettiğine göre, peygamberimizin doğumu sırasında, aynı anda, dünyanın birçok yerinde olağanüstü olaylar görülmüştür. Doğumu esnasında Busra saraylarından Şam bölgesine ve batıdan doğuya kadar her tarafı aydınlatan bir nurun yükselmesi, özellikle Yahudilerin o gece Ahmet'in yıldızının parladığını fark edip beklenen peygamberin doğduğunu anlamaları vb. haberler bunlar arasındadır. Biz, Kur'an'da hiç temas edilmediği gibi, muteber hadis kaynaklarında da yer almayan bu konudaki rivayetleri ihtiyatla karşılamaktayız.

Esasen Hız. Peygamber'in sağlığında onun doğum yıl dönümü kutlanmadığı gibi Hulefa-yı Raşidin dönemiyle Emevi ve Abbasi devirlerinde de mevlitle ilgili bir uygulamaya rastlanmamaktadır. İlk iki halife zamanında fetih hareketleriyle uğraşılması, son iki halife döneminde iç karışıklıkların hüküm sürmesi ve Emevi ile Abbasi yönetimlerinde de Rasulüllah soyuna destek anlamına gelecek olması sebebiyle böyle bir kutlamaya şartlar uygun değildi. Mısır'da Şii Fatımi Devleti kurulunca, soyundan geldiklerini söyledikleri Hız. Peygamber'in doğum yıl dönümü Muiz-Lidinillah döneminden (972-975) itibaren resmen kutlamaya başlanmıştır. Bu kutlamaların üst düzey görevlilerin katıldığı bir devlet töreni çerçevesinde yapıldığı ve halkın geniş bir katılımının olmadığı anlaşılmaktadır. Fatimiler, Hız. Ali ve Hız. Fatıma'nın da doğum günlerinde de mevlit merasimleri tertip ederlerdi.

Ancak çok geçmeden Eyyubiler tarafından da mevlit geleneği benimsenerek Hız. Peygamber'in doğumunu anma ve kutlama törenleri yapılagelmiştir. Âlim, şair, din ve

devlet işlerinde yararlık gösterenlere hılatler giydirilmiş ve hediyeler verilmiştir. Daha sonra mevlit törenleri İslam dünyasında yaygınlık kazanarak günümüze kadar devam etmiştir. Esasen Rasulüllah'ın doğum yıl dönümünü kutlama maksadıyla başlayan mevlit geleneği giderek, Kadir, Miraç, Regaip ve Berat gecelerinde veya sünnet, evlenme, ölüm, deprem gibi önemli olaylar vesilesiyle yapılmaya başlanmış ve toplumsal geleneğimizde yer alan önemli bir dinî-kültürel öge olmuştur.

Sünni İslam dünyasında devlet düzeyinde ilk mevlit töreni 1207 yılında Fatimiler döneminde, Selahaddin Eyyubi'nin eniştesi ve Erbil atabeyi Melik Muzafferuddin Gökboru tarafından tertiplenmiştir. Uzun hazırlıklarla düzenlenen merasimler, bütün halkı kapsayan bir şekilde düzenlenirdi. Daha sonraları Mekke'de ve diğer İslam ülkelerinde de benzeri merasimler yapılmış, bu merasimler Osmanlıların bir döneminde doruk noktasına ulaşmıştır.

"Mevlit Alayı" diye anılan bu görkemli törende üst düzey devlet erkânı yerlerini alırlardı. Padişahın teşrifinden sonra vaazlar verilir, mevlithanlar tarafından Süleyman Çelebi'nin Mevlit'i okunurdu. Bu vesileyle Medine-i Münevvere'den gelen hurmalar ikram edilirdi. Süleyman Çelebi'nin "Vesiletü'n-Necat" adı ile yazdığı ve kısaca Mevlit diye bilinen bu manzumenin mevlit kandillerinde okunması ve dinlenmesi günümüze kadar devam eden bir gelenek olmuştur.

Mekke'de, Mekkeliler, her sene Rebiulevvel ayının 12'sinde akşam namazını Mescid-i Haram'da kıldıktan sonra, cemaatle birlikte peygamberimizin doğum yeri olan Mescit'e gidip, yatsı namazını burada kılma-

yı âdet edinmişlerdir. Mevrit gecesi münasebetiyle Mekkeliler birbirleri ile tebrikleşir; misafirlerine tatlı ikram ederler. Medine ahalisi de mevrit gecelerini Mescid-i Nebavi'de geçirirler, birbirlerine ikramda bulunurlar. Halk o gün temiz ve yeni elbiselerini giyerek bir bayram havası içinde geçirirler. Zamanımızda mevrit kutlamaları birçok İslam ülkesinde kutlandığı gibi, ülkemizde de bu amaçla özel programlar uygulanmaktadır.

Hız. Peygamber zamanında ve ondan sonraki birkaç asır boyunca kutlanmayan mevritin dinî açıdan meşruiyeti İslam âlimleri arasında tartışılmıştır. Mevrit okuma ve okutmanın bidat olduğu şeklinde birtakım iddialar gündeme getirilmiştir. Zira Rasûlullah devrinde ve ona son derece bağlı olan ashap ve tabiin (Selef) zamanında kutlanmadığını, dolayısıyla bidat olduğunu söyleyenler mevcut uygulamalara şiddetle karşı çıkmıştır. Esasen mevrit kutlamasının bizzat kendisine değil bu vesileyle işlenen kötülöklere karşı çıkmıştır. Mevride karşı olan âlimlerin bu yaklaşımlarında kendi zamanlarındaki kutlamalarda görölen olumsuz davranışların rolü vardır.

Bazı âlimler ise Hız. Peygamber'in dünyaya gelmesi sebebiyle sevinmenin, onun doğum günü münasebetiyle muhtaçlara yardımda bulunmanın, Rasûl-i Ekrem'e dair şiirler okumanın, güzel elbiseler giyerek sevinç gösterisinde bulunmanın birer güzel amel olduğunu, dolayısıyla mevrit geleneğinin bidat-i hasene sayılması, halk arasında görölen ve dinen hoş karşılanmayan davranışların bundan ayrı düşünölerek önlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Burada hatırlanması ve hatırlatılması gereken önemli bir husus vardır; o da Kur'an okumakla mevrit

okumayı birbiriyle mukayese etmek veya birini diğetine alternatif göstermek yerine ikisini ayrı ayrı ve her birini kendi yeri ve amacı doğrultusunda değerlendirmek ve yaşatmak daha doğru olur. Zira mevrit gibi dini eğitim ve coşkuyu içeren sosyal ve geleneksel töreler aslı ibadetlerin yerine geçmediğı gibi bu tür sosyal ödevlerin kişiler üzerine bizzat gerekli olan namaz, oruç, infak ve yardım gibi dinî yükümlölüklerden muaf tutmadığı unutulmamalıdır.

Şunu ifade edelim ki, mevrit geleneğı, peygamberimize bağlılığın tazelenmesi, onun genç kuşaklara gerektiğı biçimde tanıtılması ve ona layık bir ümmet olma muhasebesinin yapılması açısından Müslümanlar tarafından iyi değerlendirilmesi gereken güzel bir vesile kabul edilir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen peygamberimizin şefaatinı umarak bu gece münasebetiyle onu daha iyi tanımaya ve mesajlarını anlamaya gayret edilmelidir.

Yüce Allah, insanlığa lütuf ve merhametinin bir tecellisi olarak, insanı insan yapan bütün değerlerin ve ahlaki erdemlerin kendisinde toplandığı Hız. Muhammed'i son peygamber olarak göndermiştir. "Allah, inananlara, kendi içlerinden onlara ayetlerini okuyan, onları temize çıkaran ve onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir elçi göndermekle iyilik yapmıştır. Oysa onlar önceleri apaçık şaşkınlık içinde idiler." (Âl-i İmran, 3/164.) mealindeki ayet de bu ilahi ikramı ifade eder. Hız. Peygamber'i bize en iyi bir biçimde tanıtan Kur'an, onun hayatını "yaşanabilir en güzel model" olarak takdim etmekte ve kendisini örnek almamızı istemektedir. O, "bizim içimizden bize gelmiş" (Tevbe, 9/128.) ve "Âlemlere rahmet olarak" (Enbiya, 21/107.) gönderilmiş bir elçidir. "İçimizden biri" olması, onun örnek olmasının

imkânına işaret içindir. Onu sevmek ve örnek almak, yalın bir taklit ve sünnetinin belirli şekillere hapsedilmesi değil, sünnetinin ve sireninin bütün yönleriyle tanınması, insanlığın huzur ve mutluluğı için yaptığı çağırının güncelleştirilerek hayatımıza yansıtılması, güzel ahlakının ve öğretilerinin davranışlarımızın mihveri ve rehberi yapılmasıdır.

O rahmet peygamberi, "İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de gerçek manada iman etmiş olamazsınız." (Müslim, İman, 93.) buyurarak birbirimizi sevmeyi imanın bir gereğı olarak ifade etmiş, sevgi ve imanı toplumsal barışın temel direğı yapmıştır. O, bütün hayatı boyunca, bizlere Yüce Yaratıcı'ya iman edip onu içtenlikle sevmeyi, ona bağlanarak ibadetlerle hayatımızı anlamlı kılmayı, dürüstlüğü, emaneti korumayı, insan haklarına uymayı, zayıf ve muhtaçlara yardım etmeyi, yetim ve kimsesiz çocuklara kol kanat germeyi, herkesin ve her şeyin hakkını gözetmeyi, komşuluk ve akrabalık bağlarına riayet etmeyi, kimseyi kırmamayı, iyilikte yarışmayı, yararlı insan olmayı öğütlemiştir.

Mevrit Kandili, Hız. Peygamber'in bizlere sunduğı değerleri ve yol gösterici öğütlerini anlama ve bu anlayışla yaşama ve yenilenme zamanıdır. Bu değerleri fark etmek ve onları bir davranış bilincine ve yaşanan bir hayat hâline getirebilmek, dindarlığımızın temel hedefi olmalıdır.

Bu duygu ve düşüncelerle Mevrit Kandili'nin tüm insanlığa sevgi, barış ve huzur getirmesin, kandilin, Sevgili Peygamberimizi daha iyi tanımamıza vesile olmasını Yüce Allah'tan niyaz eder, tüm İslam âleminin Mevrit Kandili'ni tebrik ederim. ■

HZ. PEYGAMBER'İ GÜNÜMÜZ İNSANINA DOĞRU ANLATMAK

Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN | İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fatma Alparslan

Hiz. Peygamber'in hayatını anlatmanın ve tanıtmmanın en etkileyici yolu onun getirdiği mesajın doğru anlaşıldığını davranışlarımızla göstermemizdir. İyi ve etkileyici bir anlatım, anlatılanın fiilen temsiliyle mümkündür. Günümüzde Müslümanların en önemli sorunlarından biri Allah Elçisi'ni temsil edememeleridir.

A

llah'ın Elçisi'ni (s.a.s.) doğru anlatmak için onu doğru anlamak, doğru anlamak için de onun hayatını ve getirdiği mesajı doğru bilmek gerekir. Ancak asırların geçmesiyle bizimle onun yaşadığı dönem ve getirdiği mesajın arasına giren birçok etken, hem onu hem de onun bize tebliğ ettiği son ilahî mesajı doğru anlamamızın önüne bir kısmı hemen teşhis edilebilen, bir kısmı ise kendisini saklayan engeller getirmiştir. Bütün bu engelleri aşp Allah Elçisi'nin doğru öğrenilmesi ve anlatılması için sağlam bir metotla yapılacak çalışmalara ihtiyaç olduğu açıktır.

Hız. Peygamber'in sahih bilgiyle tanıtılması büyük önem taşımaktadır. Zaman içinde oluşan farklı ve çelişkili bilgilerin bizi yönlendirmesine karşı uyanık olmak zorundayız. Zira Allah Elçisi'ni ve mesajını yanlış tanıtan anlatımlarla da karşılaşırız. Bu anlatımların bir kısmı art niyetli kişiler tarafından uydurulmuş olsa da bir kısmı iyi niyetli insanların eseridir. Bir kısmı ise kolektif aklın ürünü olarak zamanla gelişmiş ve son hâlini almıştır. İşte bu birikim içinde doğruyu anlatabilmek için sahih ile sakimi birbirinden ayıran bir anlayışın ve bilginin bize yol gösterici olması gerekir. Bunun için geçmişte ulemamızın çalışmalarıyla zenginleşen büyük bir birikimin yanında çağdaş araştırma imkânlarını ve metotlarını kullanan günümüz araştırmacılarımızın çalışmalarından yararlanılmalıdır. İslam medeniyetinin şiarı olan bilginin insanlığın ortak malı olduğu ilkesi Allah Elçisi'ni anlamak ve anlatmak için de işlevsel olarak kullanılmalıdır.

Hız. Peygamber'in Kur'an pence-resinden anlatılması ihmal edilmemesi gereken bir perspektiftir. Kur'an-ı Kerim, Allah Elçisi'nin yaşadığı dönemden günümüze gelen en önemli kaynaktır. Sıhhati konusunda bir kuşku olmadığı açık olan Kur'an ayetlerinin sebep-i nüzullerinin de dikkate alınmasının Allah Elçisi'nin hayatının anlaşılması açısından önemli olduğu muhakkaktır. Kur'an'ın anlattığı peygamber ile sahih sünnet ve siyerin anlattığı peygamber arasında çelişki olması mümkün değildir. Bu bilgi kaynaklarının hepsi birbirinin anlaşılması için malzeme ihtiva ettiği gibi Allah Elçisi'nin doğru anlatılması açısından hayati öneme sahiptir.

Allah Elçisi'nin hayatı hakkında bilgi veren siyer kaynaklarının yanı sıra hadis kitaplarında da önemli bilgilere ulaşmamız mümkündür. Bu sebeple Kur'an, tefsir, hadis, siyer gibi alanlarda yazılan bütün temel kaynaklar, Allah Elçisi'nin hayatını anlamak için önemlidir.

Allah Elçisi'nin tanıtılmasında günümüz imkânlarından yararlanılması gerekir. Bu amaçla görsel ve yazılı sanatlardan yararlanılmalı, asrımızın önemli iletişim kanalları kullanılmalıdır. Sanal dünyanın verimli kullanımının yanında uluslararası bir siyer müzesinin, günümüze ulaşan maddi varlıkların niteliğinin ortaya çıkması ve sergilenmesi açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Dünyanın muhtelif dillerinde yayın yapan yazılı, sanal ve görsel iletişim kanallarının istihdamı, daha fazla insana ulaşmak için önemlidir. Bilinçli ya da bilinçsizce yayılan yanlış algıları bertaraf etmenin yolu,

sahih bilgiyi alternatif hâline getirip insanlara ulaştırmaktır. Yanlış ile doğruyu birbirinden ayırabilecek bilgisi ve birikimi olmayan insanların doğru izi bulmalarını beklemek gerçekçi değildir.

Günümüzde İslam ve başta Hız. Peygamber olmak üzere onun değerleriyle ilgili algı operasyonlarının etkisini kırmanın en önemli yolu, bilgiyi doğru kullanmak ve yanlışlıklarla bilgiyle mücadele etmektir. Bunun için tahriklere kapılmadan, sabırla doğrunun anlatımı önemlidir.

Allah Elçisi'nin anlatılmasında kişisel çabaların yanı sıra kurumsal çalışmalar da önemlidir. Bunun için yaygın ve örgün eğitim yapan kurumların çalışmalarını yaptırması ve bu çalışmaları desteklemesi gerekir. Örneğin Diyanet teşkilatı, Allah Elçisi'ni muhatapların yaşlarına göre kademeli olarak anlatan, ayrıca onun örnek kişiliği ve ahlaki hakkında bilgi veren farklı yaş ve eğitime sahip insanlar için kitaplar yayınlamalı ve bu kitaplara uygun fiyatlarla ulaşılmalıdır. Ayrıca bu kitapların farklı yöntemlerle yazılmış birçok alternatif hazırlanmalıdır. Bugün Allah Elçisi'yle ilgili çalışmaların geliştirildiği kurum ve kuruluşlara sahip olmamız büyük bir eksiklik. Bireysel çalışmaları kurumsal çalışmalarla desteklemek önem arz etmektedir.

Hız. Peygamber'in anlatılmasında muhatapın yaşadığı çevre ve kültürüne uygun bir yöntem ve dilin tercih edilmesi gerekir. Allah Elçisi'ni muhataplarımıza anlatırken onların bilgi ve bilinç düzeyleri önemlidir. Zira anlatılan kadar anlayanın ne anladığı

da önemlidir. Doğru bir tasvirin yanlış anlaşılma ihtimali olduğu yerde o tasviri yapmamak daha isabetli bir yöntemdir. Allah Elçisi'nin hayatıyla ilgili her bilgi, her yaşa ve kişiye uygun olmadığı gibi, zihni hazırlığı olmayan kişilerin önlerine gelen konuları konuşmalarının doğru olmadığı açıktır. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemin ve şartların gerektirdiği bazı uygulamaların farklı kültür evrenine ait olan birbirinden oldukça farklı bilgi ve anlayış seviyesine sahip günümüz insanının birçoğunun zihni dünyasında sağlıklı bir karşılığı yoktur. Bundan dolayı Hz. Peygamber hakkındaki bilgilerimizin dönemin şartları dikkate alınarak yorumlanması gerekir. Bu yorum ise keyfi olmamalı bilgi ve belgeye dayanmalıdır.

Allah Elçisi'ni anlatmaya çalışırken tarihî bir kişilik olan peygamberi anlatmak yerine muhayyilemizdeki peygamberi anlatmak onun doğru anlaşılmasının önünde büyük bir engeldir.

İnsanları etkilemek için iyi niyetten kaynaklansa da Hz. Peygamber, hurafelerle ve yanlışlarla anlatılmamalıdır. Hurafe ile inşa edilen bir anlayışın sapmaya sebep olacağı gerçek olduğu gibi elde edilecek başarının da yıkılması kaçınılmazdır. Hz. Peygamber'in doğru bilgiyle anlatılması, sahih bilginin olmadığı konularda insanların doğru bilgilendirilmesi önemlidir.

Allah Elçisi'ni anlatırken övgüde aşırıya gitmek, onu Kur'an'ın tavsif ettiğinin dışında vasıflarla niteleyerek güya insanların onu sevmesini sağlamak, yanlış anlaşılmasına sebep olacağı için kaçınılması gereken bir yöntemdir.

nılması gereken bir yöntemdir.

Hız. Peygamber'in hayatına parçacı değil bütüncül bir gözle bakılması önemlidir. Ayrıca onun yaptıklarını ve getirdiği mesajı doğru anlayabilmek için kronolojik bir perspektif de ihmal edilmemelidir. Esbab-ı nüzul ve nasih-men-

Allah Elçisi'nin tanıtılmasında günümüz imkânlarından yararlanılması gerekir. Bu amaçla görsel ve yazılı sanatlardan yararlanılmalı, asrımızın önemli iletişim kanalları kullanılmalıdır. Sanal dünyanın verimli kullanımının yanında uluslararası bir siyer müzesinin, günümüze ulaşan maddi varlıkların niteliğinin ortaya çıkması ve sergilenmesi açısından önemli olduğunu düşünüyoruz.

suh kültürü bu bakışın tarihî yanlışlarıdır.

Hız. Peygamber anlatılırken kullanılacak dil oldukça sade ve anlaşılır olmalıdır. Ağdalı ifadelerle, muhatabın anlamayacağı bir dilin tercih edilmesi amaca hizmet etmez, aksine Hız. Peygamber ile insanlar arasındaki mesafeyi açar.

Allah Elçisi'nin ve mesajının araçsallaştırılması karşılaşılan en önemli sorunlardan biridir. Maa-lesef Allah Elçisi ve mesajı bazen hakikatin ifadesi amacıyla değil, çıkar elde etmek ya da insanları etki altına almak niyetiyle anlatılmaktadır. Bundan kaçınmak, hem hakikati ifade etmenin gereğidir hem de Müslüman için dinî ve vicdani bir yükümlülüktür. Hız. Peygamber'in istismarına yol açacak bir yaklaşım ve anlatım tarzı muhataba fayda yerine zarar verir.

Hız. Peygamber'in hayatını anlatmanın ve tanıtmanın en etkileyici yolu onun getirdiği mesajın doğru anlaşıldığını davranışlarımızla göstermemizdir. İyi ve etkileyici bir anlatım, anlatılanın fiilen temsiliyle mümkündür. Günümüzde Müslümanların en önemli sorunlarından biri Allah Elçisi'ni temsil edememeleridir. Kuşkusuz onun hayatıyla bütünleştirdiği mesajının yaşanması, onu anlatmanın ve tanıtmanın en iyi yoludur.

Allah Elçisi'ni doğru anlatmanın önemli ve başarılı bir örneği biza-tihi kendi mücadelesi ve son ilahî mesajı tebliğidir. O, sabırla, bıkmadan ve bıktırmadan, güzel sözle mesajını anlatmıştır. Kuşkusuz bu hususta da önemli ve başarılı bir örnek vardır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Allah Elçisi'nin anlatımında seçilecek kaynakların sağlam olması önemli olduğu gibi muhatabın belirlenmesi ve mesajın keyfiyeti de önemlidir. Ancak her şeyden önemlisi Allah Elçisi'nin getirdiği mesajın takipçisi olarak onun ümmeti olma bilincinin diri tutulmasıdır. ■

HZ. PEYGAMBER'İN İZİNDE MEDİNE'DEN MEDENİYET'E

Yrd. Doç. Dr. Salih KESGİN

A

rapçada şehir anlamına gelen “Medine” (İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, XIII/164-170, 402.) kelimesinden türetilen “medeniyet” kavramı, kelime anlamı itibarıyla “şehre mensup”, “şehre mensup hasletler” (İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, XIII/402.) anlamına gelirken; terim anlamı itibarıyla bir toplumun sahip olduğu maddi-manevi eserler ve tasarruflar bütünü olarak ifade edilmektedir. (Malik b. Nebi, Çağdaş Temel Konular, s. 30, 31.) Medeniyet kavramının düşünce tarihi boyunca kazandığı anlamların ortak noktası, toplum hayatının sosyal, siyasal, entelektüel, kurumsal, teknik ve ekonomik alanlarda mümkün kıldığı birikim düzeyini ve fırsatları ifade ediyor olmasıdır. (İlhan Kutluer, DİA, “Medeniyet”, XXVIII/296.)

İnsanların kavramlarla düşünmesi, öğrenmesi ve konuşması nedeniyle; kavramlar, dünya tasavvurumuzun aynası niteliğindedir. Bir kavram olarak, medeniyetin “Medine” kelimesinden türemiş olması, bunun da itaat, mülk, hüküm anlamına gelen “dane” fiil köküne sahip “din” (İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, XIII/164-170, 402.) kelimesinden türemiş olması, yani etimolojik açıdan ortak bir kökten gelmeleri bu noktada önemlidir. Kelimelerin arasındaki bu ilişki şu tespiti haklı kılmaktadır: “Din” asıl, “medeniyet” türevdir. (bkz. Bedri Gencer, İslam’da Modernleşme (1839-1939), s. 39.) Bu kapsamda medeniyet; dini, zaman ve mekân taşıyan bir değer olarak kıymet ifade ederken, din ise medeniyetin biçimini ve hayat tarzını belirleyen en temel unsur olma işlevine sahiptir.

Nitekim İslam medeniyetinde vahiy, medeniyetin “varlık kayna-

ğı” olarak işlev görürken, hadis ve sünnet ise “kurucu irade” olarak toplumun açık ve berrak bir hayat tasavvuruna sahip olmasını temin etmiştir. Bu bağlamda İslam toplumlarında vahyin, hayata yansımış ve görünür hâle gelmiş hâli olan sünnetin; Müslümanların dünya tasavvurlarına kaynaklık ve örneklik teşkil etmesi, yani vahyin beyan ettiği “norm”un hayat içerisinde “form”a nasıl dönüştürülebileceğini ortaya koyması; bir kavram olarak kendisi de “form” niteliğini taşıyan

Hadis ve sünnet tasavvurunun krize girmesi, İslam medeniyetinin de krize girmesine; İslam medeniyetinin kriz yaşaması ise hadis ve sünnet tasavvurunun da aynı sorunla karşılaşmasına sebebiyet vermektedir.

İslam medeniyetinin, sünnet medeniyeti olarak vasıflandırılmasını mümkün kılmaktadır.

İslam medeniyeti ve sünnet kavramları arasındaki bu varoluşsal bağlantı bizi şu tespite yönlendirmektedir: Hadis ve sünnet tasavvurunun krize girmesi, İslam medeniyetinin de krize girmesine; İslam medeniyetinin kriz yaşaması ise hadis ve sünnet tasavvurunun da aynı sorunla karşılaşmasına sebebiyet vermektedir. Özellikle XIX. ve XX. yüzyılda Müslüman nüfusun yaşa-

dığı coğrafyada şahit olunan kriz de tam anlamıyla bu tespit eşliğinde anlaşılır hâle gelmektedir. Müslümanların ve dolayısıyla modern dönem İslam medeniyetinin, içinde bulunduğu krizi aşabilmesi ancak hadis ve sünnet algımızı yeniden gözden geçirmemize ve sünneti yeniden İslam düşüncesinin ve Müslüman bireyin hayat tasavvurunun merkezine yerleştirmemize bağlıdır. Çünkü ne zaman ki, Müslüman toplumlar kendi bilgi kaynakları ve kurucu unsurları olan vahiy ve vahyin hayata yansımaları temin eden hadis ve sünnetle aralarına mesafe koymuşlarsa, medeniyet inşa etme idealinden ve fikrinden uzaklaşmışlardır. (bkz. İmâduddîn Halil, İslam Tarihi, -Bir Yöntem Araştırması- s. 62-66.) Medeniyet fikri yitirildiği için de, Müslüman toplumlar yaşanan sarsıcı buhranın aslında medeniyet buhranı olduğunu bile fark ve idrak edememektedirler. (Albert Schweitzer, Medeniyet Felsefesi, s. 23 -Yusuf Kaplan’ın sunuş yazısı-) Bu bağlamda İslam inancının varlık tasavvurunun merkezinde yer alan “iman” kavramı ekseninde hadis ve sünnetin mikro düzeyde ferdin, makro düzeyde de toplumların düşüncelerini, hayat anlayışlarını şekillendirirken nasıl bir örnek sunduğu hususunu ele alacağız.

İslam medeniyetinde varlık tasavvurunun inşa ve ihya kaynağı olarak hadis ve sünnet

Lügat anlamı itibarıyla “inanmak, tasdik etmek” anlamına gelen iman (İbn Manzur, Lisânü'l-Arab, XIII/21.), ıstılahta “Kesin olarak Allah’tan getirdiği bilinen hususlarda Hz. Peygamber’in ilettiklerinin doğruluğuna inanmak.” (Râğib el-İsfahânî, el-Müfredât, s. 26.) olarak tarif edilir. Bu tariftten şu anlaşılmaktadır ki,

iman kavramı ilk olarak Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanmayı gerekli kılmaktadır. Çünkü İslam dinini insanlığa ulaştıran odur. Öncelikle onun risaleti kabul edilmelidir ki, beraberinde Allah tarafından bildirdikleri de kabul edilsin. Nitekim Ebu Hâmid el-Gazali (ö. 505/1111) de Allah'tan başka bir ilahın bulunmadığına inanmanın, imanın kemali için yeterli olmadığını kaydettikten sonra Hz. Muhammed'in risaletinin önemi- ne değinmekte ve imanının, onun peygamberliğini tasdik etmekle tamamlanacağını belirtmektedir. (Gazzâlî, İhyâ-ı ulumî'd-dîn, I/120.) Bu da Allah'ın varlığına Hz. Peygamber'in açıkladığı gibi inanmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır ki, "De ki, Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Âl-i İmran, 3/31.) ayeti de bu tespitlerin bir delili niteliğindedir.

Bu tespitler, bütün çeşitliliği ve zenginliğiyle İslam medeniyeti, tarihi, kültürü ve eğitiminin; insanın imanının beyanı olan kelime-i şهادetin kapsam alanı içerisinde olduğuna delalet etmektedir. Bu nedenle, "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve rasulü olduğuna şahitlik etmek", bireyler için kimlik beyanı niteliğindedir. Bu beyanıyla insan "iman"ı bir kimlik olarak benimseyerek, önce kendisini sonra da çevresini ve içinde bulunduğu toplumu değiştirme sorumluluğunu üstlenmiş olur. Buna bağlı olarak da, kelime-i şهادet/iman, kendisiyle tam anlamıyla temasa geçen herkese, medeniyet kurmasını temin eden vasıflardan oluşan yeni karakterini kazandırır. İnsanın, bütün fiillerine İslam vasfını kazandıran ve böylece onları medeniyet kavramıyla izah edilen ya-

pıyı oluşturmaya sevk eden iman, Müslüman bireyin zihnindeki varlık hiyerarşisini oluşturan en temel değerdir. Bu nedenle bir Müslümanın; insan, âlem, zaman ve mekân algısı kelime-i şهادetin dolayısıyla iman kavramının içerisinde mecz edilmiş hâldedir.

Bu tespitlerimizi daha da somutlaştırabilmek, hadis ve sünnetin Müslüman bireyin varlık tasavvurunu inşa ve ihya edici işlevini irdelleyebilmek maksadıyla, Buhari'nin el-Camiu's-Sahih adlı eserinin "Kitabü'l-İman" bölümünü esas alarak değerlendirmelerimizi örneklerle temellendireceğiz.

Nebevi mesaj kişinin kendisini olgunlaştırmasını hedefler

Rasulullah (s.a.s.), "İman altmış küsur şubedir ve hayâ da imandan bir şubedir." (Buhari, İman, 3.) beyanıyla Müslüman bireyin, öncelikle kendisini ahlâken dönüştürmesinin gerekli olduğuna işaret etmekte; "Müslüman elinden ve dilinden insanların emin olduğu kişidir." (Buhari, İman, 3.), ifadesiyle de kişinin toplum nezdindeki sorumlulukları bağlamında kendisini olgunlaştırmasını sağlamayı hedeflemektedir. Çünkü kendi nefsinin olgunlaşmamış bir kimsenin içinde bulunduğu toplum için söyleyebileceği herhangi bir şeyi olamayacaktır. Nitekim "Şüpheli şeylerden uzak durarak dinini koruyan kimse diğerlerinden üstündür." (Buhari, İman, 39.) hadisi de kişinin iç dünyasını olgunlaştırmasının ehemmiyetine işaret ederken, kişinin ruhen olgunlaşması kadar aklen ve ilmen kemale ulaşmayı arzu etmesinin de esas olduğunu göstermektedir. Bu noktada Hz. Peygamber'in, namaz kılmasıyla methedilen bir kadın sebebiyle söylediği "Allah'a en sevimli gelen ibadet, üzerinde sahibinin

İslam medeniyetinde varlık tasavvurunun kaynağı olarak hadis ve sünnet, tarihsel süreç içerisinde medeniyet inşasında nasıl birincil bir rol üstlenmişse, günümüzde de medeniyetin ihyasında aynı fonksiyonel konuma ulaştığında Müslümanlar yeniden kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumu dönüştürebilecek imkâna kavuşabilecek ve etken bir güç olarak tarih sahnesinde yer alabilecektir.

devamlı olduğu ibadettir.” (Buhari, İman, 31.) ifadesi maddi ve manevi olgunlaşmada istikrar ve devamlılığın en temel prensip olduğuna dikkat çekmektedir. Bu olgunlaşmada insanoğlunun farkında olması gereken bir diğer husus daha vardır ki o da acziyetidir. Bu bağlamda “De ki duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?” (Furkan, 25/77.) ayeti kişinin madden ve manen olgunlaşmasının acziyetinin farkında olarak Allah’a sığınmak ve hayırlı amellerde devamlılık ile mümkün olabileceğine işaret etmektedir.

Nebevi mesaj insana değer vermeyi gerekli kılar

Buhari’nin, “Selam Vermek İslam’dandır.” bab başlığıyla Ammar

b. Yasir’den aktardığı “Şu üç şeyi bünyesinde toplayan imanı bir araya getirmiş olur: Rabbine ve insanlara karşı görevini yerine getirmek, başkalarına bolca selam vermek ve darlıkta infakta bulunmak.” (Buhari, İman, 18.) mevkuf hadisi, imanın insana değer vermeyi gerekli kıldığına delalet etmektedir. Nitekim aynı bapta bir diğer hadiste de iman eden kimsenin vasfı olarak aktarılan tanıdık ya da tanımadık herkese selam vermek (Buhari, İman, 18.) ise, insana herhangi bir menfaati olduğu için değil insan olduğu için ehemmiyet vermenin imandan oluşuna işaret etmektedir. Temel hadis kaynaklarında nakledilen “Yemek yedirmek İslam’dandır.” (Buhari, İman, 8.), “Kişinin kendisi

için istediğini başkası için de istemesi imandandır.” (Buhari, İman, 9.) vurgusuyla aktarılan hadisler de mümin olmanın öncelikle insana değer vermeyi gerekli kıldığını göstermektedir.

Nebevi mesaj sorumluluk üstlenmeyi gerekli kılar

“Fitnelerden kaçınmak dindendir(imandandır).” (Buhari, İman, 12.) başlığı altında toplumsal sorunlar karşısında mutedil bir davranış üslubu benimsemenin imanın bir gereği olduğuna işaret eden Buhari, sünnet-vahiy bütünlüğüyle “İki mümin grup birbirleriyle savaşırsa, aralarını uzlaştırsın.” (Hucurat, 49/9.) ayetine bap başlığında yer verdiği bölümde “İki Müslüman birbirine

kılıç çektiğinde ölen de öldüren de cehennemdedir.”(Buhari, İman, 22.) hadisini naklederek Müslümanın sosyal sorunlar karşısında nasıl bir tavır takınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim sahabeden İbn Haris es-Sekafi, “Ya Rasulallah, öldürenin durumu belli ama ölen niçin cehennemdedir?” diye sorunca Rasülü Ekrem’in (s.a.s.), “Çünkü o arkadaşını öldürmek istiyordu.” buyurması (Buhari, İman, 22.) toplumsal gerilim anlarında, sorunun bir parçası olmaktansa onu çözen olma gayretini ortaya koymayı temel prensip olarak iman eden insanın gündemine yerleştirmektedir. Bu bağlamda, Buhari’nin bap başlığı olarak aktardığı “İki mümin grup birbiriyle savaşırsa, aralarını uzlaştırın.” ayeti müminin sorumluluğunun ne olduğunun göstergesi niteliğindedir.

Nebevi mesaj samimi olmayı bir hayat usulü olarak gösterir

Allah’tan başka ilah bulunmadığına ve Hz. Muhammed’in Allah’ın Rasülü olduğuna şehadet etmek öz itibarıyla kişinin öncelikle Rabbinin, onun elçisine ve bütün insanlara karşı samimi olmasını gerekli kılar. Çünkü iman, öncelikle dilin değil kalbin bir fiilidir. Bu nedenle Rasülü Allah (s.a.s.) “İnsan bedeninde bir et parçası vardır o iyi olursa bütün beden iyi olur, kötü olursa bütün beden kötü olur. İşte o et parçası kalptir.” (Buhari, İman, 39.) buyurarak kişinin kendi iç dünyasında öncelikle samimiyeti inşa etmesi gerektiğine işaret etmiştir. Samimiyetin olmadığı yerde din ve dindarlıktan söz edilemez. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.s.): “Din, samimiyetten ibarettir.” buyurmuş, “Kime karşı, Ya Rasulallah?” denildiğinde, “Allah’a, Kitabına, rasulü-

ne, Müslümanların idarecilerine ve bütün Müslümanlara.” diye cevap vermiştir. (Buhari, İman, 41.) Böylece Rasülü Ekrem Efendimiz (s.a.s.) başta iman, ibadet ve davranışlarda olmak üzere insanlarla olan münasebetlerimizde ihlas ve samimiyeti esas kılmanın önemine işaret etmiş, iman eden kimsenin insan ve âlem tasavvurunun merkezinde samimiyet kavramını yerleştirmiştir.

Sonuç olarak; kâinattaki her şey eşref-i mahlukât (Tîn, 95/4.) olarak

**Rasülü Allah (s.a.s.)
“İnsan bedeninde bir et parçası vardır o iyi olursa bütün beden iyi olur, kötü olursa bütün beden kötü olur. İşte o et parçası kalptir.” buyurarak kişinin kendi iç dünyasında öncelikle samimiyeti inşa etmesi gerektiğine işaret etmiştir**

vasıflandırılan insan için yaratılmasına rağmen (İsra, 17/70.) içinde bulunduğumuz dönemde insanoğlu, temel değerlerle arasına mesafe konulmuş, modern-cahiliye olarak vasıflandırılabilir bir tecrübeyi yaşar hâle getirilmiştir. İnsanoğlunun gerçek kıymeti ile arasına konulan bu mesafe, ancak İslam’ın, insanları ekonomik, sosyal ya da siyasi gücüne göre sınıflandıran bütün sistemleri değiştirerek insanlığın

önüne koyduğu varlık tasavvuru ile aşılabilecektir. Ancak din-i mübin-i İslam’ı hayata geçirme üslubu olarak ifade edebileceğimiz sünneti doğru anlamaktan ve yaşamaktan uzak oluşu nedeniyle Müslüman bireylerin/toplumların insanlığa İslami değerleri güzel örneklerle ne kadar taşıyabildiği sorgulanabilir durumdadır.

Vahyin rehberliğinde, yeryüzü mirasçısı olacak salih kulun inkişafını sağlamayı hedefleyen nebevi mesaj; modern dönemde, ya tamamen reddiye ya da yaşanılmaz derecede aşırı yorumlama tasavvurlarının dişlileri arasına hapsedilmekte, Müslüman birey ile hadis ve sünnet arasına bariyerler örülmektedir. Şu bir gerçektir ki; İslam medeniyeti krize girerse hadis ve sünnet anlayışı da krize girmekte, sünnet ve hadis algısı krize girdiğinde İslam medeniyeti de kriz dönemini tecrübe etmektedir. Nitekim modern dönemde İslam dünyasının içinde bulunduğu durum bunun en bariz örneği niteliğindedir.

Bütün bu tespitlere istinaden şunu ifade edebiliriz ki, İslam medeniyetinde varlık tasavvurunun kaynağı olarak hadis ve sünnet, tarihsel süreç içerisinde medeniyet inşasında nasıl birincil bir rol üstlenmişse, günümüzde de medeniyetin iyasasında aynı fonksiyonel konuma ulaştığında Müslümanlar yeniden kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumu dönüştürebilecek imkâna kavuşabilecek ve etken bir güç olarak tarih sahnesinde yer alabilecektir. Vakit, yıpranan Müslüman kimliğini onarma, Rasülü Allah’ın (s.a.s.) izinde yeniden Medine’den İslam medeniyetine yolculuğa çıkma vaktidir. ■

HZ. PEYGAMBER REHBERLİĞİNDE VASAT ÜMMET/VASAT TOPLUM

Doç. Dr. Recep DEMİR

Toplumun bireylerden oluştuğu bilinen bir gerçektir. Nitelikli bir toplum inşa etmek, o toplumu oluşturan bireylerin nitelikli olmasına bağlıdır. Bir başka ifadeyle iyi birey, iyi bir toplumun oluşması için son derece

önemlidir. Diğer insanlarla hiçbir ilişkisi bulunmayan ve kendi hâlinde yaşayan bireyin iyi bir insan olması kendisi açısından önemlidir ancak toplumsal açıdan çok fazla bir anlam ifade etmemektedir. Bütün dinler, bireyler yanında toplumlarla da ilgilenmiş ve sağlıklı

bir toplum yapısının oluşması için bazı ilkeler koymuştur.

Son dinin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de sağlıklı bir toplumsal yapının nasıl oluşturulacağı konusunda önemli veriler bulunmaktadır. Her şeyden önce Kur'an'da

böyle bir yapının oluşması için ahlaki ilkelerden söz edilmektedir. Hz. Peygamber'in üstün bir ahlak üzere olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca hadislerde de onun güzel ahlaki tamamlamak üzere gönderildiği ifade edilmektedir. Ne var ki, bir toplum için salt ahlaki ilkeler ve öğütler yeterli değildir. Kimi emir ve yasaklara, hatta cezalara da ihtiyaç vardır.

Toplumsal yapının değişkenliğinden olmalı ki Kur'an'da toplumla ilgili kimi konular ayrıntılı olarak değil prensipler şeklinde ele alınmaktadır. Bu meyanda örneğin yönetim alanında şûraya vurgu yapılmakta (Şûrâ, 42/38.) ve hatta vahiy alan peygamberden bile işleri karara bağlarken ondan müminlere danışması istenmektedir. (Â-i İmran, 3/159.)

Kur'an'ın önerdiği sağlıklı toplumsal yapının oluşması için üç temel özellik sayılmaktadır. Bunlar vasat olmak, hayırlılık (Â-i İmran, 3/110.) ve birlik içinde (Mü'minun, 23/52.) bulunmaktır. Biz bunlardan "vasat toplum" ifadesi üzerinde durmak istiyoruz.

"Vasat toplum" ifadesiyle ne kastedilmektedir?

Vasat kavramı lügatte, her şeyin dengelisi, mutedili, makbulü, iyisi, muteberi, ortancası ve ortalaması gibi anlamlara gelir. Vasat, iki tarafı da dengede tuttuğundan adalet anlamında da kullanılmıştır. (Ebu Hilâl el-Hasan b. Abdillâh b. Sehl b. Said Askerî, Mu'cemu Furukî'l-Luğaviyye, Müessesetu'r-Risâle, et-Tab'atu'l-Ülâ. Kum 1412, I, 572.) Kur'an'da ise "vasat" ve türevleri; âdil, akli başında, akliselim sahibi, ortalama, orta halli gibi anlamlarda kullanılmış olup, türevleriyle birlikte beş yer-

Vasat insanların oluşturduğu toplum, adaletin, emniyetin, sevginin, hoşgörünün, yardımlaşma ve dayanışmanın olduğu bir toplumdur. Bu toplumda yalan ve hilelerle insanları aldatmak, birbirlerinin inanç ve düşüncelerine karşı saygısızlık yapmak yoktur. İsrâf haram kabul edildiği için kaynaklar dengeli bir şekilde kullanılır. Dolayısıyla ekonomik ve siyasi olarak güçlü bir yapı oluşur.

de geçmektedir. (bkz. Muhammed Fuâd Abdülbakî, el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Lur'âni'l-Kerim, (v s t) madde-si.) İslam ümmetinin vasat ümmet olduğu şöyle ifade edilmektedir: Böylece sizi vasat/orta bir ümmet kıldık ki insanlara şahit olasınız. Peygamber de size şahit olsun. (Bakara, 2/143.)

Gerek klasik gerekse çağdaş dönem müfessirler yukarıda zikrettiğimiz ayetle ilgili çok çarpıcı yorumlar getirmişlerdir. Ünlü Endülüslü müfessir Kurtubi ayeti önce coğra-

fi vasatiyet üzerinden "Kâbe nasıl dünyanın tam ortasında ise İslam ümmeti de aynı şekilde orta bir ümmettir." şeklinde yorumlamaktadır. (Ebû Abdillâh Muhammed el-Kurtubî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an, Beyrut trs., II, 153.) Ardından Hristiyanların peygamberlerini tazim konusunda aşırı gittiklerini, Yahudilerin ise onlara gereken değeri vermediklerini belirtir. (Kurtubî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an, II, 154.) Buna göre İslam hem kendi peygamberleri hem de diğer peygamberler konusunda orta bir yol izlemiştir.

Çağdaş müfessirlerden Muhammed Esed "orta toplum" ifadesinin aşırılıklar karşısında âdil, dengeli hem zevk ve sefahatı hem de aşırı bir zühdü reddederek insanın tabiatını ve imkânlarını değerlendirmede gerçekçi ve makul davranan bir topluluk olarak tarif eder. Esed'e göre Kur'an, hayatın her cephesinde dengeli ve ölçülü olma çağrısı ile uyumlu olarak müminlere, hayatlarının bedenî ve maddî yönüne çok fazla ağırlık vermelerini; ama aynı zamanda insanın bu bedenî hayat ile ilgili ihtiyaç ve isteklerinin ilahî iradenin eseri ve bu nedenle de meşru olduğunu söyler. "Daha ileri bir tahlilde, 'dengeli ve ölçülü bir toplum' ifadesinin insanın varoluş problemine İslami yaklaşımı temsil ettiği söylenebilir. Ruh ile beden arasında fitri bir çatışma olduğu görüşünün reddi ve insan hayatının bu ikili cephesindeki tabii ve ilahî bütünlüğün açık bir teyidi; İslam'a özgü olan bu dengeli davranış, doğrudan Allah'ın birliği ve bütün hilkatin temelinde yatan amacın teklifi kavramından doğmaktadır. Böylece, burada dengeli ve ölçülü toplumdan söz edilmesi, Allah'ın birliğinin bir sembolü olarak Kâbe temasına uygun düşen bir giriştir." (Muhammed Esed, Kur'an Mesajı, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İstanbul 1996, I, 40.) Esed'in bu ifadelerinden "vasat toplumun" ruh-beden sentezini iyi yapan ve fitrat kanunlarına uygun hareket eden bir topluma tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Vasat davranışın kaynağı da İslam'ın tevhit ilkesinden doğmaktadır.

Toplumsal meselelere tefsirinde geniş yer veren Seyyid Kutup ise vasat toplumu değişik açılardan izah etmektedir. Kutup'a göre bu ümmet, düşünce ve şuurda vasat-

tır. Bildiklerini dondurup, deneysel ve pozitif bilimlere kapılarını kapatmaz. Her sesin arkasına düşmediği gibi gülünç bir maymun taklitçiliği de yapmaz. Her şeyden önce kendisinde bulunan düşünce, metot ve esaslarına sınıksız bağlıdır. Sonra bu düşünce ve deney sonuçlarını pratik hayatında görür. Onun daimi özelliği, "Hakikat müminin yitiğidir, nerede bulursa alır." hadis-i şerifidir.

Bu ümmet, düzenleme ve uygulamalarında vasattır. Hayatı bütünü duygu ve vicdanın emrine terk etmediği gibi tamamen ceza kanunlarına da bırakmaz. Kişisel vicdanları eğitim ve yönlendirmeleriyle ulvileştirir. Toplumun düzenini de yasal yaptırımlarla güvence altına alır. Böylece ikisini bir arada kaynaştırır. İnsanları bir diktanın sultasına terk etmediği gibi yalnız vicdanın emirlerine de bırakmaz. Aksine ikisini birlikte düşünür.

Bu ümmet insan ilişkilerinde karşılıklı muamelelerde de vasattır. Kişilerin şahsiyetini ve değer yargılarını göz ardı etmediği gibi onları toplumun veya devletin kişiliğinde de eritmez. İnsanın yalnızca kendi çıkarını düşünen bencil ve açgözlü biri olarak kalmasına da izin vermez. Fakat ferdin kişiliğini geliştiren ve dinamizmini sağlayan itici gücünü ve enerjisini, kişiliğinin oluşmasını ve gerçekleştirecek olan tabii özelliklerini ve fitri arzularını serbest bırakır. Sonra bir taraftan taşkınlıkları frenleyecek bazı engeller koyarken, diğer taraftan da topluma hizmet konusunda ferdin isteğini harekete geçirecek etkenler yerleştirir. Bir ahenk ve düzen içinde, bireyi topluma yardımcı kılan, toplumu da bireyin koruyucusu durumuna getiren

görevler ve sorumluluklarla ilgili düzenlemeler yapar. (Seyyid Kutup, Fî Zilâli'l-Kur'an, çev. Yakup Çiçek ve diğerleri, İstanbul 1991, I, 209-2010.)

İnsanların ortaya koyduğu düşünce sistemleri dikkatlice incelendiğine ifrat ile tefrit arasında gidip geldikleri ve hâlâ orta bir yolu takip edemedikleri anlaşılmaktadır. Bir tarafta bireye aşırı özgürlük veren liberal anlayışlar ile diğer yanda ona hiç söz hakkı tanımayan dikta anlayışlar. Ferdiyetçilik ile toplumculuk, seküler anlayışlar ile teokratik anlayışlar, dünya ile ahiret, kalem ile kılıç arasında orta yolu takip edememek. Bir yanda kapitalist sistem, diğer yanda sosyalist sistem. İslam ise iyi anlaşılıp yorumlandığında görülecektir ki orta yolu her alanda tutturmuştur.

Sonuç olarak; İslam'ın önerdiği toplumsal yapının inşası ifrat ve tefritten uzak dengeli bireylerden oluşmaktadır. Bu ise her şeyden önce inanç yönünden dengeli olmayı gerektirmektedir. Kur'an'da Allah, insandan her konuda vasat olmasını, yani dengeli, tutarlı ve ahlaklı bir kişilik sergilemesini istemektedir. Vasat insanların oluşturduğu toplum, adaletin, emniyetin, sevginin, hoşgörünün, yardımlaşma ve dayanışmanın olduğu bir toplumdur. Bu toplumda yalan ve hilelerle insanları aldatmak, birbirlerinin inanç ve düşüncelerine karşı saygısızlık yapmak yoktur. İsrâf haram kabul edildiği için kaynaklar dengeli bir şekilde kullanılır. Dolayısıyla ekonomik ve siyasi olarak güçlü bir yapı oluşur. Aynı zamanda infak ve yardımlaşma bu toplumun vazgeçilmezlerinden olduğu için sosyal adalet en güzel şekilde sağlanır. ■

PROF. DR. ALİ ERBAŞ:

"Veladed-i Nebi, bütün insanlık mefkûresinde zihinsel bir inkılaptır."

İnsanlık tarihinde bir dönüm noktası olan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) dünyayı teşrifleri her yıl Mevlit Kandili olarak idrak edilmekte, Diyanet İşleri Başkanlığımız tarafından da yoğun etkinliklerle ihya edilmektedir. Sayın Hocam, Müslümanların zihin dünyasında mevlit nasıl bir anlama sahiptir?

Mevlit; Müslümanların zihin ve gönül dünyalarında bir özlem, muhabbet ve hasret olarak çok güçlü ve köklü bir yere sahiptir. Hz. Peygamber'in şahsında insanlığın yeniden doğuşunu, aydınlık bir geleceği ifade etmektedir. İnsani ve ahlaki değerlerin yeryüzünde tükendiği bir "cahiliye" döneminde, insanlığın tekrar hak, hukuk, merhamet, güzel ahlak gibi değerlerle buluşmasının başlangıcını ifade etmektedir. Nitekim istiklal şairimiz bu hakikati;

Dünya neye sâhipse, onun vergisidir hep;
Medyûn ona cem'iyeti, medyun ona ferdi.
Medyundur o Mâsûma bütün bir beşeriyet.
Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret... diye dile getirmiştir.

Dolayısıyla tarih boyunca Müslümanlar, peygamberimizin dünyayı teşriflerini çeşitli etkinliklerle ihya etmişlerdir. İnancını her şeyden üstün tutan, peygamberini canından aziz bilen, ilâ-yı kelimetullah ideali ile cihanı adım adım dolaşan milletimiz de asırlardır veladet-i nebiyi; evlerinde, camilerinde, salonlarda ve birçok mekânda muhabbetle yâd etmektedirler. Öyle ki, bu konuda bir gelenek oluşmuş ve mevlit, peygamber sevgimizin, örfümüzün, kültürümüzün, edebiyatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir.

Veladet-i Nebi aynı zamanda Müslümanlar için bir tefekkür ve muhasebe iklimidir. Sözler, fiiller, idealler ve sorumluluklar dairesinde bütün bir hayatın, rahmet peygamberinin hayatı ve sünneti ekseninde mu-

hasebeye tabi tutulmasıdır. Gönüllerdeki peygamber aşkını, hayata peygamber ahlakı olarak taşımaktır.

Hayatı ve üstün ahlak ilkeleriyle çağlara rehberlik eden Hz. Peygamber'i, günümüz dünyasına tanıtmak, onun üstün ahlakını modern zamanlara taşımak için önceliklerimiz neler olmalıdır?

Modern zamanlar olarak ifade ettiğiniz son iki asra baktığımızda, insanlığın sosyal, iktisadi, kültürel, fıkri birçok alanda derin krizler yaşadığını görmekteyiz. Bu sorunlar ve krizler aynı zamanda bir arayışı da beraberinde getirmiştir. Yani son asırlarda dünyayı daha

iyi hâle getirmek, insanlığın yaşadığı maddi ve manevi bunalımları telafi etmek amacıyla birtakım teklifler ortaya atılmış; ideolojiler, sistemler öne çıkmış, bölgesel ve küresel düzeyde paktlar ve birlikler kurularak ittifaklar ve antlaşmalar yapılmıştır. Ancak bunların hiçbirisi beklenen huzuru ve güvenliği temin edememiş, yaşanan problemler gün geçtikçe daha kronik hâle gelmiştir.

Hz. Peygamber'in çağrısını arayan insanlığa onun sesini ve sünnetini taşımak için birinci önceliğimiz, günümüz insanının ve dünyanın özlediği değerlerin, huzur ve güvenin; bilgi, bilinç, ahlak ve sistem düzeyinde Hz. Peygamber'in tebliğ et-

tiği hakikatler ile mümkün olduğunu idrak etmektir. Nasıl ki bir cahiliye toplumu, onun gösterip öğrettiği değerlerle kısa sürede tarihin en büyük ahlak inkılabını yaşayarak insanlık tarihinin en güzide toplumu haline geldiyse, bugün de insanlığın devasa buhranlarını, aynı değer ve ilkelerle izale etmek mümkündür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de onun "âlemlere rahmet olarak gönderildiğinin" (Enbiya, 21/107.) ve "müminlere Allah'ın bir nimeti olduğunun" tezahürü; insanlığın hasret çektiği huzur, güven ve sekinete, onun mesajlarıyla kavuşmasıdır. Dolayısıyla bugün bireysel bunalımlardan küresel krizlere, eşyanın hakikatini anlama çabasından metafizik buhranlara kadar bütün

“

Bugün kendi hayatımızdan başlayarak bütün insanlığın huzuru için çalışmak, onun getirdiği şefkat, merhamet ve güzel ahlakı yeryüzünün bütün köşelerine taşımak, peygambere muhabbetin neticesi ve onu sevmenin en büyük tezahürüdür.

”

meselelerin çözümünde en önemli husus, onun tebliğ ettiği vahyin, miras bıraktığı ilim, hikmet ve ahlakın yani sünneti seniyyenin doğru anlaşılması ve asrın idrakine sunulmasıdır.

İkincisi; Hz. Peygamber'i hayatı, gayesi, mücadelesi, dindeki yeri gibi boyutlarıyla çok iyi ve doğru tanımanın gerekliliğidir. Rabbimiz onu bizlere, "hakkımızda şahitlik edecek" (Müzzemmil, 73/15.) ve "doğru yol üzere gönderilmiş bir elçi" (Yasin, 36/1.), "müjdeleyici, uyarıcı, Allah'a çağırıcı ve aydınlatan bir ışık" (Ahzab, 33/45-46.), "doğruluk rehberi" (Tevbe, 9/33.) "müminlere karşı şefkatli ve merhametli" (Tevbe, 9/128.) olarak tanıtmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de, onu sevmek Allah'a itaatin ölçüsü olarak zikredilmekte (Âl-i İmran, 3/31.), ona itaatin Allah'a itaat olduğu vurgulanmakta (Nisa, 4/80.), Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için en güzel örnek olarak tanıtılıp (Ahzab, 33/21.) ahlakı yüceltilerek methedilmektedir. (Kalem, 68/4.) Hz. Peygamber'in sünneti, Kur'an'ın hayata dönüşmüş şeklidir. İslam'ın ikinci hüküm kaynağıdır. Dolayısıyla onu göz ardı ederek dinin anlaşılması mümkün değildir.

Üçüncüsü; onun tebliğ ettiği hakikatleri, ahlakını, örnekliğini yani sünnetini bugüne taşımak, her mümin için önemli bir sorumluluktur. Allah'a iman etmenin ve Rasulü sevmenin gereği, İslam'ın temsilcisi ve tebliğcisi olmaktır. Mümin, bütün yönleriyle güzel ahlakı yaşamanın yanında, o güzelliği bütün dünyaya taşımanın gayreti içinde olmak zorundadır. Nitekim on

binlerce sahabe böyle yüce bir dava bilinciyle bütün cihana dağılmış ve her biri farklı coğrafyalarda vefat etmiştir. Bugün kendi hayatımızdan başlayarak bütün insanlığın huzuru için çalışmak, onun getirdiği şefkat, merhamet ve güzel ahlakı yeryüzünün bütün köşelerine taşımak, peygambere muhabbetin neticesi ve onu sevmenin en büyük tezahürüdür.

Dördüncüsü; Kur'an'ın hakikati sunuş biçimini idrak etmek ve Hz. Peygamber'in, vahyin evrensel mesajlarını insanlığa öğretirken takip ettiği metodu ve ilkeleri kuşanmaktır. Efendimiz; ilimle, hikmetle ve güzel öğütlerle insanların akıllarına ve gönüllerine hitap ederek İslam'ı tebliğ etmiştir. Zamanı, mekânı, algıyı, muhatabın seviyesini, ihtiyaçlarını, önyargılarını, hazırbulunuşluğunu dikkate alarak; sevgiyle, bilgi ve müjdeyle Allah'ın gönderdiği vahyi topluma taşımıştır. Bizler de insanın kendisiyle ve toplumla ilişkilerinin oldukça karmaşık hâle geldiği, zihinsel savrulmaların hızlandığı, zaman zaman bilginin enformatik bir baskıya dönüştüğü günümüzde, Hz. Peygamber'in mesajını insanlığa taşıırken uyguladığı nebevi metodu her yönüyle tanımak ve dikkate almak durumundayız. Onun tebliğinin en somut yönlerinden biri ise yaşayarak örnek olmasıdır. Bu itibarla, Hz. Peygamber'i insanlığa tanıtmaya gayreti içinde olanlar da aynı sabrı, fedakârlığı, nezaketi ve özveriye kuşanmak zorundadır.

Bu çerçevede bilgiyle, şuurla peygamberimizi anmaya, anlamaya, tebliğ ettiği mesajları, ahlakını, ahkâmı-

nı hayatımıza yansıtmaya ve en uygun yöntemle çağa taşımaya muhtacdır. Zira onun örnek ahlakı ve rehberliği, günümüz problemlerinin çözümünde de bizlere ışık tutmaya devam etmektedir.

İslam coğrafyasına baktığımızda tefrika, şiddet ve terör hadiseleri; sosyal, siyasal, ekonomik sorunlar gibi ciddi krizler yaşandığını müşahade etmekteyiz. Bu durum öncelikle biz Müslümanların Hz. Peygamber'in izinden uzaklaştığımızı göstermektedir. Fert ve cemiyet planında bu mesafeyi kapatmak için neler yapmalıyız?

Öncelikle asırlardır bir sekinet yurdu olan bu coğrafyanın hangi saiklerle acı ve gözyaşı diyarı hâline geldiğini anlamak zorundayız. Bu bağlamda, özellikle son iki asırlık süreçte dünyada yaşananlar iyi analiz edilmeli; dünya savaşları, işgaller, sömürgecilik, egemen güçlerin pozisyonları vb. durumlar ile sosyal, siyasal, kültürel, askerî, teknolojik, bilimsel ve felsefi gelişim/değişimler ve bunun küresel etkileri ve sonuçları sağlıklı bir şekilde değerlendirilmelidir. Bugün İslam toplumlarına baktığımızda yaşanan sorunların farklı, girift, birbirini tetikleyen, çok etkenli ve değişken sebepleri olduğunu görüyoruz.

Ümmet coğrafyasının siyasal, kültürel, ekonomik, askerî açıdan küresel müdahalelere maruz kaldığını hepimiz biliyoruz. Ancak bütün bunların ötesinde özellikle son asır boyunca İslam coğrafyasının inanç dünyasına, medeniyet değerlerine, ümmetin ortak zeminine ve algısına yönelik ciddi müdahalelerin varlığına şahit oluyoruz. Örneğin, dini argüman ve sloganları kullanarak, İslam'ın en mukaddes değerlerini ve kavramlarını istismar eden terör örgütlerinin küresel müdahalelerle, uluslararası faktörlerle, vekâlet savaşlarıyla ilgili boyutunun varlığı inkâr edilmez. Ancak bu durum, sorunlarımızı tamamen harici unsurlara indirgeyerek, sorumluluklarımızı ve hatalarımızı görmezden gelmeye mazeret olmamalıdır.

Dolayısıyla bugün ümmet olarak hep beraber ciddi ve köklü bir muhasebe ve özeleştirme yapmak zorundayız. Coğrafyamızın nasıl küresel aktörlerin güç gösterisi

alanı haline geldiği, hangi boşluktan bu terör örgütlerinin ortaya çıktığı, ihmal ettiğimiz değerler, hangi unsur ve argümanların şiddeti ve tefrikayı beslediği gibi hususları kapsamlı olarak düşünmek zorundayız. Doğru ve sahih bilgi zeminini kaybettiğimizde, bilgiyi üretmeyi ve geliştirmeyi ihmal ettiğimizde; sağlıklı düşünmeyi, sorunları tespit etmeyi ve çözüm üretme imkânını da kaybediyoruz.

Bugün Müslümanlar nezdinde peygamber sevgisinin azaldığını söyleyemeyiz. Ancak peygamber algısı ve İslam tasavvuru konusunda çok ciddi sıkıntılarımızın olduğu muhakkaktır. Herkesin yaşama özgürlüğünü en mukaddes ve dokunulmaz hak olarak ilan eden İslam'ın muazzaz kavramlarının, masum insanların

hayatlarına kast eden terör örgütleri tarafından istismar edilmesi, söz konusu örgütlerin din anlayışının ne kadar sorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Referansını dinden aldığı iddia ederek toplumda bozgunculuk yapan Daiş, Boko Haram, Fetö vs. gibi yapılar, sevgili peygamberimizin tebliğ ettiği üstün ahlak ilkelerinden uzaklaşmanın, yanlış bir din ve peygamber tasavvurunun neticesidir. Aynı şekilde, tanışma ve kaynaşmaya vesile olan etnik farklılıkların, rahmete ve kolaylığa; özgür düşünce ve hür iradeye vesile olan mezhep ve meşrep farklılıkların da kavga, tefrika ve husumet sebebi hâline gelmesi, dinin özünden, Peygamber'in kuşatıcı, kucaklayıcı, merhamet yüklü mesajlarından uzaklaşmanın sonucudur.

Elbette yaşadığımız sorunlar ve konuştuğumuz olumsuzluklar bir ümitsizliğe sebep olmamalıdır. Bizler bütün sorunlarımızı çözebilecek inanca, irfana ve medeniyet birikimine sahibiz. Yüce Allah'ın gönderdiği en son ve mükemmel dinin mensuplarıyız. Kur'an'ın ve sünnetin hakikatleri bütün açıklığıyla elimizdedir. Bize düşen; bilgiyle, hikmet ve tefekkürle yenide öze dönmek, ortak zeminimizi sağlamlaştırmak, yüreklerimizi birbirimize açmaktır. Bilgiye, ferasete, şüura ve ahlaka dayalı bir dindarlığı geliştirmek ve güçlendirmektir.

Soruda ifade ettiğiniz gibi, Peygamber Efendimiz'in hayatı ve ahlakı ile bizim davranışlarımız arasında

“

Kıyafeti, düşüncesi, hayat tarzı ne olursa olsun, tek bir gencimizi dahi ihmal edemeyiz. Bütün gençlerimiz bizim için aynı derece değerli ve önemlidir. Çalışma ve planlarımızı bütün bir nesli kuşatacak şekilde genişletmek durumundayız.

”

mesafe açıldıkça, yaşadığımız buhranlar daha da derinleşmektedir. Öyleyse çözüm; bütün davranışlarımızı, ideallerimizi, gayemizi, din anlayışımızı onun örnek ufkuyla bütünleştirmektir. Ben bu anlamda geleceğin daha güzel olacağına, yaşanan acıların ve felaketlerin hepimizin gayreti ve Allah'ın yardımıyla son bulacağına inanıyor ve Rabbimizden inayetini niyaz ediyorum.

İlgileri ve uğraşları sürekli değişen, haz ve hız çağının enstrümanlarıyla kuşatılan gençlik, bir sükkûnet limanı olarak Hz. Peygamber'e nasıl ulaşacak? Bu noktada çağımız insanına özellikle de gençlere Hz. Peygamberi nasıl anlatmalıyız/tanıtmalıyız?

Milletimizin ve insanlığın bugünü ve geleceği adına yapacağımız en önemli çalışma; hayatın ve varoluşun gayesini idrak eden, kendine, topluma, çevreye ve Rabbine karşı sorumluluklarının farkında olan, Hz. Peygamber'i ve onun tebliğ ettiği üstün ahlaki ilkeleri özümseyen, bütün insanlığın huzur ve güvenini isteyen bir nesil yetiştirmektir. Her şeyin çok hızlı değiştiği bir zamanda, adeta bir hız çağında yaşadığımızın farkındayız. Dolayısıyla yeni nesli tanıyıp anlamak zorundayız. Aileden başlayan ahlak eğitimi, sorumluluk duygusu, okuma bilinci, sağlıklı arkadaş ve dost çevresi gibi alanları yeniden tahkim etmek zorundayız.

Hayatın boşluk kabul etmediği herkesin malumudur. Bizim dokunamadığımız nesillerin zihin ve gönülleri başkaları tarafından doldurulduğunda, bu durum ne yazık ki birtakım istenmeyen neticeler ortaya koyacaktır. Dahası eğer bir inancı, meseleyi ve davayı doğru olarak neslimize tanıtamazsak, o nesli ve değerleri birileri istismar edecek, hatta yakın zamanda yaşadığımız gibi (Allah korusun!) vatanına, milletine karşı bir enstrüman olarak kullanacaktır. Hâl böyle olunca gözümüzün nuru, istikbalimiz ve hayallerimiz ihanet sarmalına kurban gidecektir. Eğer yeni neslin hissiyatına ve dünyasına dokunamazsak, yarın başka felâketler yaşamamayı garanti edemeyiz.

Unutmamak gerekir ki, bir neslin kaderini bir önceki nesil tayin eder. Bugünkü nesil, bizim sorumluluğumuzdur. Peygamber Efendimiz'in buyurduğu gibi; "Hepimiz sorumlu olduklarımızdan mesulüz." Biliyoruz ki bir nesil yetiştirmek emek, özveri ve zaman isteyen bir iştir. Bu konuda nasihat ya da bilgi aktarımı yanında rol model olmak, yaşayarak örnek olmak daha önemlidir. Bu ülkenin bütün gençleri bizimdir. Kıyafeti, düşüncesi, hayat tarzı ne olursa olsun, tek bir

gencimizi dahi ihmal edemeyiz. Bütün gençlerimiz bizim için aynı derecede değerli ve önemlidir. Çalışma ve planlarımızı bütün bir nesli kuşatacak şekilde genişletmek durumundayız. Diyanet İşleri Başkanlığı olarak; imam-hatiplerimiz ve ilahiyat fakültelerimiz başta olmak üzere, bütün eğitim kurumlarımızla işbirliği içinde gençlerimize hizmet etme gayretindeyiz. Kur'an kurslarımız, gençlik merkezlerimiz, KYK çalışmalarımız, sosyal ve kültürel din hizmeti faaliyetlerimizle bütün gençlerimize ulaşmak ve onlarla tanışmak istiyoruz.

Bütün teşkilatımızla, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da inancı sağlam, vatanına, milletine, ezanına, bayrağına bağlı, cesur, özgüveni yüksek ve güzel ahlak sahibi nesiller yetiştirme gayreti içinde olmaya devam edeceğiz.

Dolayısıyla haz ve hız çağı sarmalında kuşatılan gençlerimizi, kendi medeniyet değerleriyle, inancıyla ve mevlidini idrak ettiğimiz Hz. Peygamber ile tanıştırmak bizim sorumluluğumuzdur. Biz, İslam'ın aydınlık mesajını ve peygamberimizin örnek ahlakını gençlere güzel şekilde taşıyabilirsek, onların bu inancı ve değerleri daha çok sahiplenecekleri muhakkaktır. Nitekim Mekke'de İslam'ın en zor yıllarında Hz. Peygamber'e inanan ilk Müslüman nesle baktığımızda, bunun büyük çoğunluğunun gençler olduğunu görmekteyiz.

Diyanet İşleri Başkanı olarak, veladet-i nebi vesilesiyle vermek istediniz son bir mesaj var mı?

Veladet-i Nebi, bütün insanlık mefkûresinde zihinsel bir inkılaptır. Toplum düzeninde evrensel bir ahlak dönüşümüdür. Bizler, toplumu din konusunda aydınlatma görevimizi bütün personelimizle icra etmeye çalışırken, onun insanlığa getirdiği değerleri yeniden ihya etmenin gayreti içindeyiz. Dünyanın zor zamanlar yaşadığı bu günlerde, Hz. Peygamber'in ahlakına, örnekliğine her zamankinden daha fazla muhtacız. Hz. Peygamber'in çağlar üstü rahmet mesajlarını topluma ve bütün insanlığa sahih bilgilerle ve doğru yöntem ve üslup ile anlatmalıyız. Özellikle gençlerimizin Hz. Peygamber'i daha yakından tanımalarını sağlamalıyız.

Bu vesileyle, bütün İslam âleminin Mevlit Kandili'ni tebrik ediyorum. Hz. Peygamber'in ahlakı ile ahlaklanmayı, onun örnekliğini her daim hayatımıza tatbik etmeyi Yüce Rabbimden niyaz ediyorum.

İSLAM TEFEKKÜRÜ VE HZ. MUHAMMED (S.A.S.)

Doç. Dr. Mustafa Said KURŞUNOĞLU | Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Tarihin derinlikleri içinde kaybolmuş nice medeniyetler ve bu medeniyetlerin ana umdelerini oluşturan farklı tefekkür tarzları olduğu gibi, kadim geçmişten günümüze ulaşan pek çok akıl yürütme biçimi ve düşünce sistemi de vardır. Bilinen tarih

boyunca Hint ve Çin Felsefelerinin Brahmanist, Budist, Taoist, Konfüçyanist biçimlerinden Mısır Hermetizminden Babil Bilgelğine, Pers Zerdüştlüğünden Antik Grek Felsefesine ve Hellenistik mirasa değin Doğu ve Batı ekseninde bir seri dünyaya, varlığa, insana, topluma, ahlaka, devlete ve bütün bir

hayata yönelik farklı bakış açıları ve düşünce tavırları söz konusu olmuştur. Bunlardan hakikati arayan Doğu bilgeligi insana ve doğrudan varlığa yönelmiş sezgiye dayalı öznel ve ruhani bilgiye ulaşırken; Batı düşüncesinin ise aynı işlemi rasyo-nel ve doğrudan tabiata yönelmiş bir nesnel gerçeklik arayışı biçi-

minde gerçekleştirmeye çalıştığı görülmektedir. Böylece insanın iki temel yönünden ilki olan dış dünyayı doğadan hareketle anlama ve açıklama çabası ile bu çabanın doğayı ve insanı zihin dünyasına ait kavramlar evreninde tanımlama ve anlamlandırma çabalarının ürünü olan felsefi düşünce tarzı ortaya çıkacaktır. İkincisinde ise kavramlar evrenine taşınmış bulunan varlık ve varlık düzeninin hazır bulunduğu boyutsuz düşünce uzamının şekilsiz, sözsüz ve sonsuz mutlaklığında kendisini gösteren ruhani sezgiselliğe dayalı aşkın ve mutlak hakikat boyutu ortaya çıkacaktır. İç ve dışa yönelik ya da Doğulu ve Batılı olarak ifade edebileceğimiz her iki düşünce tarzı da kendi dönemleri çerçevesinde insan varlığının nihai sınırlarına ulaşmış ve bu antropik sınırlardan başlangıç merkezlerine geri dönen bir döngüsellığe sahip olmuşlardır.

MÖ M. yıllardan MS VI. asra değin Doğu'ya ve Batı'ya ait iki ayrı küresellik meydana getiren bu iki düşünce tarzının kendilerine özgü medeniyetleri, eğitim kurumları, sanat ve bilim anlayışları ve tüm bu özgünlüklerin hülasesi olan politik biçimleri ve devlet anlayışları vardır. Doğu bilgeliğinin güçlü temsilcisi Pers imparatorluğu ile Batı aklının buyurgan imparatorluğu Roma arasındaki tarihsel çekişme ve çatışmada somutlaşan beşeri çizgi, arada bıraktığı kavimler ve toplumlar üzerinde yıkıcı etkiler meydana getirdiği gibi, bu çatışmacı doğada gündelik insanın değişken ve geçici dünya içerisindeki mutluluk ve kurtuluş arayışlarını da tetikleyecektir. İnsan bir yandan bir doğrunun iki ayrı yönünde sonsuzca uzayan uçları gibi kendisine ait iki ayrı düzenin çatışmasının merkezinde yer almanın bunalımını yaşarken, öte yandan iki

farklı politik düzenin fiili savaşını doğal bir gerçeklik gibi yüklenmek durumunda da kalacaktır. Nitekim MÖ 90'lı yıllardan itibaren yaklaşık olarak sekiz asır devam eden Roma ve Pers savaşlarının temsil ettiği bu süreç, bu sonu gelmez kaos İslam ordularının 633'de başlayan büyük fetihleri ile son bulacaktır.

Kelime anlamı olarak barışı ifade eden İslam tek tek insanları ve nihayetinde tüm toplumları hâkimiyeti altına almış bu büyük mücadelenin,

Günümüz dünyasının yeniden içine düşmüş olduğu çatışma ve kaos ortamı göz önüne alındığında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Tevhit ve İslam (Allah ve Barış) eksenli tefekkürünün önemi ve bu tefekkürün dünyanın zorba hakimleri tarafından bir tehdit unsuru olarak görülmesinin temel nedeni de anlaşılmaktadır.

ruh ve akıl, madde ve mananın ayrışan kutuplarının bu içinden çıkılmaz dilemmasının, gözyaşı ve kan üzerine kurulmuş vahşetinin aşkın ve ilahî bir merkezde uzlaştırıldığı sistemin adı olmuştur. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) kendi dini için kullandığı bu isimlendirme onun tefekkürünün yaşadığı dönemin koşullarını ve tarihsel derinliğini ne kadar başarılı bir biçimde tespit ettiğini göstermekle birlikte, insan-

lığın gelecek çizgisindeki yapılanmasında da aynı ölçüde belirleyici olacaktır.

İnsanlığın asırlardır beklediği ve can havliyle aramaya koyulduğu kurtuluş talebi bir yandan Doğu bilgeliğinin, benliğin ve sahip olduklarının inkârına dayalı mistisizmine evrilirken, öte yandan Batı rasyonalitesinin hedonizmine ve maddi olanla tatminin dünyeviliğine dönüşmekteydi. İlkinde ruhani büyüklerin ve mistik üstatların ilahlığı insanlığa dayatılırken, ikincisinde ise maddi güç ve kuvvetle özdeşleştirilen imparatorların ve savaş kahramanlarının tanrılığı ilan edilmekteydi. Doğal hukukun üstünlerin hukuku ve görece adaletlerine eş koşulduğu bu aristokratik kültürel ve politik vasat, yegâne gerçek olduğu iddia edilen bilgiye ve haklıyı tanımlayan maddi güce erişememiş yığınlar için zorbalık ve tahakkümden başka bir şeyi gerçekte vaat etmemekteydi. Seçkinlerin tanrılığına bu iddiayı sıradan insan için meşrulaştırmaktan başka bir görevi olmayan insana doğa güçlerinin tanrılıkları da eklemenecek ve ortaya hegemonyanın makulleştirilerek devamından başka bir şeye hizmet etmeyen birey ve toplumu üst üste saran bir sürü tanrısallık çıkacaktır. Hz. Musa'nın (a.s.) bir kavmin hırsları ve içgüdüsel tavırları ile tekelleştirdikleri daveti ile Hz. İsa'nın (a.s.) bu tanrılar enflasyonunda kendine özdeş yeni bir tanrı olarak saptırılan çağrısı söz konusu tablo içinde ilave çizgilerden öte bir fonksiyon ifade etmeyecektir. Ancak insanlık ilkinde aklın beşerî sınırları ötesinde bir gerçeklik alanı olduğunun farkına varacak, ikincisinde ise sıradan insanın ve fakir yığınların da bir tanrı sahibi olabileceği gerçeği ile tanışacaktır.

Nihayet MS 610 yılında Mekke'de gerçekleşen ilk vahiy ile birlikte, tüm insanlığı etkileyecek en büyük inkılabın meydana geldiği görülmektedir. Hz. Muhammed (s.a.s.) mükemmel bir durulukta ifade ettiği tek bir kelime ile tüm tarihsel akışı değiştiren bir etkiyi meydana getirebilmiştir. "Lailahe illallah" olarak ifade edilen bu tek kelime beşer düşüncesinin ve politik aklının ürünü olan tüm tanrısalılıkları ret etmekle işe başlamakta ve böylesine kısa olmakla birlikte neredeyse tüm tarihi ve geleceği kuşatan kapsamı ile kendisini dile getirenin tüm yerleşik düzenlere karşı başlatmış olduğu devrimin meşruiyetini de "Muhammedür-Rasulüllah" ile vermektedir. Değişik bir ifade ile bu kelime salt bir söz olarak ifade edilmemekte, doğrudan insanlığa ait bir dava olarak Hz. Rasulüllah'ın (s.a.s.) şahsında temsil edilmekteydi. Mekkeli sıradan bir insanın ya da diğer bir ifade ile bir ümmünün dönemin tüm dinî, kültürel, politik yapılarını tek bir kelime ile devre dışı bırakmasındaki hayret verici güç, ancak onun resullüğü ile makulleştirilebilirdi. Böylece yaklaşık bin yıldır süren küresel çatışma ve kaosu kökeninde yatan şirk unsuru ortadan kaldırılmaktaydı. Doğu'nun ve Batı'nın, ruhun ve aklın, zihnin ve beden, iyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, güçlü ile zayıfın, siyah ile beyazın kendisine herkesin ulaşabildiği tek bir ilahın aşkınlığında tanımlandığı bu yeni düzen Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendi dinini ve dünyasını kuşatan tefekkürünün tüm insanlığa bir hediyesi olarak ortaya çıkmıştır.

Nitekim geniş halk yığınlarının ve özellikle bu kültürel ve politik çatışma ortamından bunalmış olan sıradan halkın ve zayıf kesimlerin Hz. Peygamberin (s.a.s.) davetine ilk icabet olanlar olduğu görülecektir.

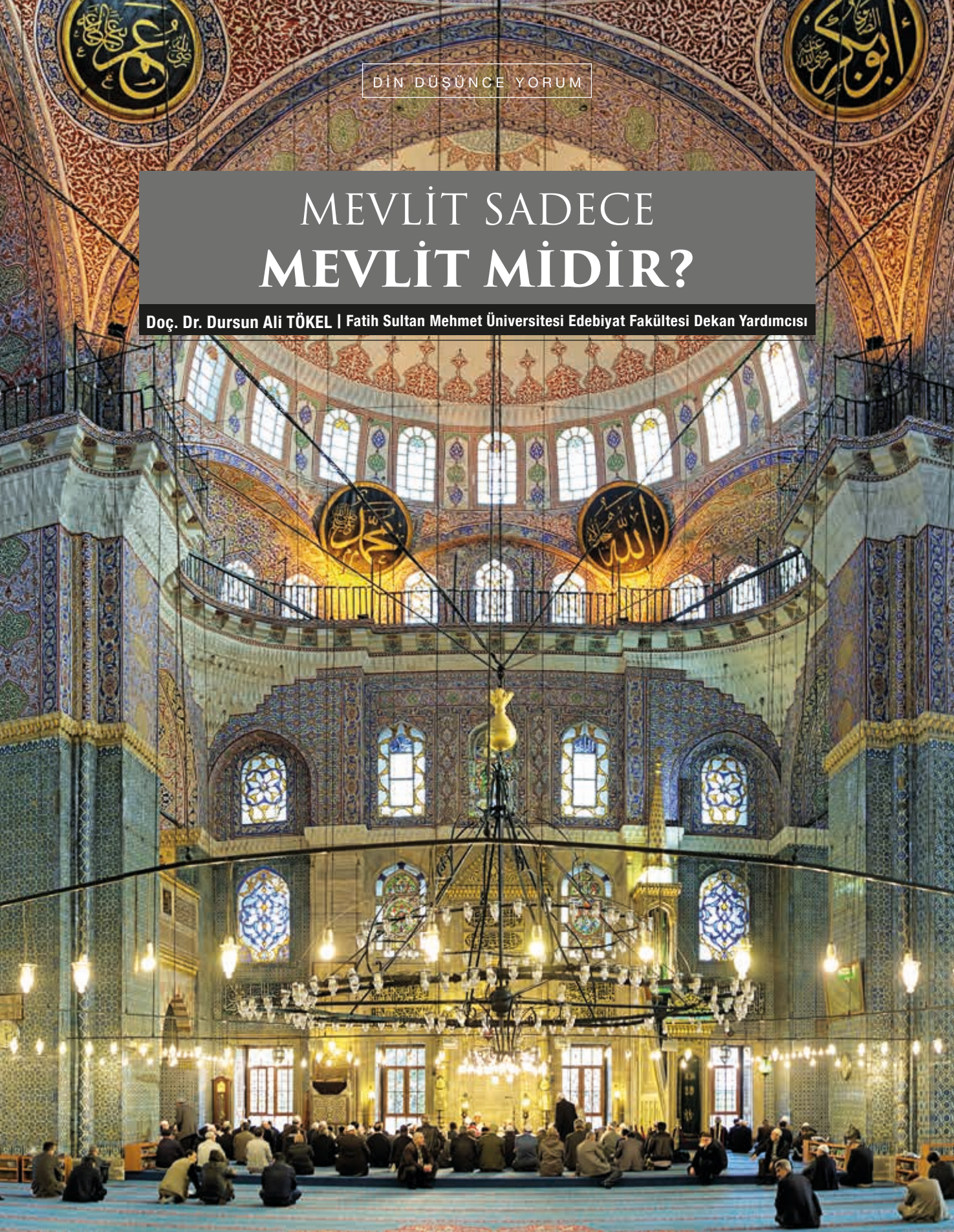
O hâlde Hz. Muhammed'in (s.a.s.) davetini sembolize eden başka bir ifade pekâlâ mümkünken İslam adının ve kelime-i tevhidin tercih edilmiş olması onun Mekke'nin yerelliğinin sınırlarını aşan bir tarih, insan, toplum ve politika okumasına sahip olduğunu göstermektedir. "Yaratan Rabbi'nin adıyla oku." (Alak, 96/1.) emri onun insanlığın genel durumu hakkındaki derin ön çabalarının girmiş olduğu çıkmaza verilen ilahî bir cevap olarak kendisini göstermektedir. Böylece onun (s.a.s.) Hira dağındaki uzun tefekkür dönemlerinde içinde yaşadığı Mekke toplumunun doğasından hareketle insanlığın köleler-hürler, zayıflar-güçlüler eksenindeki kutuplaşmasını saf vicdandan ve zihnin temel idraki ile ilahî vahyin enginliğini buluşturan tek bir kelimenin çözümleyiciliğinde tanımlayabilmesi emsalsiz bir şaheserdir. Davetinin ilk yıllarında Mekke'ye gelip onunla tanışmak isteyenlere salık verdiği ve Medine döneminde (Nisa, 4/36.) ısrarla vurgulayarak bizzat uyguladığı ikinci temel unsurun akrabalık ilişkilerine önem vermek olduğu görülmektedir. Böylece tevhit doğru düşünme ve fitrata uygun hareket etme olarak tespit edilirken, hemen yanı başında aile temelli içtimai hayatın kendi doğal halinden çıkarak güçlülerin etrafında örgülenen bir kabile ve nihayet krallıklara ulaşan asabiyesi ret edilmekteydi. Hz. Peygamber (s.a.s.) tevhidin şirk aracılığıyla çoğaltılmasının yol açtığı faciaları tespit ederken, öte yandan aynı yaratıcı kökenden gelmenin doğal sonucu olan rahmete dayalı yalın akrabalık ilişkilerinin güç, şan, şöhrat gibi duygularla beslenen ve güçlü olana izafetle yozlaştırılan biçimlerini de inkâr eden bir bakış açısını dillendirmektedir.

Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Medine dönemi ise onun davetinin kavramsal ve kurumsal çerçevesinin sarsılmaz bir biçimde bireye ve topluma oturtulduğu yıllar olacaktır. Devlet kurumsallığına kadar yükselmiş bu süreçte en dikkat çekici unsur şüphesiz onun miracı ile ortaya koyduğu bakış açılarıdır. Buna göre o (s.a.s.) bir yandan yeni bir birey ve toplum inşa ederken öte yandan Allah (c.c.) hakkında insan idrakinin ulaşabileceği sınırları da belirlemiştir. Bu dönemde Kur'an vahyinin topluma ve tarihsel olaylara yönelik konumu ve bu konumdan kaynaklanan yeni kavramsal bir bakış açısının değerler, ahlak, toplum gibi her alanda hâkim olması, beraberinde uluhiyetin de kavramsal bir bağlama oturtulması sonucunu vermesi beklenirken o, kendi mükemmel marifetinin son hudutlarını çizen miraç hadisesinde ve vefatı esnasında (seni hakkıyla bilemedik...) ifadeleriyle uluhiyetin kavramsal bir doğaya sığmayan enginliğini tespit ederek Müslüman tefekkürünün çağları aşan bir boyutta ilerlemesinin de önünü açmayı başarmıştır. Böylece onun tefekkür ufkunun sonsuzluğu kendisinden sonra gelen İslam tefekkürünün kelim ve tasavvuf gibi akıl ve kalp eksensli yürüyüşlerine de çağlar üstü bir önderlik konumuna sahip olabilmektedir.

Günümüz dünyasının yeniden içine düşmüş olduğu çatışma ve kaos ortamı göz önüne alındığında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Tevhit ve İslam (Allah ve Barış) eksensli tefekkürünün önemi ve bu tefekkürün dünyanın zorba hakimleri tarafından bir tehdit unsuru olarak görülmesinin temel nedeni de anlaşılmaktadır. ■

MEVLİT SADECE MEVLİT MİDİR?

Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL | Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı

Sana şair diyen, oğlum, seni gördüm yalnız!

Kimi mevlidci diyor...

— Ah olabilsem, neredel!

Yetişilmez ki Süleyman Dede yükseklerde."

M. Akif Ersoy

evlit, Hz. Peygamber'in şanını yüceltmek maksadıyla kaleme alınmakla kalmamış, milletimiz onu doğumda, düğünde, cenazede, nişanda, nikâhta, evlilikte, askere uğurlamada, ölünün yedisinde, kırkında, öğrenci mezuniyetinde yani kendince önem atfettiği her törende okumuş ve onunla anı kutsi bir havaya bürümüştür. Diğer Müslüman toplumlarında böylesi mevlit geleneğinin olmayışı peygamber sevgimizin bize has bazı özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Bu özelliğin en başında da, Türklerin İslam'ı benimsemelerinin, medreseden ziyade tekke ve tasavvuftan kaynaklanmasını zikredebiliriz. Bizim ilk hocamız Ahmet Yesevi'dir ve o da mühim bir tasavvuf erbabıdır. Müslüman olan Türklere inançlarını Hikmet adı verdiği şiirlerle anlatmıştır. O zaman rahatlıkla şunu diyebiliriz: Bizim dinî kaynağımız yoğun olarak tasavvufi inançla beslenmiştir, bu inanç kendini şiirle ifade etmiştir, şiir de akıldan ziyade gönlün çocuğudur ve kelimelerin hakikatinden çok mecazına değer verir. O zaman bizde mecazi düşüncenin ağır basacağı baştan bellidir. Bu mecazi düşüncede Hz. Peygamber'in Allah'ın kulu ve rasulü olmasının yanında, evrenin onu yüzü suyu hürmetine yaratıldığı düşüncesi de vardır, yaratılan ilk şeyin Hz. Peygamber'in nuru olduğu inancı da vardır.

Mevlitle ilgili düşüncelerimizi ifade ederken, sıradan edebî bir eser olarak değil aşkın bir dizgede yer alan bir metinden bahsetmekte olduğumuzu hesaba katmak gerekir. Süleyman Çelebi'nin kaleme aldığı ve milletimizin asırlarca kısaca mevlit diye andığı Vesiletü'n-Necat'ın yazılmasının hemen akabindeki yüz yıl içinde hangi gözle görüldüğüne ve nasıl yüce bir konuma yükseldiğine Gelibolulu Âlî'nin şu sözleri şahittir:

"Hakikaten öyle güzel bir kitap yazmıştır ki, kaleminden sayfalara dökülmesi, yıldızların uğurlu saatlerine ve uğursuzluktan uzak, mübarek bir vakte denk gelmiş olmalı ki, yıllardır nice yüce meclislerde okunur durur. Gerçekten çok dokunaklı bir edayla şiirleştirilmiştir. Bu kitap dışında nice mevlit kitapları yazılmış olmasına rağmen bunları ne kimse eline alır ne de bunlara bakar. Sanki bir insan tarafından değil de kutsal meleklerin telkiniyle yazılmıştır." (Mustafa İsen, Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, AKM. Yay., Ankara 1994, Süleyman Çelebi maddesi.)

Mevlit sadece mevlit midir?

Mevlit, törenlerde okunan bir metin olma ve törene bir ruhaniyet katma dışında millet için hangi önemli toplumsal değerlere işaret etmektedir? Bu konuda pek çok araştırma yapmak gerekiyor. Daha geçenlerde okumuş olduğum bir yazı, bu konunun ne kadar bakir bir alan olduğunu gösteriyor. Osmanlı

döneminde Mevlit Vakıfları varmış. Bu vakıflar belli zamanlarda, belli kişilerin mevlit okuması/okutması amacı ile kurulmuş:

"Mevlit vakıflarının dikkat çekici özelliği yalnızca mevlit okutturmak amacıyla kurulmuş olmalarıdır... Mevlit için tahsis edilen paranın nasıl işletileceği, mevlidin nerede, ne zaman ve kimler tarafından okunacağı, okunacak her bir mevlit için ne kadar harcama yapılacağı, mevlitten hâsıl olacak hesabın kimlere bağışlanacağı gibi ayrıntılar vakfiyeye kaydedilirdi." (Ali İhsan Karataş, "Osmanlı Toplumunda Mevlid Vakıfları –Bursa Örneği-", Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri, (Editör: Mustafa Kara-Bilal Kemikli), Bursa-Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa 2016, s. 37.)

İşte o vakıflara bir örnek: "Şeyhülislam Hoca Saadetin Efendi, 1568 yılında vakfettiği evinin kirasından hasıl olan gelirin bir kısmıyla Hz. Peygamber (sav)'in doğum günü olarak kutlanan Mevlit Kandili'nde yemek pişirip fukaraya dağıtılması ve mevlit okutulmasını şart koşmuştur." (Ali İhsan Karataş, a.g.m. s. 35-36.)

Prof. Dr. Şahin Köktürk tarafından yapılan bir araştırmaya göre Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necat'ı (Mevlit) bir kutsal metinmiş gibi pek çok anma töreninde okunmanın dışında, asırlarca toplumumuzda çocuklara isim verilirken kullanılan kaynaklardan biri olmuştur.

Hayata, insana, günümüze bu kadar dokunan bir metne biz tutup da sadece basit bir metin gözüyle bakabilir miyiz? Eğer bakarsak pek çok hakikati de gözden kaçırmış olacağız.

Bizzat mevlit (mevlit, mevlüt) ve mevlüde kelimelerinin bir erkek ve kız adı olarak asırlarca ve hâlâ yaşaması bile bu meselenin önemini izaha kâfidir.

Hayata, insana, günümüze bu kadar dokunan bir metne biz tutup da sadece basit bir metin gözüyle bakabilir miyiz? Eğer bakarsak pek çok hakikati de gözden kaçırmış olacağız. Mevlit, yukarıdakilere ilaveten daha pek çok hayati işlevleri üstlenmiş bir şiir-metindir. Bunlardan biri de mevlidin Balkan Müslümanları arasında oynamış olduğu benzersiz roldür.

Mevlit ve isimler sayesinde kurtulduk

Büyük şair ve düşünce insanımız Yahya Kemal Beyatlı'nın vefatının 50. yılı anma törenleri münasebetiyle Üsküp'e gitmiştik. Resmî programlar dışında yaptığımız civar gezilerinde birinde gözlerimiz muhteşem bir konağa takılmıştı. Hakikaten harika bir sanat eseri idi. Konağı süzerken bir yandan da etrafımızda soru soracak birilerini arıyorduk. Az sonra iki çocuğun bize doğru geldiğini fark ettik. Aca-ba Türkçe biliyorlar mıydı? Merakımız fazla uzun sürmedi. Türk'tüler,

adlarını sordum erkek olan Mustafa Ahmet Necati, kız olan da Ayşe Hatice dedi. İsimlerin hem klasik hem de arka arkaya gelmesine şaşırdım. Çocuklar o konağın çocuğuymuş. Biraz sonra babaları geldi, tanıştık. Bizi evine kahve içmeye davet etti.

Merakım galip gelerek, kuyumcu olan ve aynı zamanda medrese usulü tahsil görmüş beyefendiye sordum: "Çocukların isimleri garibime gitti. Hem klasik hem de arka arkaya üç ismi bir çocuğa vermişsiniz. Bunun sebebi nedir?"

Beyefendi gururla cevapladı: "Uzun süren komünizm zamanında bizi iki şey korudu: 1. Mevlit, 2. İsimlerimiz. Bize sadece mevlit okumak serbestti. Bu yüzden aklımıza gelen her törende onu okuduk (O günlerde Yahya Kemal için de camide mevlit okunmuştu.) Çocuklarımıza da asla yeni isimler koymadık. Aidiyetlerini bilsinler diye daima eski isimleri, mümkün oldukça da arka arkaya birkaç ismi koyduk. Bu isimleri onları korudu, bizi korudu."

Şimdi ben soruyorum: Mevlit bir milleti nasıl korur? İsim konusunda vahim facialar yaşadığımız bu günlerde daha da derin düşünelim, çocuklara verilen isimler bir milleti nasıl korur? Mevlidin ve isimlerin hangi hakikati onları bir kurtarıcı kılmıştır/kurtarıcı göstermiştir? Bu sorular başka yazıların ve araştırmaların cevabıdır.

"Futbol sadece futbol değildir" dendiği gibi, aslında hiçbir şey sadece kendisinden ibaret değildir ve dolayısıyla da mevlit sadece mevlit değildir! Mehmet Akif'in dediği gibi Süleyman Çelebi çok yükseklere çıkar ve onu alçak irtifadan anlamak hayli zordur. ■

Kılıç Ali Paşa Camii, Eugene Flandin

OSMANLI TOPLUMUNDA MEVLİT KANDİLİ VE MEVLİT VAKIFLARI

Prof. Dr. Ali İhsan KARATAŞ | Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Osmanlı toplumunda hemen her mahfilde mevlit okunmasının en önemli sebebi halkın Hz. Peygamber'e (s.a.s.) olan sevgisi ve Vesiletü'n-Necat'ın bu hususta kendi duygu ve düşüncelerine tercüman olduğunu düşünmeleridir. Bu duygunun sonucu olarak insanlar mevlit okunmasını vefatlarından sonra da devam ettirmek istemişler ve vakıflar kurmuşlardır.

Peygamberimizin (s.a.s.) örnek alınmasının çok önemli görüldüğü ve dinî bir gereklilik olarak kabul edildiği Osmanlı toplumunda halk, gündelik hayatta sünnete uygun yaşamaya çalışmış, ayrıca her sınıftan insan, her fırsatta ona olan sevgi ve bağlılığını bir şekilde göstermenin yollarını aramıştır. Bilindiği gibi, Sultan Çelebi Mehmet'ten itiba-

ren Osmanlı hükümdarları, "Surre Alayları" düzenlemiş ve Haremeyn bölgesinin ihtiyaçlarının karşılanması ve fukaranın görülüp gözetilmesi maksadıyla Hicaz'a para ve kıymetli hediyeler göndermişlerdir. Yine Mekke ve Medine'de yaşayan muhtaç insanların ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla hayır sahibi halkımız tarafından "Haremeyn Vakıfları" kurulmuş ve bu vakıfların gelirleri hak sahiplerine yüzyıllar boyu gönderilmeye devam edilmiştir. İşte bu uygulamalarda, Müslümanların Hz. Peygamber (s.a.s.) sevgisini göstermek mümkün değildir. Belli gün ve gecelerde "Sakal-ı Şerif" in ziyaret edilmesi, vakfiyelerde her yıl Hz. Muhammed'e (s.a.s.) salat ü selamları ihtiva eden kitapların okunması, dua edilmesi ve Peygamber'in (s.a.s.) ruhu için kurban kesilmesi gibi şartların tescil ettirilmesi, bazı gecelerde Hz. Muhammed'in (s.a.s.) miracını kutlamak amacıyla Miraciyelerin ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatını manzum şekilde anlatan ve Yazıcıoğlu Mehmet Bican tarafından telif edilen Muhammediye adlı eserin okunması gibi uygulamalar da yine Rasûlullah (s.a.s.) sevgisine bağlı uygulamalar arasındadır.

Hz. Muhammed'e (s.a.s.) bağlılığı ve sevgiyi ifade etmesi bakımından en fazla dikkat çeken uygulamalardan biri de onun doğum gününün kutlanması amacıyla düzenlenen mevlit merasimleridir. Tarihte Mevlid-i Nebi merasimlerini ilk tertip eden ve tören kurallarını oluşturan şahıs Selçuklulara bağlı Erbil Atabeyi Muzafferüddin Gökbörü'dür. Selahaddin Eyyübi'nin damadı olan Gökbörü (ö. M.1233) her yıl mevlit merasimleri düzenlemekteydi. Osmanlı Devleti'nde mevlit kutlamaları resmî olarak XVI. asrın sonlarına doğru III. Murat'ın çıkardığı tezkireyle baş-

lamıştır. Bu tezkirede kandil gecelerinde minarelerin aydınlatılması, cami ve mescitlerde mevlit okunması, ibadet yapılması ve dua edilmesi gibi hususlara yer verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Mevlit Kandili'ni kutlamak amacıyla ilk zamanlar Sultanahmet veya Ayasofya Camii'nde tören düzenlenir ve bu törende padişah da dâhil olmak üzere sadrazam, şeyhülislâm gibi devlet erkânı hazır bulunurdu. Padişahın hünkâr mahfilinden takip ettiği kutlamalar, vaaz verilmesi, Kur'an ve mevlit okunması, akabinde ikramlarda bulunulması ve hediyelerin verilmesi gibi faaliyetlerden oluşmaktaydı.

Diğer İslam toplumlarında olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de çok sayıda mevlit kitabı telif edilmiştir. Ancak bunlardan hiçbirisi Bursa Ulucami imamlarından Süleyman Çelebi'nin (ö. M.1422) kaleme aldığı Vesiletü'n-Necat adlı eseri kadar yaygınlık kazanamamış ve meşhur olmamıştır. Süleyman Çelebi'nin bu eseri telif etmesinin hikâyesi de oldukça ilginçtir. Ulucami'de vaaz eden bir vaizin Kur'an'daki "Allah'ın peygamberlerinden hiç biri arasında ayırım yapmayız" (Bakara, 2/285.) ayetini esas alarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) diğer peygamberlerden üstün olmadığı şeklinde bir yorumu üzerine bazı tartışmalar başlamış ve camide bulunan bazı şahıslar "O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir." (Bakara, 2/253.) ayetini delil getirerek söz konusu yorumun yanlış olduğunu dile getirmişlerdir. Durumdan son derece müteessir olan Süleyman Çelebi de Hz. Peygamber'in (s.a.s.) üstünlüğünü ve diğer meziyetlerini anlatan, kendisiyle birlikte içinde

İstanbul'da Mevlit kutlaması, 1875

bulunduğu toplumun da duygularını dile getiren ve halk arasında “Mevlit” olarak şöhet bulan “Vesiletü'n-Necat” adlı eserini yazmıştır.

Söz konusu eser, yazılışından itibaren gerek resmî erkân gerekse halk arasında büyük bir hüsnü kabul görmüş, kandil geceleri, açılışlar, evlenme, sünnet gibi önemli törenlerde büyük bir huşu ve coşkuyla okunmuştur. Hatta mevlit okutulması için vakıflar kurulmuştur. Bilindiği üzere Osmanlı toplumunda dünyevi herhangi bir karşılık beklenmeden yalnızca Allah'ın rızasını ve Rasulül-lah'ın şefaatinin kazanmak amacıyla binlerce vakıf kurulmuştur. Öyle ki sosyal ve ekonomik hayatın her alanında etkin olan vakıfların çokluğu sebebiyle Osmanlı medeniyeti bir vakıf medeniyeti olarak değerlendirilmiştir.

Osmanlı toplumundaki vakıflar mevlit okutulmasında da önemli rol

üstlenmiştir. Öyle ki Süleyman Çelebi'nin vefatından hemen sonraki yıllarda bazı vakıflar aracılığıyla her yıl mevlit okunması geleneği başlatılmıştır. Örneğin Bursa Yeşil Camii mimarı Hacı İvaz Paşa, vakfiyesinde her yıl mevlit okutulmasını şart koşmuştur. Söz konusu vakfiyenin düzenlenme tarihinin Süleyman Çelebi'nin vefatından 5 yıl sonra yani 1427 yılı olması mevlidin, yazılışından hemen sonra geniş kesimlerce rağbet gördüğünü göstermektedir. Bu durum günümüzde sınırlarımız dışında kalan bölgeler için de geçerlidir. Nitekim Saraybosna'da Fadıl Paşa vakfınca okutulan mevlit hâlâ her yıl Çar Camii'nde devam etmektedir.

Osmanlı toplumunda mevlit okumaya verilen önem, hiç şüphesiz halkın Hz. Muhammed'e (s.a.s.) duyduğu derin muhabbetten kaynaklanmıştır. Öyle ki insanlar kurdukları mevlit vakıflarıyla mevlit

okunmasını kendi hayatlarıyla sınırlı kılmadan ebedileştirmek istemişlerdir. Nitekim konuyla ilgili kayıtlar incelendiğinde çok sayıda mevlit vakfı bulunduğu ve bunlardan önemli bir kısmının varlığını asırlarca devam ettirdiği görülmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından mevlit okutmak amacıyla kurulmuş bir vakfın vakfiyesinin içeriğini özetlemek faydalı olacaktır. 1782 yılında Bursa'da bir mevlit vakfı tesis eden Cizyedarzade Hacı Hüseyin Ağa, vakfiyesinde Hisar dâhilinde yer alan Nakşibendi Zaviyesi'nde her yıl beş kere mevlit ve her birinin akabinde Kur'an-ı Kerim'in yüzünden tilavet edilmesi şartıyla birer hatim okunmasını şart koşmuştur. Ayrıca okunacak mevlit ve hatimlerin sevaplarının kimlere bağlanacağını da ayrıntılı bir şekilde şartlar arasında tescil ettirmiştir. Vakfiyeye göre Hüseyin Ağa, ilk okunan mevlit ve hatmin sevabını öncelikle Hz. Peygamber'in (s.a.s),

sonra babası merhum Hacı Süleyman Ağa'nın ruhuna, ikincisinin sevabını Hz. Peygamber (s.a.s) sonra annesi merhume Emetullah Hatun'un ruhuna, üçüncüsünün sevabını yine Peygamber Efendimizden (s.a.s.) sonra hanımı merhume Zeynep Hanım'ın ruhuna, dördüncüsünün sevabını Rasulüallah (s.a.s.)'tan sonra oğlu merhum Hacı Mahmut Efendi'nin ruhuna ve son olarak beşincisinin sevabını yine Hz. Peygamber'den (s.a.s.) sonra kızı merhume Emetullah Hanım'ın ruhuna hediye etmiştir. Vakfiyesindeki şartlarının son kısmında Hüseyin Ağa, akide ve baldan şerbet hazırlanması, pilav ve zerde pişirilmesi ve bunların mevlit merasiminden sonra halka ikram edilmesini de şart koşturmuştur. İçeriği özetlenen bu mevlit vakfiyesinde de görüldüğü üzere Hüseyin Ağa, kurduğu vakıfla kendisi ölse bile yıllarca mevlit ve hatim okunması imkânını oluşturmuştur. Burada önemli bir husus da şudur. Hüseyin Ağa, her yıl için okunmasını şart koştuğu beş adet mevlidin her birinden hâsıl olacak sevabın öncelikle Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ruhuna, daha sonra babası, annesi ve diğer yakınlarına hibe edilmesini şart koşturmuştur. Yani beş hatim ve mevlidin her birini Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ruhuna hibe ederken yakınlarına birer mevlit ve hatim bağışlamıştır.

Daha önce yaptığımız bir çalışmada XVIII. asrın sonlarına doğru Bursa'da 185 vakfın hizmetleri arasında her yıl mevlit okutma şartının olduğu tespit edilmiştir. Bu vakıfların 43'ü doğrudan mevlit okutma amacıyla kurulmuştur. Diğerleri ise mahallelere isabet eden vergi ve benzeri giderlerin karşılanması için kurulan mahalle avarız ve nüzul vakıfları, medrese, cami, mescit, türbe ve zaviye gibi mekânların yağ, mum,

hasır gibi mühimmat ve tamirâtı için kurulan vakıflar, bu mekânlarda müderris, dersiâm, imam, müezzin ve kayyım gibi gerek hizmet veren görevliler sınıfında, gerekse talebeler gibi hizmet alanlar grubunda bulunanların giderleri için kurulan vakıflar, değişik mahallelerin suyollarının tamiri, farklı esnaf gruplarının giderleri ve mahallelerin ihtiyaç sahibi olan halkının iâşe ve diğer giderleri için kurulan vakıflardan oluşmaktadır. (Osmanlı toplumundaki mevlit vakıfları konusunda

Osmanlı toplumunda mevlit okumaya verilen önem, hiç şüphesiz halkın Hz. Muhammed'e (s.a.s.) duyduğu derin muhabbetten kaynaklanmıştır. Öyle ki insanlar kurdukları mevlit vakıflarıyla mevlit okunmasını kendi hayatlarıyla sınırlı kılmadan ebedileştirmek istemişlerdir.

geniş bilgi için bkz: Ali İhsan Karataş, "Osmanlı Toplumunda Hz. Peygamber Sevgisinin Tezahürü Olarak Kurulan Mevlid Vakıfları" İSTEM, (İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Musiki Dergisi), Yıl:6, Sy. 11 (2008), s. 47-77.) Vakıf muhasebe kayıtlarından söz konusu vakıfların her yıl ortalama 300-350 kere mevlit okutturdukları anlaşılmaktadır.

Osmanlıdaki mevlit merasimlerinden sonra halka yemek ikram edil-

mesi bir gelenek hâline gelmiştir. Nitekim Kanuni Sultan Süleyman'ın Kızı Mihrimah Sultan vakfiyesinde camide her sene Rebiulevvel ayının on ikinci gecesinde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ruhu ve kendisinin hayrının ziyadeleşmesi için güzel sesli, salih ve muttaki kimselelerin "teennî ve temkîn ve tegannî-i hazîn" ile Kur'an ve mevlid-i şerifi okumalarını tescil ettirmiş, cemiyetin akabinde dağıtılacak gül suyu, yemek ve güzel koku için yıllık 1300 akçe tahsis ettiğini belirtmiştir. Benzer şekilde 1845 yılında Bursa'da Hacı Ahmet Baba Efendi Zaviyesi için düzenlenen vakfiyede, her sene Kurban Bayramı'nda 75 kuruş değerinde bir koyunun alınarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ruhu için kurban edilmesi, ayrıca her yıl tahsis edilecek 300 kuruş ile Rebiulevvel ayında zaviyede mevlit okunması, daha sonra fakir, miskin ve diğer cemaate yemek ikram edilmesi istenmiştir.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz. Osmanlı toplumunda hemen her mahfilde mevlit okunmasının en önemli sebebi halkın Hz. Peygamber'e (s.a.s.) olan sevgisi ve Vesiletü'n-Necat'ın bu hususta kendi duygu ve düşüncelerine tercüman olduğunu düşünmeleridir. Bu duygunun sonucu olarak insanlar mevlit okunmasını vefatlarından sonra da devam ettirmek istemişler ve vakıflar kurmuşlardır. Vakıfların birçok hizmetlerinin yanında mevlit okutmaları, toplumsal huzurun ve yardımlaşmanın tesisi bakımından da son derece önemlidir. Zira örneklerden de anlaşıldığı üzere bu faaliyetlerle her yıl belli aralıklarla insanlar bir araya getirilmiş, toplu ibadet ve dualar yapılmış, hep birlikte ikram edilen yemekler yenilmiş ve böylece mahalle halkı arasındaki dostluklar pekiştirilmiştir. ■

Zâtıma mir'ât edindim zâtını
Bile yazdım adım ile adını

MEVLİT'TEN GELEN İSİMLER “ONOMASTİK BİR OKUMA”

Prof. Dr. Şahin KÖKTÜRK | Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Mevlit, diğer sosyo-kültürel (müzik, dinî-tarihî bilgi, edebî zevk, tören-ritüel ihdas etme vb.) yönlerine ilaveten çocuklara isim bulma-verme konusunda bir mutabakat meydana getirmekte ve toplumu birleştirmektedir.

Mevlit ve gelenek

Sözü, musikisi, gelenek icadı, tören havası, ibadet şevki ile bir milletin estetik zevkini yedi asırdır yoğuran bir metnin bu derece etkili olmasındaki sır nedir?

Türkçesi mi, şiir olması mı, anla-

tım gücü mü, türünde ilk olması mı, yoksa bütün bunlarla birlikte metnin ruhuna sindirilmiş samimi Hz. Peygamber sevgisi mi?

Menkıbeye göre Süleyman Çelebi, Mevlit'i, "Amenerresulü"de geçen "Lâ nuferrigu beyne ehadin min rusulih (Rasuller arasında fark gö-

zetmeyiz)" ayetine dayandırarak Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden bir farkı olmadığını iddia eden bir vaize cevaben, "Peygamberlerden kimisini kimisine üstün kıldık." ayetine istinaden ve ayrıca peygambere olan samimi muhabbet ve sevgisiyle yazmıştır.

Yaygın adıyla Mevlit (Vesile-tü'n-Necat=Kurtuluş Vesilesi), kendisinden sonra çok sayıda benzer metinlerin yazılmasına vesile olan ve fakat hâlâ aşılamayan bir eserdir. Bu metnin şairi olmak itibarıyla Süleyman Çelebi, eseri, yedi asırdır okunan ve daha çok da dinlenen bahtiyar şairler zümresindendir.

Mevlit, Türk toplumunun her hayırlı işinde kendine mahsus merasimiyle icra edilen ve bir kulluk vecdiyle okunup dinlenen bir mesnevidir. Aynı zamanda Kur'an'dan çok okunduğu veya Kur'an yerine geçmeye başladığı iddiasıyla bidat kabul edilen ve zaman zaman acımasızca hücum edilen bir metindir.

Hâlbuki mevlit, her cuma hutbe-

de imamın müminlere hatırlattığı ancak Türkçesi söylenmediği için akıllara tam yerleşmeyen bir Kur'an emrinin, Türk toplumunda bir "cemiyet" hâlinde yerine getirilmesine vesile olan metindir. "İnnallâhe ve melâiketehû yusallûne 'ale'n-Nebiy yâ eyyühellezîne âmenû sallû 'aleyhi ve sellimû teslîma (Hiç şüphesiz Allah ve melekleri Hz. Peygambere salat ederler. Ey iman edenler sizde salat ü selam edin. Ahzab, 33/56.) ayeti kısaca müminlere "Allahümme salli alâ Muhammed" demeyi emrediyor.

Mevlit'te Hz. Peygamber'e (s.a.s.) salat ü selama vesile olmak niyeti hemen her bahirde (Mevlit'in Vela-det, Miraç, Merhaba gibi bölümlerinde) sıkça tekrar olunan;

"Ger dilersiz bulasız oddan necât Aşkile derdile edin esselat" (Ateşten kurtulmak istiyorsanız aşk ile dert ile (canıgönülden) salavat getirin.)

beytinden açıkça anlaşılır. Dolayısıyla Mevlit metni, Allah'ın Kur'an'da muhkem bir ayetle belirttiği "salat ü selam" buyruğunu, günlük hayatın içinde âdeta bir ahlaki-estetik-pratik-bilgisel değerler eğitimi olarak yaşanır kılmakta ve hayatın ayrılmaz, tabii bir parçası hâline getirmektedir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in, "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." hadisinde, mübarek dilinden beyan buyrulan "güzel ahlak" da topluma sık sık hatırlatılmış olmaktadır.

Mevlit, Türk toplumunu bu derece etkilemesi bakımından sosyo-kültürel bütün yönleriyle tekrar tekrar gözden geçirilmeyi hak eden bir eserdir. Bu yazıda Mevli'tin çok üzerinde durulmayan, -Kur'an-ı Kerim'den sonra çocuk ismi için en çok müracaat edilen bir metin olması- yönüne dikkat çekilecektir.

İsmi'n önemi

Bakara suresi 31. ayette "Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti..." denilmektedir. İsim verme, ayetin tasdiğiyle ilk insan Hz. Âdem (a.s.) ile başlamıştır. Bu demektir ki insanoğlu isim vermeye devam edecektir. Bu adlandırmalar içinde en önemlisi hiç şüphesiz anne babanın çocuklarına verdikleri isimlerdir.

İsim koymak çok ciddi bir sorumluluktur. İsimle hayatımız, kaderimiz, karakterimiz arasında çok ciddi bir alaka olduğu geçmişten günümüze yaşanmış olan uygulamalardan anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber, anlamı hoş olmayan, insan karakterine olumsuz tesir edecek isimleri iyileriyle değiştirmiştir.

Her milletin isim koyarken müracaat ettikleri kaynaklar vardır. Eskiden Türkler arasında isim için müracaat edilen kaynağın öncelikle tabiat olduğu destanlarda geçen isimlerden anlaşılmaktadır. Tabiat müracaatta erkekler için gücü-kuvveti temsil eden aslan, tuğrul, şahin, turgay, doğan, kurt, gökbörü gibi yırtıcı hayvanların; kız adları için de zarafet ve güzellik çağrıştıran çiçek, gül, sümbül vb. isimlerin tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Oğuz Kağan'ın ilk eşinden doğan oğullarının adları Gökhan, Dağhan ve Denizhan; ikinci eşinden

olanların ise Günhan, Ayhan ve Yıldızhan'dır. Aynı destanda ad vermede dikkati çeken ikinci kısas, toplum adına bir yararlık göstermek, bir başarıya imza atmaktır. Oğuz Kağan; ağaçlardan sal/gemi yapana "Kıpçak", Buzdağ'a kaçan atını getirene "Karluk", ganimetleri taşımak için kağı yapana "Kangaluk", fethedilen yeri iyi koruyana "Saklap" adlarını verir. Benzer bir uygulamayı Dede Korkut Hikâyeleri'nde de görürüz. Dedem Korkut; Boğaç Han Hikâyesi'nde

Başta "mevlüt telaffuzuyla" "mevlit" kelimesi olmak üzere sadece Hz. Peygamber'in doğumunun anlatıldığı "Veladet-Merhaba" bahrindeki yaklaşık 60'ın üzerinde kelime, kız-erkek çocuklara isim olarak konula gelmiştir.

boğayı yenen delikanlıya "Boğaç", tekfur elinden bezirgânların malını kurtaran yiğide "Bamsı Beyrek" adlarını verir. Bir vesileye dayanan bu ad verme geleneğini klasik Türk halk hikâyeleri ve masallarında da gözlemlemek mümkündür. Bütün bu örneklerden ad vermenin ne kadar önemli olduğu ve doğan her çocuğa bir ad verme zarureti açıkça anlaşılmaktadır.

İslam medeniyeti dairesine girildikten sonra isim vermede İslami

kaynaklara daha çok müracaat edildiği bir gerçektir. Bu sebeple günümüzde isimlerin çoğu Arapça, birazı da Farsça kökenlidir. İslami kaynakların başında elbette Hak kelamı olmak itibarıyla Kur'an-ı Kerim gelir. Hz. Peygamber'in adları ve tavsiye ettikleri başta olmak üzere İslam tarihindeki önemli şahsiyetlerin isimleri en çok tercih edilenler arasındadır. Günümüzde Kur'an-ı Kerim'de geçiyor diyerek "Minel, Aleyna" gibi isim olmayıp edat durumundaki ibarelerin de isim olarak konulduğuna şahit olunmaktadır. Bu tercih -isim koyma açısından yanlış olsa da- Kur'an-ı Kerim'in isim konusundaki öncelik ve öneminin bir işaretidir.

Mevlit ve isimler

Türk toplumu için çocuğa isim bulmada en çok müracaat edilen ikinci önemli kaynak Süleyman Çelebi'nin Mevli'tidir. Bu tercihte etkili olan, Mevli'tin zamanla her hayırlı iş için bir merasim akışı içinde okunan-dinlenen bir esere dönüşmesi ve asırlar içinde okuna okuna âdeta vazgeçilmez bir metin kimliğine bürünmüş olmasıdır.

Mevli'tin çocuğa ad bulmada kaynak eser olduğunu gösteren en önemli delil, onun en çok okunan bölümlerinden "Veladet Bahri"nde şu kelimelerin kız ve erkek adı olarak tercih edilmesidir:

"Amine, Sadef, Dürdane, Abdullah, Habip, Nur, Güneş, Berk, Nagihan, Cihan, Melek, Huri/ye, Hava, Sündüs, Hayret, Dilber, Mahpeyker, Asiye, Meryem, Hatun, Nigar, Mustafa, Kadri/Kadir, Cemil, Celil, Devlet, Dildar, Sultan, Didar, Kani, İrfan, Şerif, Latif, Cennet, Müştak, Şadan, Can, Mübarek, Şaduman,

Sırrı, Furkan, Derman, Cemal, Hurşit, Hüda, Haktan, Ümmet, Baki, Saki, Halil, Mahbub/e, Bedri, Münir, Hatem, Gülşen, Ruşen, Gülcemal, Kemal, İmdat, Didar, Necat, Mahpeyker, Nida, Derman”

Başta “mevlüt telaffuzuyla” “mevlit” kelimesi olmak üzere sadece Hz. Peygamber’in doğumunun anlatıldığı “Veladet-Merhaba” bahrindeki yaklaşık 60’ın üzerinde kelime, kız-erkek çocuklara isim olarak konula gelmiştir. Bir kere konulduktan sonra büyüklere saygı gereği torunlara da konulan bu isimleri dikkate aldığımızda, Mev-

lit’ten gelen isimlerin toplumda giderek yaygınlık kazandığını söyleyebiliriz.

Bu isimlerin konulma sebebini sadece “Mevlit’e bağlamanın doğru olmayacağı fikri haklı olarak ileri sürülebilir. Çünkü Abdullah, Mustafa, Cemal, Furkan gibi isimleri diğer dinî-kültürel kaynaklar da vurgulamaktadır. Mevlit’in bu gibi çok bilinen isimler konusundaki katkısı, bu isimleri her “Kur’an Cemiyeti”nde tekrarlaması, bir başka ifadeyle bu isimleri en sık duyulan isimler haline getirmesidir. Kelime öğrenmede, akılda tutmada ve

kullanmada “kullanım sıklığı” en önemli etkidir. Mevlit de isimler konusunda aynı işlevi görmektedir.

Bu kelimeler içinde bazıları var ki isim koymada Mevlit’in kaynaklığını âdeta tescil etmektedir. Daha ilk beyitte geçen “Hatun, Sade/Sedef, Dürdane; diğer beyitlerdeki Derman, Sündüs (ki döşek demektir), İmdat vb.” isimler, diğer dinî-İslami kaynakların vurguladığı kelimeler değildir. Farsça kökenli “Nagihan” ismi ise (anlamı “ansızın, birden” olmasına rağmen) -muhtemelen-müzikalitesi sebebiyle tercih edilen bir kelimedir. Dolayısıyla bazı kelimeler, anlamına bakılmaksızın sadece Mevlit’te geçtiği için isim olmaya layık görülmüşlerdir.

Sonuç olarak denilebilir ki Mevlit, diğer sosyo-kültürel (müzik, dinî-tarihî bilgi, edebî zevk, tören-ritüel ihdas etme vb.) yönlerine ilaveten çocuklara isim bulma-verme konusunda bir muhabakat meydana getirmekte ve toplumu birleştirmektedir.

Hem Veladet Bahri’nde hem de diğer bahirlerde geçen bütün bu ve benzeri kelimelerin çocuklara isim olarak seçiminde Mevlit’in (Vesiletü’n-Necat’ın), dinî kaynakların önemseydiği isimleri tekrar tekrar hatırlatma, güncelleme; bu dinî kaynakların isim olarak öngörmediği kelimeleri de insan ismi olma seviyesine yükseltme gibi iki önemli işlev üstlendiği görülmektedir.

Türk toplumunda mevlidin isim koymadaki katkısı ve etkisine sadece “Veladet Bahri”ni esas alarak dikkat çekmeye çalıştık. Mevlit metni, isim koyma açısından çok yönlü olarak incelendiğinde “onomastik (ad bilimi)” açısından önemli veriler sunacaktır. ■

TAKLİDİ İMANDAN TAHKİKİ İMANA: GELİN PEYGAMBERLERİ DOĞRU TANIYALIM

Prof. Dr. Muammer ERBAŞ | Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Andolsun ki, Rasulüllah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.” (Ahzab, 33/21.)

Öldükten sonra bize sorulacak ikinci şey, “Peygamberin kimdir?” sorusudur. Çünkü bizler, bu dünya hayatında kimleri örnek alıyorsak kişilik ve şahsiyetimiz ister istemez onlara benzemektedir. Bu durumda örnek aldığımız kimseler yanlış olduğunda bizim kişiliğimiz problemlidir, doğru olduğunda ise düzgün ve sağlıklı olmaktadır.

Bu noktada Allah Teala bizlere rol model olarak genelde bütün peygamberleri, özelde ise Hz. Peygamber (s.a.s.)'i örnek kılmıştır. Bu sayede bizlerin, bu zorlu dünya imtihanında, doğru kimselerin önderliğinde başarı ve mutluluğa ulaşmasını hedeflemiştir: “Allah birbirinden gelme bir nesil olarak Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesi ile İmran ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. Allah işiten ve bilendir.” (Âl-i İmran, 3/33-34.)

Peygamberler, peygamberlik öncesi kendi milletlerinin, sonrasında ise Allah Teala'nın onayını almış insanlığın çifte onaylı en seçkin şahsiyetleridir. Onlar, bir bütün olarak kavimleri çeşitli yönlerden sapkınlığa düşüp yoldan çıkarken kendilerini ve yakınlarını fitrat üzere tutup korumaya çalışan birer kahraman ve ahlak abidesidir.

Bize düşen görev ve sorumluluk, Hz. Peygamber (s.a.s.)'i örnek alıp rehber edinmektir. Bunun için onların adlarını ve soylarını bilmemiz, giydiklerini giyip yediklerini yememiz veya onları rüyalarımızda görmeye çalışmamız yetmez. Bilakis peygamberlere iman konusunda taklidi imandan tahkiki iman düzeyine yükselmeliyiz. Bunun için öncelikle bütün peygamberleri peygamber yapan temel ahlaki vasıfları, sonra da Hz. Peygamber (s.a.s.)'i “Hate-me'n-Nebiyyin” yani “Son Kutlu Elçi” kılan

özel ahlaki nitelikleri doğru bir şekilde bilmemiz ve bunları düzgün bir şekilde benimseyip kendi hayatımızda gerçekleştirmemiz gerekir.

Peygamberleri peygamber kılan ilk özellik “fetanet”tir. Allah Teala insanlığa örnek kılacağı kimseleri seçerken onların akıllı ve yetenekli olmalarına özen göstermiş, onlar da sahip oldukları imkân ve kabiliyetleri sonuna kadar geliştirip en güzel şekilde kullanmışlardır. Bu noktada peygamberleri örnek almak, sahip olduğumuz akli ve pratik yeteneklerimizi keşfedip bunları kendimizi tam anlamıyla gerçekleştirecek şekilde eğitip geliştirmektir. Eğitimden ve beceriden yoksun bir kimse, ne kadar istese de, o yüce elçileri tam olarak örnek alıp izlerinden gidemez: “(Rasulüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.” (Zümer, 39/9.)

Peygamberlerin ikinci özelliği, “sıdk” yani onların söz, eylem ve tutumlarında daima doğruluk üzere olmalarıdır. Hayatı boyunca hiçbir peygamber, hangi şart ve durumda olursa olsun asla yalana başvurmamıştır. Bu noktada onları gerçek anlamda örnek almanın yolu, bizim de hiçbir şekilde insanları aldatmamamızdır: “(Rasulüm!) Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sadıktı, rasul ve nebi idi.” (Meryem, 19/54.)

Peygamberler, peygamberlik öncesi kendi milletlerinin, sonrasında ise Allah Teala'nın onayını almış insanlığın çifte onaylı en seçkin şahsiyetleridir.

Sıdkın doğal sonucu “emanet” yani bütün insanların güvenini kazanmaktır. Bunun gereği, hangi şart ve durum altında olursak olalım asla emanete hıyanet etmemektir. Nitekim peygamberler, ümmetlerine hiçbir konuda asla ihanet etmemişlerdir: “Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin için emin/güvenilir bir öğütçüyüm.” (A'raf, 7/68.)

Peygamberler, tıpkı bizim gibi acıktığında yemek yiyip su içen, yorulduğunda uyuyan, üzülduğünde ağlayan, sevindiğinde gülen birer insandır. Allah Teala, Mekke müşriklerin “melek peygamber” taleplerini şu şekilde reddetmiştir: “De ki; eğer yeryüzünde rahatça gezinen melekler yaşasaydı, onlara gökten melek kökenli bir peygamber gönderirdik.” (İsra, 17/90-95.)

Bununla birlikte peygamberler, Allah’ın yardımıyla doğuştan getirdikleri temiz fitratı her türlü günah ve hatadan korumuş “ismet” sahibi pak şahsiyetlerdir. Onları örnek almak, tıpkı onlar gibi nefsimizin heva ve arzularına değil de, vicdanımızın sesine kulak vermek suretiyle yaşamımız boyunca bütün kötü ve çirkin şeylerden uzak durmaktır: “(Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuşsa başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.” (Yusuf, 12/53.)

Allah Teala, mutlak ilim sahibidir; evrendeki her şey O’nun ilmiyle var olmuş ve olmaktadır. Dolayısıyla O’nun seçkin elçileri olan peygamberlere cehalet asla yaraşmaz. Onlar, risalet öncesinde “alaylı” olarak halkın içinde, sonrasında ise Allah’ın “kutsal vahiy mektebi”nde okuyup yetişmişlerdir. Bu durumda onların yolundan gitmek, ancak beşikten mezara okuyup yazmak suretiyle ilim yolcusu olmakla mümkündür: “(Rasulüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.” (Zümer, 39/9.)

Allah Teala, mevcudatı sahip olduğu bütün güzel isim ve sıfatlarını tecelli ettirmek suretiyle yoktan yaratmıştır. Onu temsil eden peygamberler de, “tebliğ” sıfatı sahibi olup başta kutsal vahiyler olmak üzere kendilerine Rableri tarafından bahşedilen bütün ilahî mesaj ve nimetleri ümmetlerine aktarıp onlarla paylaşmışlardır. Buna uygun olarak bizler de, sahip olduğumuz tüm güzellikleri başta yakın çevremiz olmak üzere herkesle paylaşmalıyız: “Ey Rasul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez.” (Maide, 5/67.)

Peygamberleri peygamber yapan bu ortak özelliklerden başka, onların her birine özel

bir takım üstün yönler ve ahlaki vasıflar daha vardır ki, bunların en önemlileri Hz. Peygamber (s.a.s.)’in şahsında toplanmıştır. Bu noktada Hz. Peygamber (s.a.s.)’in en önemli vasfı, onun son peygamber olması itibarıyla evrenselliği; yani bütün zaman ve coğrafyalar itibarıyla tüm insanlığa gönderilmiş olmasıdır. Bu manada Hz. Peygamber (s.a.s.)’i örnek almak, düşünce, eylem ve tutum itibarıyla yerel görüş ve menfaatler peşinde koşmayı değil, bilakis tüm insanlığa hitap eden evrensel değerler uğruna mücadele etmeyi gerekli kılar: “(Rasulüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.” (Enbiya, 21/107.)

Hız. Peygamber (s.a.s.)’in ön plana çıkan bir diğer özelliği, onun engin hoşgörü ve merhametidir. Âdetâ Allah’ın sonsuz rahmet ve merhametinin tecellisi olan bu iki nitelik, bugün itibarıyla biz Müslümanların bilhassa birbirimize karşı en çok ihtiyaç duyduğumuz hususlardır: “Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet; bağışlanmaları için dua et...” (Âli İmran, 3/159.)

Hız. Peygamber, hiçbir zaman için statükoyu korumaya çalışan bir muhafazakâr değil, bilakis daima ümmetini yeni ufuklara taşıyan bir yenilikçi olmuştur. Bunun bizim için gereği, tıpkı onun buyurduğu gibi, yerimizde miskin miskin oturmak yerine ümmetimizi her yönden dünya milletlerinin en ilerisine taşımaktır: “İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır...” (Âli el-Karî, el-Masnû’, 174.)

Hız. Peygamber, kendisi aşırılıkları hiç sevmediği gibi ümmetini de her türlü aşırılığa karşı uyarmıştır. Bu konuda bizlere düşen görev, bu zorlu dünya hayatında kendimizi ve milletimizi aşırı uçlara savrulmaktan korumaktır: “İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Rasul’ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık.” (Bakara, 2/143.)

Bunların ötesinde Hız. Peygamber (s.a.s.)’in ümmeti olabilmek, onun zaman ve mekân ötesi ahlaki vasıfları olan adaletini, cömertliğini, müjdeleyiciliğini, hasbiliğini, kolaylaştırıcılığını, sadeliğini, sabrını benimseyip örnek alabilmektir.

Cenab-ı Allah, bizlere Hız. Peygamber (s.a.s.)’i gerçek manada örnek alabilen gerçek müminlerden olmayı nasip etsin.

Allah Teala, mutlak ilim sahibidir; evrendeki her şey O’nun ilmiyle var olmuş ve olmaktadır. Dolayısıyla O’nun seçkin elçileri olan peygamberlere cehalet asla yaraşmaz.

ŞER ODAKLARINA KARŞI TEYAKKUZ HÂLİNDE OLMAK

Prof. Dr. Zekeriya GÜLER | Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
”يُوشِكُ الْأَمَمُ أَنْ تَدَاعَى عَلَيْكُمْ كَمَا تَدَاعَى الْأَكْلَةُ إِلَى قَصْعَتِهَا فَقَالَ قَائِلٌ
وَمِنْ قِلَّةٍ نَحْنُ يَوْمَئِذٍ قَالَ بَلْ أَنْتُمْ يَوْمَئِذٍ كَثِيرٌ وَلَكِنَّكُمْ غُثَاءٌ كَغُثَاءِ السَّيْلِ
وَلَيَنْزَعَنَّ اللَّهُ مِنْ صُدُورِ عَدُوِّكُمْ الْمَهَابَةَ مِنْكُمْ وَلَيَقْذِفَنَّ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمُ الْوَهْنَ
فَقَالَ قَائِلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْوَهْنُ قَالَ حُبُّ الدُّنْيَا وَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ“.

Sevban'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulü Allah (s.a.s.) şöyle buyurdu:

“Çok geçmez, yeme içme peşinde olanların sofraya birbirlerini çağırdıkları gibi, düşman milletlerin aleyhinize birleşmeleri/üşüşmeleri yakındır.”

Orada bulunan bir sahabi, “O gün sayıca az olduğumuzdan mı (bu duruma düşeriz)?” diye sorunca Rasulü Allah (s.a.s.) şu cevabı verdi:

“Hayır, aksine siz o gün sayıca çoksunuz. Fakat siz, selin taşıdığı köpük ve çer çöp misali olacaksınız. Allah düşmanlarınızın göğüslerinden size duyulan mehabeti (heybet, azamet, vakar, korku ve saygınlık) çıkaracak ve Allah sizin kalplerinize zafiyet (vehn) atacaktır.” Onun, “Zafiyet nedir, ey Allah’ın elçisi?” sualine ise Rasulü Allah (s.a.s.), “Dünya sevgisi ve ölüm endişesi!” diye cevap verdi.

(Ebu Davud, Melahim, 5; Ahmed b. Hanbel, V, 278.)

Açıklama

Hadisin ravisi Sevban, Yemen asıllı bir köle iken Medine’de Rasul-i Ekrem tarafından satın alınıp azat edildi. Kendisine ailesinin yanına dönebileceğini söylemesine rağmen Sevban, Rasul-i Ekrem’in yanında kalıp hizmetkârı olmayı tercih etti. 54 (674) yılında Humus’ta vefat etti.

Ahmet b. Hanbel’in (Müsned, II, 359), Ebu Hüreyre’den (r.a.) rivayet ettiği hadis metninde muhatabın ve “O gün sayıca az olduğumuzdan mı?” sorunun bizzat Sevban olduğu görülür. Bu rivayetin son cümlesi, “Dünyayı sevmeniz ve savaştan hoşlanmamanız” diye geçer.

“Düşman milletlerin aleyhinize birleşmeleri”, İs-

lam aleyhtarı güç odaklarının kendi aralarında anlaşarak Müslümanların mukavemetlerini kırmak, vahdetlerini parçalamak, vatanlarını bölmek, sahip oldukları toprakları istila edip yer altı-yer üstü kaynaklarına el koymak için üşüşmeleri ve saldırı düzenlemeleri demektir.

Hadiste geçen “düşman milletler” ifadesi, orijinal metindeki ümmet kelimesinin çoğulu olan ümem kelimesinin tercümesidir. Nitekim günümüz dünyasında Birleşmiş Milletler (BM)’in, Arapça karşılığı el-Ümem el-Müttehide’dir.

Hadisin Ahmet b. Hanbel rivayetinde “her coğrafyadan (min külli ufukın) düşman milletler” diye bir kayıt mevcuttur. Bu kayıt, Mehmet Âkif’in, “Kimi

Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne bela” dediği ve Osmanlı Devleti’nin varlığına son veren “yedi düvel”den oluşan haçlı ittifakını düşündürür.

Üzülerek belirtmelidir ki, İslam toprakları bir bütün olarak haçlı ruhunun tehdidinden kurtulabilmiş değildir. Zira “kendi dışındaki insanlığı bir yük-selme basamağı olarak gören” ve doymak bilmeyen şer ittifakı, bu toprakları iştah kabartan birer sofraya olarak görmektedir. Şüphesiz yaşanan bu fiili durum, yukarıdaki hadisin işaret ettiği üzere, dünya hayatını ebediyet düşüncesi üzerine kurmanın getirdiği süreçle birlikte dengenin vahdet ve cihadın aleyhine bozulup “zihninlerin sömürgeleşmesi”nde aranmalıdır. Günümüz dünyasında küresel güçler tarafından İslam ülkelerine yapılan müdahale ve yürütülen vekâlet savaşları, Müslümanlara yönelik baskı, zulüm, işkence ve imha hareketleri, bu hadis ışığında bir kez daha düşünülmelidir. Zira yine Mehmet Âkif’in ifadesiyle, “Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez / Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez.” Bu açıdan bakıldığında hadis, evrensel çapta bir uyarı niteliği taşıdığı kadar, bir kurtuluş reçetesi özelliği de arz eder.

Gerçekten de milleti yekvücut yapan, onun teşkilatlanmış hali olan devletin bekasını sağlayan asıl gücün kan bağı değil, inanç birliği olduğu açıktır. Felaketlere maruz kalan İslam coğrafyasının, “sömürülebilir” olmaktan kurtulup tam bağımsızlığa kavuşabilmesi için bu bilince acilen ihtiyacı vardır. Bunun için de sürekli teyakkuz hâlinde olup akıllı, sabırlı, güvenli ve dengeli adımlarla ilerlemelidir. Nitekim Yüce Rabbimiz şöyle buyurur: “Ey iman edenler! Bir düşman birliğiyle karşılaştığınızda sebat edin ve Allah’ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz. Allah’a ve elçisine itaat edin, aranızda çekişip birbirinize düşmeyin. Sonra gevşersiniz ve gücünüz, devletiniz elden gider. Sabırlı olun. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” (Enfal, 8/45-46.)

Hadis metninde geçen ve “zafiyet” diye tercüme edilen vehn, “iş ve amelde gevşeklik, zaaf ve ona yol açan gelişmeler” demektir. İman heyecanı, vatan sevgisi, gaza ve şehadet bilinci, ölüm endişesini yenen dinî-manevi hasletlerin başında gelir.

Bu konuda Peygamberimizin (s.a.s.) davranış tarzını gösteren sayısız örnek vardır. Her şeyden önce o, “Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Dikkat edin, kuvvet (gelişen harp tekniğine göre) atmaktır, kuvvet atmaktır, kuvvet

atmaktır!” (Müslim, İmaret, 167.) ve “Kim atıcılık öğrenir de sonra onu terk ederse bizden değildir veya isyan etmiştir.” (Müslim, İmaret, 169.) hadisleriyle savaşa karşı teyakkuzda beklemenin önemine vurgu yapar.

Peygamberimiz (s.a.s.), “Dikkat edin, kuvvet atmaktır.” hadisiyle şu ayeti açıklar: “Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah’ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve bunlardan başka sizin bilmediğiniz fakat Allah’ın bildiği diğer düşmanları korkutup caydırırsınız. Allah yolunda her ne harcarsanız karşılığı size tam olarak ödenir ve siz haksızlığa uğramazsınız.” (Enfal, 8/60.)

Tebeu’t-tabiinden hadis âlimi Süfyan b. Uyeyne, “İlim tahsili ve cihat topluma farzdır. Onlardan bir kısmının bu görev ve sorumluluğu yerine getirmesi kâfi gelir.” dedikten sonra şu ayeti okurdu: “Müminlerin toptan savaşa gitmeleri de doğru olmaz. Her toplum kesiminden bir grubun, din konusunda köklü ve derin bilgi sahibi olması ve döndüklerinde kavimlerini uyarıp aydınlatması daha yerinde olur! Böylece onlar (şer ve fesada karşı) korunmuş olurlar.” (Tevbe, 9/122.)

Bilinmelidir ki cihat, İslam dininin iman, ibadet ve ahlak ilkelerini koruma ve kollama uğrunda maddi-manevi imkânları seferber etmek demektir. İslamiyet’in bekası ve yayılması için icra edilen ilmî, içtimai, mali-iktisadi, fiili-askerî her türlü faaliyet, cihadın kapsam alanındadır. Bu sebeple cihadın egoya karşı yürütülen mücadele yanında, dil, eğitim-öğretim ve infak yoluyla yapılan türleri, her hâlükârda dikkate alınarak şer odaklarına karşı teyakkuz hâlinde olunmalıdır. Haçlı seferleri karşısında İslam dünyasının “sömürülebilirlik”ten kurtulup varlığını sürdürebilmesi de buna bağlıdır.

Hadisten öğrendiklerimiz

- Açık ve gizli düşmanlara karşı teyakkuz hâlinde olmak gerekir.
- Kardeşlik ve birlik-beraberlik ruhu diri tutulmalıdır.
- Dünya sevgisi ve ölüm endişesi, zillet ve esarete yol açar.

İNSANIN ALDANIŞI

Dr. Lamia LEVENT ABUL

En şaşılacak kimse, kendisinden ayrılması mümkün olmayandan, kaçmaya çalışıp da onunla asla birlikte kalamayacak olduğu şeyi talep eden insandır. “Ama şu gerçek ki yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler de kör olur!” (Hac, 22/46.)

İbn Ataullah İskenderi

Ey salık! Seni rahmet ve lütfu ile kuşatan Rabbine karşı aldatan nedir? (İnfitar, 82/6.) Uğruna zamanını, gücünü, aklını, düşünceni harcadığın ve ömrünü adadığın işler seni O'na yaklaştırıyor mu yoksa O'dan uzaklaştırıyor mu diye hiç düşündün mü? Bu nasıl bir aldanıştır ki sana sunulan hayatı sorgulamadan tekrar etmenin konfor ve rahatlığı içinde sürüklenip gidiyorsun “kurulu düzenin” ardı sıra! Bu yaptıklarının ne kadarı seninle beraber gelecek baki âleme, ne kadarı burada kalacak? Terazini kur, hesabını tut ve seni aldatanı bul!

Nedense insan ayartıcıların kendisini ayartmasını hep teşnedir ey salık! Hâlbuki her şey önümüzde tüm çıplaklığı ve gerçekliği ile duruyor. Belki de milyonlarca yıldır bu hakikati haykıran ve uyarılar var: “Ey insanlar! Rabbinize karşı sorumluluğunuzu unutmayın. Ne babanın evladı ne de evladın babası namına bir şey ödeyemeyeceği günden korkun! Bilin ki Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.” (Lokman, 31/33.) Ama bu apaçık hakikatlere rağmen insanın aldanması ancak onun cahil, gafil ve kör olmasının delili değil de nedir ey salık!

Nedir insanın cehaleti diye sorarsan ey salık; hiçbir şeye sahip olmadığı hâlde gurura kapılıp kendini müstağni görmesi başka gelir. Hak Teala'nın lütfu kereminden ihsan ettiği nimetlerle şımarır, gönül gözü kararır ve bunları kendi hakkı ve kazancı olduğu zehabına kapılır. Nimetin şükrünü eda etmez, bu ikram ve ihsanların böylece sürüp gideceğini sanır. Zira sahip oldukları onu şımartmış ve gurura kapılmıştır. Sa-

dece, “Suyunuzu çekip alsa size su verecek kimdir?” (Mülk, 67/30.) uyarısına kulak verse hakikate açılacak gözleri, ama gurur ve kibrinden bunları aklına getirmez. Ah insan! Seni Rabbine karşı bu kadar aldatan nedir? Gözünü ve gönlünü karartan ve Rabbinden uzaklaştıran nedir?

En nihayetinde çıkılan bir yolculuktur ve sen de “garip bir yolcu” misali yaşa asli vatanına döneceğin güne kadar. Burayı yurt edinme çaban beyhude bir çabadır, unutma salık, er geç baki olan âleme göçeceksin. Öyleyse senden ayrılması mukadder olandan kaçıp da seninle birlikte olmayacak olana meyletme. Seni yüzüstü bırakacak bel bağladığın her şey. Tükenmez sandıkların tükenecek, gitmez sandıkların gidecek, ebedi sandıkların fani olacak. Sadece O, seninle olacak, nerde olsan da O hep seninle beraberdir. (Hadid, 57/4.) Seni yapayalnız bırakanlara değil O'na yaklaştıracaklara güven ve dayan. Ne diyor Hz. Mevlana: “Kervanların yolculuk esnasında ev inşa etmeleri akıl kârı değildir! Serabın kendisini görene hıyanet etmesi ve kendisine bel bağlayanların umudunu boşa çıkarması gibi; dünyevi arzu ve emeller de nicelerini perişan etmiştir... Allah'ın akıllı kulları şunlardır ki; dünyanın boş heva ve heveslerine aldanmazlar. Diğer taraftan da, dünyanın ve ahiretin bela ve imtihanlarından korkarlar. Dünyaya ibretle nazar ederler ve bilirler ki, ondan bir faniye ne yâr olur ne de vatan!”

Ey salık! Aldanışın en hazini de şeytanın rahmanın kullarını O'nun rahmetiyle aldatmasıdır. Bu aldanış; Rabbin rahmetine çokça güvenmek ve “nasıl olsa rabbim affeder” diyerek içine düştüğü gafletin farkında olmamaktır.

Nedense insan ayartıcıların kendisini ayartmasını hep teşnedir ey salık! Hâlbuki her şey önümüzde tüm çıplaklığı ve gerçekliği ile duruyor.

Nedir insanın cehaleti
diye sorarsan ey salık;
hiçbir şeye sahip olma-
dığı hâlde gurura ka-
pılıp kendini müstağni
görmesi başta gelir.
Hak Teala'nın lütf u
kereminden ihsan et-
tiği nimetlerle şımarır,
gönül gözü kararır ve
bunları kendi hakkı ve
kazancı olduğu zeha-
bına kapılır.

Evet, tövbe etmek vardır niyetinde ama daha za-
man var diye erteler, bir gün son saatin kapısını
çalacağını düşünmek istemez. Böylece uzaklaştıkça
uzaklaşır öyle ki kalbi katılaşır tövbeyi de unuttur.
Yalnız gözler kör olmaz, göğüslerdeki kalpler de kör
olur. (Hac, 22/46.) Kalpler öyle katılaşır ki sonu hü-
sranla biter bu aldanışın.

Elbette Rabbimiz çok affedici ve tövbeleri kabul
edendir. O'nun tüm kâinatı kuşatan rahmeti bu
dünyada cümle mahlukat için tecelli eder. Buna
güvenerek nimetlerinin hiç kesilmeyeceğini, bu
dünyadaki iyilik ve ihsanlarının ahirette de devam
edeceğini sanmak ne büyük aldanıştır ey salık! Sen
ne tövbeyi ne de güzel amellerini ertele, bugün gü-

cün kuvvetin, aklın ve kalbin salim iken kararması-
na fırsat verme.

İnsan yaklaşması gerekenden uzaklaştıkça hakikatle
arasına mesafe girer ey salık, sonra döner kaybettiği
hakikati aramaya başlar. Bulur mu bilemem amma
zamanın keskin kılıcı seni fani âleminden ayırmadan
gaflet uykusundan uyan da Rabbine dön! Lemyezel
olan dost-u hakikiye sığın ve yaklaş!

Taaccüb şol kişiden ki kaçır Rabbi daimden
Olur sonra talebkâr fenây-ı bi bekâ hayfâ
A'mâ-yı kalbî eyler iş bu hâlet şüphesiz ispat
Kör olmaz çünkü göz zâtında lâkin kalp olur a'mâ
Ahmet Mahir Efendi

HEM SEVEN HEM SEVİLEN VEDÛD

Fatma BAYRAM

Vedûd isminin türediği “vüdd” kökü katıksız, mutlak sevgi anlamındadır. Vedûd ise mübalağa kalıbıdır ve Rabbimizin çok sevip çok sevildiğini ifade eder. Yüce Allah'ın sevgisini fiil olarak ifade etmekle yetinmeyip zatını süreklilik bildiren bu isimle tanımlaması varlığın esası olan sevginin O'nda sıfat hâline gelecek kadar baskın olduğunu gösterir. Bu durum O'nun sevgisine mecbur olan biz kullar için kesintisiz bir mutluluk ve büyük bir ikramdır.

Allah'ın kullarını ne kadar çok sevdiğini anlatmak üzere Efendimiz bir benzetme yapar ve çölde devesini kaybedip bütün yaşam umudunu yitiren birisi ölmek için uzandığında devesini yanı başında görse ne kadar sevinirse Allah da günahlarla kendisinden uzaklaşan bir kulu tövbe edip kendisine döndüğünde ondan daha çok sevinir der.

Diğer isimlerinden farklı olarak Yüce Rabbimiz bu ismin tanımına bizim de O'nu sevmemizi içkinleştirmiştir. O'nun rahmeti, affı, cömertliği vs. sadece zatından kullarına yönelik tarif edilirken Vedûd ismi iki yönlü olarak “hem seven hem sevilen” diye tanımlanmış ve Kur'an'da da açıkça O'nu her şeyden çok sevmemiz istenmiştir. Yücelerin yücesi, varlığının devamı kendiliğinden olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah Teala'nın biz kullarından böylesine yüksek bir sevgi talebi O'nun sevgisinin kalbimizde en üst noktada olmasına bizim ihtiyacımızdan dolayıdır. Zira bunun tersi durumda Allah gibi sevdiğimiz herhangi bir şeye üzerimizde tanrılık etme yetkisi vermiş oluruz ki bu bizim akıl ve ruh sağlığımızı iğdiş eder, haysiyetimizi sıfırlar, zulmün en önde gelen sebebi olarak toplumumuzu çökertir, hasılı sonumuz demek olur.

Kur'an'da sevgi ve muhabbet

Kur'an-ı Kerim'de Vedûd ismi iki yerde Rahîm ve Gafur isimleriyle birlikte geçmektedir. (Hûd, 11/90; Buruc, 85/14.) Bu seçim bize sevginin bağışlayıcılıkla yakınlığını net bir şekilde vurgular. Seven merhamet

ve mağfiret eder; bu merhamet ve bağışlayıcılığın sürdürülebilmesi için de sevmek şarttır. Kur'an'da merhametle sevginin birbirini tamamlayacak şekilde bir arada olduğu bir başka yer eşler arasındaki huzur veren ilişkinin anlatıldığı Rum suresi 21. ayettir. Orada da ailede huzurun sevgi ve merhamet üzerine kurulmuş bir bağla mümkün olacağını görürüz. Âl-i İmran suresi 31. ayetteki “De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.” ifadesi bağışlamayı sevgiden hemen sonra getirerek sevgi ile affın bir aradalığına işaret eder. Aynı zamanda bu ayet Allah'ı sevenin O'nun elçisi olan Efendimize tabi olmaktan kaçınmaması gerektiğini de kuvvetle vurgular. Allah ve Rasulünü sevmenin insanda nasıl büyük bir fark meydana getirdiğini büyük günahlardan bazılarını işledikleri için cezalara çarptırılan sahabilerini eleştirenlere Efendimizin, “Ona öyle demeyin, vallahi o Allah ve Rasulünü çok seviyor.” deyişinde de görürüz. Onların Allah ve peygamber sevgisi günahattan uzak durmalarına yetmemişse Efendimizin onlara olan sevgisi de cezanın uygulanmasına engel olmamıştır. Fakat yapılan suçtan şahıslarını uzak tutmuş; onları işledikleri hata ile değil, kalplerindeki sevgi ile anmıştır.

Sevgi imana delalet ettiği gibi neyi sevdiğimize bağlı olarak şirke de delalet eder. Bakara suresi 165. ayet birtakım insanların bazı şeyleri Allah'a denk ve ortak gördüklerini ve onları Allah'ı sever gibi sevdiğini söyler. Ayetin devamında ise iman edenlerin Allah'a olan sevgisinin daha yüksek olduğu hatırlatılır. Bu ayet ilah oluşun en önemli özelliklerinden birinin sevilme olduğunu gösterir. Elmalılı'nın ifadesiyle “Mabut en ziyade mahbup olanıdır.” Demek ki sevgimizin nesneleri inancımızın mahiyetini ortaya koyar. Bu ayet bizden en çok Allah'ı sevmemizi istemektedir. Bu da sevgide esas olanın tahsis değil tertip olduğunu gösterir. Yani sevginin bir sıralaması vardır ve herkesi hak ettiği sıraya koymak kişinin

Diğer isimlerinden farklı olarak Yüce Rabbimiz bu ismin tanımına bizim de O'nu sevmemizi içkinleştirmiştir.

Gazali'ye göre bu ismin tecellisine mazhar olan insanlar kendileri için arzu ettikleri her şeyi Allah'ın bütün mahlukatı için de sevip arzu ederler. Bu sevgi doruk noktasına ulaştığında ise kalpte sevgiye engel olacak öfke, kin vb. duygulara yer kalmaz. İbn Arabi'ye göre de şartlar ne olursa olsun bir kulun kalbinde Allah sevgisi ve onun sevilmesini emrettiklerinin muhabbeti yerleşmişse o kişide bu isim tecelli etmiştir.

الْوَلَدُ
جَلَّالٌ

erdemini ve kulluğundaki samimiyeti gösterir. Hatta denir ki bir adamın değerini öğrenmek isteyen onun neyi ve kimi sevdiğine bakmalıdır.

Bazılarına göre kulun Rabbini sevmesi Allah'ın lütfu ileidir. Kulun gücü ve kabiliyeti sebebiyle değildir. Zira Allah kulunu sevince sevgiyi onun kalbine yerleştirir. Kul da bu ikramla Rabbini sever. Nitekim Maide suresi 54. ayette Yüce Allah ile kullanımın sevgisinden aynen bu sırayla bahsedilmiştir.

Belki de sevginin bu esaslı yeri nedeniyle bazıları Allah'ı sadece sevgi ilahı olarak takdim ederler. Oysa O'nun kitabına baktığımızda sevdikleri kadar sevmediklerinin de olduğunu görürüz. Rabbimiz Kelam-ı Kadim'inde muhsinleri (Bakara, 2/195.), çok tövbe edenleri ve tertemiz olanları (Bakara, 2/222.), müttakileri (Âl-i İmran, 3/76.), sabredenleri (Âl-i İmran, 3/146.), tevekkül edenleri (Âl-i İmran, 3/159.), adil olanları (Maide, 5/42.) ve Allah yolunda saflar halinde savaşanları (Saff, 61/4.) sevdiğini söylerken; hadi aşanları (Bakara, 2/190.) fesat çıkaranları (Bakara, 2/205.) nankör ve günahkârları; (Bakara, 2/276.) kâfirleri (Âl-i İmran, 3/32.), zalimleri (Âl-i İmran, 3/57.), müsrifleri (Enam, 6/141.) hainler (Enfal, 8/58.) müstekbirleri (Nahl, 16/23.) ve kibirlileri (Lokman, 31/18.) de sevmediğini açıkça söylemiştir. Buradan anlıyoruz ki Allah'ın kullarına olan sevgisi – haşa- onlara duyduğu bir zaafın sonucu değildir. Prensipleri olan bir sevgidir. Bu noktada varlığın esasını oluşturan koşulsuz sevginin yokluktan varlığa çıkarken Rahman ismi ile herkese, hiçbir şart aranmaksızın tecelli ettiğini; ama kendisine bahşedilen varlık imkânını

çarçur edenlerle kemale doğru gitmek için kullananlar arasındaki farkın da bu ilkeli sevgiyi anlatan Rahim ismi ile tezahür ettiğini hatırlamak gerekir.

Vedûd tecelli ederse

Gazali'ye göre bu ismin tecellisine mazhar olan insanlar kendileri için arzu ettikleri her şeyi Allah'ın bütün mahlukatı için de sevip arzu ederler. Bu sevgi doruk noktasına ulaştığında ise kalpte sevgiye engel olacak öfke, kin vb. duygulara yer kalmaz. İbn Arabi'ye göre de şartlar ne olursa olsun bir kulun kalbinde Allah sevgisi ve onun sevilmesini emrettiklerinin muhabbeti yerleşmişse o kişide bu isim tecelli etmiştir. Böyle birinin Allah'a duyduğu sevgi Allah'ın ona neler verip neler vermediğine bağlı değildir. Böyle biri insanları sevmek için onlar tarafından seilmeyi beklemeyiz. Sevmek için bahaneler bulur; kızmak için değil. Sevmek için kendini zorlaması gerekmez. İnsanın bu dünyada görebileceği en saf ve pür sevgi olan Allah için sevmek de Allah'ı sevmenin doğal sonucudur.

İnsan sevilme için uğraşacağına düzgün bir inanç ve diğer insanlara faydalı olmaya (salih ameller işlemeye) odaklanırsa ayrıca çaba sarf etmesine gerek kalmadan sevilme ihtiyacını karşılayacaktır. Tek gereken perspektifini değiştirmek ve özgür iradesi ile iman ve amele yönelmektir. Aslında insan bütün özüyle imana ve salih amele yöneldiğinde insanlar tarafından seilmek artık onun birincil amacı olmaktan çıkar. Öyle olunca da seilmek onun için beklenen bir amaç değil; Rabbinin fazladan bir ikramı hâline gelir.

Bazılarına göre kulun Rabbini sevmesi Allah'ın lütfu ileidir. Kulun gücü ve kabiliyeti sebebiyle değildir. Zira Allah kulunu sevince sevgiyi onun kalbine yerleştirir.

MEDENİYETLERİ BULUŞTURAN ÜLKE: ÖZBEKİSTAN

Prof. Dr. Ahmet KAVAS | İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Buhara

4 47.400 km²'lik yüz ölçüme sahip Özbekistan batısı ile kuzeyinde Kazakistan, doğusunda Kırgızistan, güneydoğusunda Tacikistan, güneyinde Afganistan ve güneybatısında ise Türkmenistan ile çevrilir. Taşkent, Buhara, Semerkant ve Amuderya ovaları mevcut topraklarının %80'ini kaplamaktadır. 1437 km²'lik Ceyhun (Amuderya) ve 2137 km²'lik Seyhun (Sirderya) başta olmak üzere irili ufaklı 600 civarında ırmağı bulunmaktadır, ayrıca önemli bir kısmı sınırları içinde olan Aral gölü de ülkeye ciddi faydalar sağlamakta-

dır. Başkenti Taşkent olup ülkenin toplam nüfusu 32 milyon civarındadır ve %80'den fazlasını Özbek, geriye kalanını Tacik, Kazak, Rus, Karakalpak ve diğer topluluklar meydana getirir. Ayrıca komşusu Tacikistan, Kırgızistan, Afganistan ve özellikle Tacikistan'da iki milyonun üzerinde Özbek asıllı yaşamaktadır. Halkının %90'dan fazlası Müslümandır.

Türk toplulukları içinde önemli bir yeri olan Özbekler, Çin'deki Uygur toplumu gibi doğu Türkçesinin iki lehçesinden birisi olan Çağatayca konuşmaktadırlar ve bu toplum is-

mini Altın Orda (Altın Ordu) devletinin önde gelen emiri Özbek Han'dan (1282-1342) almıştır.

Tarih

Özbekistan toprakları tarihî kaynaklara göre zamanımızdan binlerce yıl önce insanoğluna ev sahipliği yapmıştır. Persler (MÖ VI. yy.), Büyük İskender'in komutasındaki Makedonlar (MÖ IV. yy.), Yunanlılar, Çin'den gelen Akhunlar (MS VII. yy.), Müslüman Araplar (VIII. yy.), Samaniler ve Karahanlılar (IX. yy.) Gazneliler ve Selçuklular (X. yy.), Karahitayiler (XII. yy.), Harzemşah-

lar ve Moğollar (XIII. yy.), Timurlular (XV. yy.) ve Ruslar (XIX. yy.) bu coğrafyaya gelmişler ve burada ya uzun süre kalıp iz bırakmışlar veya bulabildikleri ne varsa tahrip edip gitmişlerdir. Bunların arasında ilk defa Müslüman Araplar sekizinci yüzyıldan itibaren medeniyet adına asırlarca varlığını koruyacak ciddi izler bırakmışlar ve bunu devralan Türkler ise bölgeyi zirveye taşımışlardır.

Asya'nın merkezini anayurt edinen toplumlar içinde en etkin olan Türkler bu coğrafyada asırlar boyunca farklı kimliklerle birçok devlet kurdular. Doğuda Çin ile yaptıkları mücadelelere bağlı olarak yaşadıkları yerlerin sınırlarını kuzey, doğu, güney ve özellikle batıya doğru genişlettiler. Özbekistan'a adını veren Özbekler Cengiz Han'ın 1220-1221'deki istilası sonrasında kurulan Altın Orda, İran merkezli İlhanlılar ve Çağatay Hanlıkları arasında parçalansa da köken olarak burada yaşayan Türk toplumlarının soyundan geliyorlar.

Özbekistan deyince akla burada ilk kurulan şehirlerden Tirmiz gelmektedir ve Kabil'den Delhi'ye uzanan ipek yolunun başlangıcında yer almaktaydı ve bilinen tarihi Büyük İskender'in bölgeye yaptığı sefere kadar uzanmaktaydı. Cengiz Han tarafından tüm diğer şehirler gibi 1220'de yakılıp yıkılana kadar önemli bir merkezdi.

İkinci önemli şehir Semerkant, MÖ V. yüzyılda Zağferan nehri kıyısında kurulmuştu. Büyük İskender'in işgaline uğramış, MS VI. yüzyılda ise Türklerin elin geçmesinin ardından İslamiyetin sekizinci yüzyılda bölgede yayılmasıyla şöhreti arttı. Burası çok erken dönemde kâğıt üretimine başlamış, Avrupa-

lılar ise ancak altı asır sonra onun nasıl elde edildiğini öğrenebilmişti. Tirmiz, Taşkent ve Buhara gibi burası da çok hızlı gelişti. İpekyolu üzerinde sadece ipek değil diğer ticari mallar, fikirler ve inançlar da taşınmaktaydı. 1220'den itibaren Cengiz Han tarafından burası da istila edilip adeta haritadan silindi. Ancak Timur (1369-1405) burasını kendisine payitaht yaptıktan sonra

Türkler Semerkant, Buhara ve Hokand gibi şehirlerin her birisini ilim irfan merkezi yaparak ülkenin her tarafında asırlarca meşhur âlimler yetiştirdiler. Bunlar arasında İmam Buhari, et-Tirmizi, el-Harizmi, Farabi, İbn Sina ve Burhaneddin el-Merginani önde gelen isimlerdendir.

Moğolların geride bıraktığı küllerin üzerine yeniden bir ilim, irfan ve idari merkezini kurdu. 27 ayrı devleti tek bir çatı altında toplayıp imparatorluğa çeviren ve Timurlular adı verilen ülkesini kendisinden sonra Şahruh, Uluğbey, Ebülkasım Babür, Ebu Said ve Sultan Hüseyin yönetti. Torunu Uluğ Bey başta olmak üzere önemli şahsiyetlerin burada yaşaması şehre büyük değer kattı.

MS I. yüzyılda kurulan Buhara ise

907'de Müslüman Araplar tarafından fethedilince yeni bir kimliğe kavuştu ve aynı yüzyılda bölgenin en tanınan yerleşim yerleri arasına girdi. Yüzlerce cami ve medresesiyle İslam coğrafyasının önde gelen merkezlerindendi. Fergana ovasının batısındaki Hokand da aynı şekilde Moğollar tarafından yakılıp yıkılana kadar bugünkü Özbekistan gözde şehirlerinden birisi oldu. 1740 yılında Hokand Hanlığının başşehri olarak burası da Buhara gibi çok sayıda cami ve medresesi ile tanındı.

Müslümanların yaşadığı tüm coğrafyaları yeniden büyük bir imparatorluğa çeviren Timur'un vefatıyla ülkesi bir asır daha yaşasa da tekrar yıkılarak hanlıklara ayrılması gecikmedi. XV. yüzyılda Deştikıpcak'ta kuvvetlenen Şeybaniler Maverâünnehir bölgesinde yayıldılar. 1428 yılında Ebülhayr Han büyük dedesi Özbek Han'ın adıyla bölgeyi tek bir idarede topladı. Timurlular devletini 1451'de büyük oranda bitirdiler. Ancak bunlar da Moğol soylu Kalmuk ve Oyratların saldırılarını bir türlü bertaraf edemiyorlardı. Muhammed Şeybani Han (1500-1510) Timurlu Babür Şah'ı yenerek Özbekleri tekrar bir araya getirdi ve 1507 yılında Orta Asya'da geniş bir coğrafyayı idareleri altına aldı. Osmanlı Padişahı İran'da Safevi Şah İsmail ile mücadele giriştiğinde Özbek Hanlığı ile temasa geçip silah temini dahil bir çok alanda ikili ilişkilere girdiler. Ancak XVI. yüzyılda hem Şah İsmail'in, hem de Babür Şah'ın bölgelerine saldırıları ile merkezi idare zayıflayıp daha küçük hükümlerliklere dönüştüler. 1599'da batıda Hive Hanlığı (1512-1920), güneyde 1785'te emirliğe dönüşen Buhara Hanlığı

Registan Meydanı

(1599-1920) ve kuzeydoğuda Hokand Hanlığı (1709-1920) adıyla üç Özbek Hanlığı kurulmuş oldu. Aralarındaki gerginlik asırlarca devam ederek iyice zayıfladılar. İran'a hâkim olan Nadir Şah XVIII. yüzyılda tüm bölgeyi idaresine alsa da bu durum kısa sürdü. Taşkent Hanlığı 1865'te, Buhara Emirliği 1868'de, Hive Hanlığı 1873'te ve Hokand hanlığı ise 1876'da fazla direnmeden Rus işgaline düştüler. 1884'te bugün Kazakistan sınırlarında Ruslara karşı yaptıkları Çimkent Savaşı'nı kaybedince Özbekler yerel idarelerini kaybettiler. Bundan sonra Taşkent merkezli idare bünyesine 1920'de Buhara ve Hive dâhil edilerek Rusya'ya bağlı Buhara Sovyet Halk Cumhuriyeti'ne dönüştürüldü. 1923-1924 yıllarında ise önce Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı altında Tacikistan'ı da içine alan bir devlet kuruldu. 1925 yılı Mayıs ayında federal cumhuriyete dönüştürüldü. Tacikistan ise 1929 yılında buradan ayrılarak yeni bir otonom cumhuriyet oldu. 1936'da bu defa Karakalpakistan Özbekistan'a bağ-

landı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında buraya çok sayıda Rus göç ederken Volga Almanları da getirilip yerleştirildi. Ülke 1958-1983 yılları arasında Nikita Kruşçev tarafından tayin edilen Şeref Raşidov tarafından 25 yıl yönetildi. 1990-2016 yılları arasında ise devlet-başkanlığı görevini İslam Kerimov yönetti, onun vefatından sonra ise Şevket Miziyoyev seçildi ve hâlen görevini yürütüyor.

Özbekistan millî değerlere bağlılık konusunda komşusu diğer ülkelere kıyasla daha önde kabul edilmektedir. Bu öncülüğü Sovyetler içindeyken de tabii olarak öne çıkmaktaydı. 1994 yılından itibaren Kazakistan ve Kırgızistan ile ortak anlaşma ile işbirliği imkânlarının önü açılmış, aradan geçen 25 yılda bölgede etkin bir güç dengesi oldular.

Özbeklerin tamamına yakını okuma yazma bilmekte olup ilk yüksek eğitim kurumu olan Taşkent Üniversitesi'nin 1920'de açılmasının ardından bu alanda ciddi mesafe alındı. Hâlen 50 civarında üniver-

site ve binlerce eğitim kurumu yanında binlerce kütüphanesi ve yılda milyonlarca kitap, yüzlerce gazete ve dergi yayınlanmasını sağlayan Özbek devleti bilime geçmişte olduğu gibi aşırı önem vermektedir.

İslamiyetin tüm Orta Asya coğrafyasında yayılmasına Arap ve Farsilerin öncü faaliyetlerini kısa zamanda benimseyen Türkler Semerkant, Buhara ve Hokand gibi şehirlerin her birisini ilim irfan merkezi yaparak ülkenin her tarafında asırlarca meşhur âlimler yetiştirdiler. Bunlar arasında İmam Buhari, et-Tirmizi, el-Harizmi, Farabi, İbn Sina ve Burhaneddin el-Merginani önde gelen isimlerden bazılarıdır. Özbekler Hanefi mezhebinden olup ülkede yaygın tarikatlar arasında Nakşibendilik, Kübrevilik, Kadirilik ve Yesevilik en önemlileridir. Sovyetler zamanından kalma dine karşı tavırlar günden güne azalmakta ve toplum bu anlamda geleneksel değerlerine daha fazla ilgi duymaktadır. Ruslar İslami yaşantıya yönelik köylerdeki camileri dahi kapatıp ciddi engeller koymuş, ama müftü-

Nukus

lük gibi kurumları ise uluslararası camiada kendilerine düşmanca düşünceler gelişmemesi için özellikle faal olarak tutmuşlardı. 1930-1950 yılları arasında Müslüman dinî önderlere baskılarını çok artırarak sadece Özbekistan'da 40 bin civarında aydın ve din adamı yok edildi.

İktisadi hayat

Sovyetler zamanında Özbekistan arazisi aşırı derecede önemsenmiş ve kendi menfaatleri doğrultusunda kullanılmıştı. Tarıma elverişli arazisinin büyük kısmı genelde pamuk üretimine ayrılmış ve bu uygulama hâlen büyük oranda devam etmekte olup dünyada bu ürünü %18'lik oranla en fazla üreten beşinci, ihracatını yapan ikinci büyük ülkedir. Yılda milyonlarca ton kaliteli pamuk üretimi gerçekleşmekte ve büyük çoğunluğu

ihraç edilmektedir. Halkın ihtiyacı olan buğday üretimine uzun zaman ara verilmiş, son yıllarda dışa bağımlılıktan kurtulmak için devlet özel tedbirler alarak arazilerinin bir kısmını bu ürüne yönlendirdi. Hayvancılığa da aşırı önem verilmekte ve özellikle koyun yünü ihracatından da ciddi gelir sağlanmaktadır. Hem ekonomisine ikinci derecede katkı sağladığı altın üretimiyle tüm ülkeler arasında hem de Fergana ile Surhanderya bölgelerindeki 60 civarında sahadan çıkardığı petrol dışında Buhara ile Hive yakınlarındaki çok zengin doğalgaz elde ederek dünyanın ilk on ülkesi arasında yer aldı. Yine uranyum üretiminde diğer ülkeler arasında altıncı sırada yer almaktadır. Uyguladığı son 20 yıllık siyaset neticesinde enerjiye muhtaç konumdan ihraç edebilecek seviyeye gelmeyi başarmıştır. Sanayileşme girişimlerinden müs-

pet neticeler olarak çevre ülkelere göre daha başarılı olmuş ve daha önce sahip olmadığı otomotiv üretimini giderek artırmaktadır. Sovyet idaresi döneminde kaynakların tamamı Moskova tarafından kullanıldığından çok fakirleşen halkı bağımsızlık sonrası hızla zenginleşmektedir. Gerçi bu dönemde Ruslar kendileri için gerekli metalorji, petrokimya, silahlanma, havacılık, tekstil ve zirai aletlerle ilgili sanayi yatırımları yaptılar.

Medeniyetleri buluşturan ülke

Günümüz ülkelerinin birçoğu tarihte sadece bir medeniyetin merkezi veya ona bağımlı bir bölge iken Özbekistan gelmiş geçmiş tüm güçlü devletlere ev sahipliği yaparak onlardan izler taşımaktadır. Medeniyet adına ne varsa tüm izlerine rastlamak mümkündür, bir kere nazar atan gözünü devamlı oraya çevirmektedir. Bu hâliyle yalnız Orta Asya'nın değil tüm dünyanın en önemli turizm merkezlerinden birisidir. Timur'un payitaht merkezi yaptığı sadece Semerkant tek başına 2500 yıllık geçmişiyle âdeta eşsiz bir cazibe merkezidir. Daha da önemlisi Samanilerin başkenti Buhara, hanlıklar döneminden kalan eserleriyle Hive, Hokand gibi şehirlerindeki sarayları, camileri ve türbeleri ile her biri birer ilim ve kültür merkezidir. Tarihte bilinen en eski göçeri kabileleri yanında dünyanın en yerleşik toplumları da bu ülkeyi vatan edinmişlerdi. İslamiyetten önce Zerdüştlük, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık dâhil tüm dinlerin inananlarının yolları burada kesişti. İpekyolu belki de çok amaçlı özelliğiyle Asya'nın en doğusu ile Avrupa'nın en batısını birbirine bağlamaktaydı. Taşıdığı izlerle buraları görenler destansı bir hayal âlemine sürüklenmektedir. ■

BİR SAMİMİYET SEDASI: FETHİ GEMUHLUOĞLU

Gülay Ünsal BULDUK

Sohbet konuları ve yazdığı gazete yazıları memleket sınırları ile kısıtlı kalmamış, dünya coğrafyası ile de yakından ilgilenmiştir. Lübnan, Cezayir, Keşmir, Gana ile ilgili birçok meseleyi kaleme almıştır. Bir zamanlar Osmanlı eyaletleri olan ve valiler gönderilen Suriye, Tunus, Libya'ya bugün büyükelçiler gönderilmesini utanç olarak görmüş ve İla-yı kelimetullah davasının nihayete ermediğini, hâlâ devam etmekte olduğunu söylemiştir.

Eyüp Sultan Camii dış avlusunda bir bankta oturuyorum. Elimde naif, hakikatli bir kitap. Okudukça gönül tellerim titriyor. Okudukça çoğalıyorum. Her satır dimağımda bir iz bırakıyor. Bir ara kitaptan başımı kaldırıp karşıya bakıyorum. Caminin, tam karşımda bulunan ana kapısından selam vermek üzere kalkmış bir el bana doğru geliyor. Şaşıyorum. Kitaba eğiliyorum yine. Okuduğum bir kaç satır sonrası içimdeki meraka yeniliyor ve yeniden kapıya doğru yöneliyorum bakışlarımı. Bu kez bir çift göz bakıyor gözlük camlarının ardından ta kalbimin içine. Sımsıkı kapıyor ve bir kaç saniye sonra yeniden açıyorum gözlerimi. Kocaman bir gülümseme çepeçevre sarıyor ve en zarif, en içten bir eda ile selamlıyor beni: Merhaba!

Geçmiş, bugünü ve geleceği kuşatan o içten, samimi sedası ile Fethi Gemuhluoğlu duruyor karşımda ve "Merhaba!" diyor.

Her konuşmasına kalpten kopup gelen uzunca bir selam ile başlar Gemuhluoğlu. Evveli, ahiri, batını, zahiri, sağını, solunu, önünü, ardı-

nı selamlar. Allah dostlarını, peygamber yarenlerini selamlar. Önce selam, sonra kelam, der. Çünkü bilir ki dost kalbi bereketli topraklara benzer ve ilk tohum "selam" ile atılır. O selamdan neşvünema bulur muhabbetin en güzeli ve o selam ile açar kapılarını gönüller. Gönüllere girmek mühimdir. Çünkü aşkın yurdudur gönül. Ve aşktır insanı eşref-i mahlukat yapan. Yüce Allah "levlake levlake lema halaktül eflake" derken kastettiği aşktır, der Gemuhluoğlu. Hiç âşık oldunuz mu, diye sorar yeni tanıştığı gençlere. Karşı taraftan aldığı cevap müspetse ve bir karşı cins kastedilmişse, evet ama hiç âşık oldunuz mu, diye tekrarlar sorusunu. Çünkü gerçek aşk ilahî olandır. Ancak Allah aşkına giden yolda da bir seyrisüluk vardır; nebatata aşk, hayvanata aşk, insanata aşk ve Allah'a aşk. Ve bize şu cümlesiyle hem umut aşlar, hem kalbimizi aşka hazır hâle getiren formülü verir: "İyi olacak, iyileşsin, oradan başlayacak." Önce kalbimizi iyileştirmek gerektiğini özellikle vurgular bu cümlesinde. Aşk, ancak iyilikle yıkanmış bir kalpte filizlenmeye başlar. Ancak o kalbi de, akıldan üstün tutar Fethi Gemuhluoğlu. Akıl

kutsaldır, der. Din-i mübin, akıl sahiplerine teklif edilir. Fakat akıl, akılsızlara gereklidir. Aklı olanlar aşkı seçsin ve aklı terk etsinler. Ve Eşrefoğlu'ndan şu dizeleri aktarır bize:

"Gökten belâ yağmur gibi yağsa
Başını ânâ tutmaktır adı aşk."

Ve aşkın uzağına düşmüş insanlara olan hayretini, kırıncılığını gizlemez: "Ben âşksız insanlar görüyorum: Huzur içinde uyuyorlar, gidiyorlar, gülüyorlar, vitrinlere bakıyorlar; hâlâ büyük pazarlıklar peşindeler, hâlâ büyük büyük ihalelere giriyorlar. Türkiye'nin içinde bulunduğu felaketi idrak etmiyorlar, huzur içindeler. Onun için onlara küsüm, onun için onlara kırıncım..."

Sonra dost der, dostluk der. Dostluğu, kendi ile dost olmaktan başlatır. "Kendisine dost olmayanlar, gayrıya dost olamazlar. Kendileri ile barışık olmayanlar, gayrı ile barışa varamazlar. Dünya, dostluk üzerine halk edilmiştir" der ve "en büyük dost Peygamber-i Ekber'dir." diye ekler. Peygambere dost olan Hz. Ebubekir'den bahseder. Hicret etmek üzere çıktıkları yolda sığın-

Portre: Bahadır Dadak

dıkları Sevr mağarasında, mübarek emanetini çıkacak yılanlardan korumak için delikleri elbisesinden muhtelif parçalar ile tıkayan, kalan son deliğe de ayak tabanını yaslayan Ebubekir-i Siddık'tan, onun dostluğundan. Ardından genişletir dostluk çemberini; fikre dost, tebliğe dost, tarihe, coğrafyaya, ormana, ağaca dost... Komşuya, toprağa, uzuvlarımıza, kısaca süfli olmayan her şeye dost... Yunus Emre'nin o meşhur dizesiyle taçlandırır sözlerini: "Ben dost yüzün görmez isem / Bu gözlerim nemdir benim."

Her kesime hitap etmekle birlikte sözlerinin muhatabı daha çok

gençlerdir. Kökleri ile bağları koparılmaya çalışılmış bir nesil vardır karşısında. Maneviyatsızlık girdabına düşmüş, dibe doğru çekilen, boğulmak üzere olan bir nesil. Fethi Gemuhluoğlu bu gençleri görmezden gelmemiş, kenarda durmamış, bu gençlere hem manevi hem maddi destek vererek sahip çıkmıştır. Sanat, bilgi, zekâ pırlıtısı gördüğü gençlerin elinden tutmuş, onları yüreklendirmiştir. Samimi, sıcak, şırl şırl akan bir suya benzeyen dupduru Türkçesiyle ettiği sohbetler onların hem ruhlarına hem dimağlarına ışık tutmuş, sağladığı burslarla da eğitim hayatlarına devam noktasında onlara

destek olmuştur. Bilir ki gençliğini kaybeden, istikbalini kaybetmiştir. Bu yüzden gençlerin kalbine girmeli, oraya maneviyat tohumları atmalıdır. Şöyle der Gemuhluoğlu: "Kalbinden başlayarak bir insanı inşa etmek. Bir insandan başlayarak bir cemiyeti inşa etmek. Bir cemiyetten başlayarak bir ülkeyi inşa etmek..."

Sohbet konuları ve yazdığı gazete yazıları memleket sınırları ile kısıtlı kalmamış, dünya coğrafyası ile de yakından ilgilenmiştir. Lübnan, Cezayir, Keşmir, Gana ile ilgili birçok meseleyi kaleme almıştır. Bir zamanlar Osmanlı eyaletleri olan ve valiler gönderilen Suriye, Tunus, Libya'ya bugün büyükelçiler gönderilmesini utanç olarak görmüş ve İla-yı kelimetullah davasının nihayete ermediğini, hâlâ devam etmekte olduğunu söylemiştir.

Tüm anlattıklarıyla amacının bizleri uyuduğumuz gaflet uykusundan uyandırmak olduğunu ima ederken, bir taraftan da müjdeyi verir: "En uzun gecenin bittiği muhakkaktır", der. "Şimdi, riya saltanatını sürüyor. Onun da ömrü çok kısıdır. Gelecek bir mübarek vakte hazır olunuz. Hâl-i yakazadayız. O sabahın alacasındayız. Gözü olana gün ışımıştır!"

O, geleceğe dair ümidini bizlere muhabbetiyle böylesine inanç ve şevk ile anlatırken, bizler de onun tuttuğu ışık ile günümüzü aydınlatmaya, insana, dostluğa, aşka dair umutlarımızı diri tutmaya devam ediyor ve derviş meşrep, gönül ve vakıf adamı Fethi Gemuhluoğlu'nun, maziden, muhabbetin kapısını açan selamını alıp kalbimize bastırıyoruz.

Rahmetle... ■

GÖRME ENGELLİLERLE DERS YAPMANIN MUHTEŞEM HUZURU

Rasimegül Usta TOKUR | Samsun Müftülüğü Kur'an Kursu Öğreticisi

Mevla "keşke" diye başlayan, aslında dilimden değil gönümünden çıkan sözlerime olumlu cevap verir çoğunlukla. Yıllar önce yüksek lisans arkadaşlarımdan birinin proje çalışması görme ve işitme engellilere dinî danışmanlık ve rehberlik üzerineydi. Ve gittiği bir görme engelli derneğinde azıcık sitemle karşılaştığını, bizlerin görme engellileri ihmal ettiğimizi, onların da Kur'an öğrenmek isteğinde olduklarını söylediğinde, keşke onlara ait bir öğretim yöntemi olsa da göstersem demiştim. Bunu söylerken Braille

alfabesi konusunda tam anlamıyla cahildim. Bu konuşmadan yaklaşık bir yıl sonra seminere gideceğimi tebliğ ettiler. Rize'de görme engellilere Kur'an eğitimi vermek için eğitim almaya gidiyordum. 10 günlük bir eğitim olacaktı ve ben bu alanda hiçbir bilgiye sahip değildim. İlk günlerde bu kadar kısa sürede öğrenmenin imkânsızlığına inanmıştım. Eğitim bittiğinde öğrendiklerime ben bile inanmıyordum. Eve döndüğümde Braille cüzüme baktım ve dedim ki bu ilmi Allah lütfetti öyleyse ben de elimden geleni yapmalıyım. Ayrıca gözlerimin zekâtını vermem için de bir fırsat

çıkmişti. Kur'an eğitimi almak isteyen görme engellilerle böylece yollarımız kesişmiş oldu. Altınokta Körler Derneği üyesi olup Kur'an öğrenmek isteyenlerin Samsun İl Müftülüğüne dilekçelerini vermeleri sonucu dernek binasında derslere başladık. İhtiyaç odaklı eğitim sisteminin güzelliklerinden olan mesai sonrası eğitim hizmetini sunacaktım zira görme engelli öğrencilerim çalışıyorlardı. Yaz dönemine gelindiğinde de görme engelli çocukları olan veliler onların çocuklarıyla da ders yapmamı istediler. Tabii geri çevirmeyip yaz kursumuzu da açtık.

İlk yılı bitirdiğimizde çok güzel kazanımlarımız oldu. Onlar hayalini kurdukları Kur'an-ı Kerim'i öğrendiler. Benimse hayata bakışım değişti. Gözlemlediğim kadarıyla onlar kendilerini engelli gibi görmüyorlardı. Ama engelleniyorlardı. Sadece onlar değil aileleri de onları anlamayan ve dahası hayatlarını zorlaştıran kimseler yüzünden bunalmışlardı. Evlatları için dimdik görünmeye çalışan ama aslında birileri bize yardım etsin diye gözünüze bakan ana babalar... O zaman anladım engelli kursunda sadece öğrencilerimle değil onların anne babaları, kardeşleri, eşleri veya çocuklarıyla da diyalog hâlinde olmayıydım. Böylece manevi destek için belli aralıklarla bir araya gelmeye başladık. Hatta dernek üyesi olup Kur'an derslerine girmeyenlerle de bu sayede görüşmelere başladım. Günah olacağı ya da ayıplanacakları fikriyle kimseye sormadıkları sorularını, sorunlarını paylaştılar benimle. Öyle ilginç hayatlar dinledim ki, yardımcı olmaya çalışırken sözcüklerin boğazıma dizildiğini hissettim.

Kur'an kursları özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınlar için rehabilitasyon merkezleri gibidir. Her tür sıkıntılarını terapist gözüyle baktıkları hocalarına anlatırlar ve aldıkları yorumlar doğrultusunda hareket etmeye çalışırlar. Ancak engelli öğrenciler farklıdır. Onlar sanki sıkıntılarını söylerlerse engellerine isyan etmiş gibi algılanacakları düşüncesiyle içlerine atarlar dertlerini ve kolayca anlatamazlar. İşin aslı dertleri engelli oluşlarından değildir. Onlar engellerini ilk kabul edenlerdir. Ama en yakınları bir türlü bu durumlarını kabul edemezler. Bir de çevre vardır tabii ki, vah vahlar, tüh tühler yaralar onları. Kendilerini toplumla iç içe

olmaya alıştıırken, toplum tarafından engellenirler aslında. Ve çevrelerindeki, sözüm ona yardım amacıyla olan, engellilerin de birey olduklarını kabul edemeyen kişilerin olumsuz yönlendirmelerine maruz kalan engelli yakınları...

Mert'ten hayat dersi

Sabır ve şükür konusu işlendikten sonra öğretmen sıfatıyla derse giren ben, onlar görmese de gözümde yaş, başım önde, dersimi almış bir şekilde çıkarım sınıftan. "Ne kadar da az şükrediyorsunuz!" ayeti çınlar kulaklarımda...

Sanki sıkıntılarını söylerlerse engellerine isyan etmiş gibi algılanacakları düşüncesiyle içlerine atarlar dertlerini ve kolayca anlatamazlar. İşin aslı dertleri engelli oluşlarından değildir. Onlar engellerini ilk kabul edenlerdir. Ama en yakınları bir türlü bu durumlarını kabul edemezler.

Yaz kursu sırasında sabır ve şükür konusunu işlediğimiz bir derste, adı gibi mert olan o zamanlar 9 yaşında yakışıklı öğrencim Mert parmak kaldırdı. Aramızda şöyle bir diyalog geçti:

– Öğretmenim, ben bir şey sormak istiyorum ama Allah bana kırılsa diye çekiniyorum!

– Allah kalplerimizden geçeni bilir

ve soru sorulmasına kırılmaz.

– Sizden öğrendiğim kadarıyla, iyi bir insan olursam, kalp kırmazsam, ibadetlerime dikkat edersem görme engelli olsam da cennete giderim değil mi?

Elbette ki Mert.

– Ama ben cennete gidenlerin Allah'ı göreceğini duymuştum. Ben de bu durumdayım nasıl göreceğim Allah'ı?

– Bak şimdi Mert diyelim ki ikimiz de cennete gittik. Allah'ı görme zamanı geldi, ilk önce senin Allah'ı görmene izin verilecek, hem de sen benden de daha iyi göreceksin.

– Gerçekten mi öğretmenim, gözlerim açılacak mı yani cennette, sabrettiğim için açılacak değil mi? Öğretmenim çok heyecanlandım beni annemin yanına götürür müsün?

Beraber diğer odada olan annenin yanına gidiyoruz. Ve Mert hayat dersini veriyor hepimize.

– Anneciğim biliyor musun ben iyi insan olursam cennete gidince gözlerim açılacakmış ve Allah'ı öğretmenimden bile önce ve daha güzel görecekmışim. Ben ne zaman öleceğimi bilmiyorum ama ölümünden sonra gerçek hayatın olduğunu biliyorum. Cennete gitmek için de elimden geleni yaparım. Onun için lütfen artık beni doktordan doktora gezdirme. Ben hâlimden memnunum, Allah beni böyle yaratmış, öğretmenimin dediği gibi özel bir çocuğum belki de, hem cennette de özel olacağım, sen de artık üzülme benim bu durumuma.

Sözün bittiği, dillerin lâl gözyaşlarının sel olduğu anlar. Teslimiyetin de dersini alıyoruz kendi minik yüreği kocaman olan Mert'ten. ■

“vangölü sahilinde bir adam
tamara'ya el sallayıp duruyor
ve gün batıyorken
hapsediyor eski bir zamanı”
Müştehir Karakaya

TUŞBA'YA DOĞRU

Ali AYGÜN

Bafra Müftülüğünden beni arayıp: “Hocam, Van Abdülhakim Arvasi

Eğitim Merkezi'nde hizmet içi eğitime katılmanız gerekiyor.” dediklerinde doğrusu biraz tedirgin olmuştum. Zira o dönemde, 2014 6-7 Ekim olayları diye bilinen, terör örgütü yandaşlarının Kobani bahanesiyle otuz beş ilde gerçekleştirdiği şiddet olaylarıyla ülke kaos ortamına sürüklenmek istenmişti. Van da zarar gören bu illerin başında geliyordu. İzinsiz gösteriler sonucu kamu binaları, Kur'an kursları, okullar, araçlar, işyerleri büyük zarar görmüş, kullanılamaz hâle gelmişti. Terör gerekçesiyle birçok

kursiyerin katılmadığı hizmet içi eğitim kursuna katılmak için önce biraz tereddüt etsem de sonra katılma kararı almıştım.

Van otogarında bizi eğitim merkezi görevlileri karşılamıştı. Kursiyelerin çoğu, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden olmakla beraber benim gibi ülkenin farklı bölgelerinden gelenler de vardı. Van Abdülhakim Arvasi Eğitim Merkezi, şehir merkezine 38 km uzaklıkta, Van'ın Tuşba ilçesine bağlı Çitören Mahallesi'nde, Van Gölü'ne nazır, 105. 000 m² alana sahip. Bu binayı daha önce MEB, Hizmet İçi Eğitim Enstitüsü olarak kullanıyormuş. 2011'de Van'da meydana gelen depremde eğitim merkezi ağır ha-

sar görmüş ve binaya yıkım kararı verilmiş. Bunun üzerine enstitü, DİB'e devredilmiş.

Eğitim merkezinde kaldığımız 1 ay zarfında başta eğitim merkezi müdürümüz M. Fudayl Erkoç, eğitim görevlileri Mahmut Kervan, Yusuf Ezen, Vehbi Özkar, Mehmet Ali Kaya ve Mustafa Eynir bizlere, farklılıklarımızı dikkate alarak davranmış, bizlerle çift taraflı iletişim kurmuşlardı. Hele Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Şakir Gözütok Hocamız,engin bilgi ve tecrübesiyle bizlere ışık olmuştu. Burası bize, din görevlisinin yaşam boyu öğrenmeyi alışkanlık hâline getirmemiz, insanları birleştiren,

kuşatıcı bir din hizmeti sunmamız, hitap ettiğimiz kitleyi tek bir blok olarak görmeyip farklılıklarını dikate almamız gerektiğini en güzel şekilde öğretmişti. Din görevlisinin ufku geniş, misyon ve vizyon sahibi olarak dini kaynaklardan elde ettiği birikimi günün toplumsal şartları çerçevesinde yorumlayabilmesinin ne kadar elzem olduğunu fark etmiştik burada. Din hizmetlerini yürütenlerin, temel alan bilgisi yanında iletişim, genel kültür, eğitim-öğretim alanlarında da gerekli bilgi ve becerilere de sahip olmaları gerektiğini öğrenmiştik.

Sadece eğitim merkezinde değil, şehrin güzel insanlarıyla da iletişim kurmuştuk. Belediye Yeraltı Çarşısındaki Vakıf Kitap Sarayı'nı keşfetmiştik. Kitabevi sahibiyile, kitapseverlerle güzel dostluklar kurmuştuk. Hafta sonları buraya mutlaka uğruyor, kitaplarla kitap-severlerle buluşuyor, dostlarla hasbihal ediyorduk.

Van demek Müştehir Karakaya demektir. 90'lardan beri şiirlerini takip ettiğim şairle işte şimdi burada, Van'da, veçhen görüşebilecektim. Vakıf Kitap Sarayında kitapların içinde görüşmüştük kendisiyle. Sonra Cumhuriyet Caddesi boyunca yürümüş, yürüyüş boyunca sohbetimize devam etmiştik ta ki yorulup Kardeşler Çayevinde çay molası verene değin. Van'ın sonbaharında mevsime yalnız Müştehir Karakaya şiirlerinin değil, bizzat şairin kendisinin eşlik etmesinden oldukça memnundum. "Zaman Gergefinde Kitabeler" dökülüyordu dudaklarımızdan:

"güz acısı bir kıvanç gönlümün varoşunda
ne yaprak sardı beni, ne hüznün ağışında

bir yaprak yere düştü kollarımdan aşağı
parkta bir sarı bankın yanında büzülmüşken

sarmış her tarafımı dökülen güz yaprağı
bir yel vurup göçürdü içimdeki depremi"

Kültür Bakanlığı tarafından "Berçem" kitabıyla Türkiye'nin en genç yazarı ödülünü alan, o zaman lise öğrencisi şimdi ise üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı tahsili gören Ahmet Can Altıok'la tanışmama da vesile olmuştu Van. Üstat Müştehir Karakaya ile sohbetlerimizi o da teşrif ediyordu. Dergilerden, kitaplardan, edebiyat ve şiirden konuştuyorduk Ahmet Can'la. "Berçem"-deki şiirleriyle yürüyorduk Van'ın sokaklarında:

"berçem, berrak akan ab-ı hayat
ab-ı hayatı kullanan iki kanat
mesih ve hızır ve hekim-i lokman
lokman hekim
bulup da kullanamayanlardan
ya bana ne demeli
hayat suyunun tecellisi
berçem"

Urartulardan kalan bir şehir olan Van'ın tarihi MÖ 7000 yıllarına kadar uzanıyor. "Tuşba" adıyla Urartulara başkentlik yapan Van, Doğu Anadolu Bölgesinin en büyük şehri. Bölgenin volkanik dağlarının alçak kısmında kalan Van Gölü'ne 5 km mesafede kurulu olan şehrin sınırlarını aynı zamanda bu dağlar çiziyor. Rafting, yamaç paraşütü, kayak vb. çeşitli aktivitelere olanak sağlayan coğrafi yapısı, Van Gölü ile doğunun turizm açısından en zengin bölgelerinden biri. Şehirde kale sayısının çokluğu ile de çoğu yerde "kaleler şehri" olarak geçiyor. Van Kalesi, Hoşap Kalesi,

Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölü ve Akdamar Adası, Van Kedi Evi, Yedi Kilise, Van Müzesi, Kümbetler Van'da başlıca gezilecek yerler. Özellikle kedisi, kahvaltısı ve otlu peyniri ile akıllara gelen Van, kendisine has bir kültür oluşturmuş.

Van kahvaltısı yaptıktan sonra Akdamar Adası'na gitmek için Gevaş ilçesine gidiyoruz. Buradan adaya tekneyle geçiliyor. Bölgede tarihi bilinen Hristiyan dönemine ait en erken eser Van Gölü'nün güneyinde, Gevaş'a 5 km. uzaklıktaki kıyının yaklaşık 4 km. açığında bulunan Akdamar Adası'ndaki kilise. Akdamar Kilisesi, Van Gölü'nün içindeki en büyük ada olan Akdamar Adasından ismini almış.

Dönüşte, inci kefali yemek için yol üstündeki Edremit ilçesine uğruyoruz. Dünyada sadece Van Gölü'nün tuzlu ve sodalı suyunda yaşayan tek balık türü olan inci kefali her yıl ilkbaharda yumurtalarını tatlı su kaynaklarına bırakmak için kutsal yolculuğa çıkıyor. Akıntının tersine doğru göç eden milyarlarca balık önlerine çıkan engelleri zıplayarak geçmeye çalışıyor. Bunu başardıktan sonra yumurtalarını tatlı suya bırakıyorlar. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Doğa Gözcüleri Derneği, Erciş Belediyesiyle beraber her yıl bu kutsal göçe dikkat çekmek için İnci Kefali Göçü Kültür ve Sanat Festivali düzenliyorlar.

Başta gidip gitmeme hakkında kararsız kaldığım Van'a iyi ki gitmişim diyorum. En başta eğitim merkezindeki hocalarımızı tanımam, şehrin tarihî dokusuna temas etmem, şehrin güzel insanlarıyla iletişim kurmam benim için büyük bir kazanım oldu. ■

MUSTAFA TUTKUN:

“En önemsedığımız faaliyet alanı eğitim.”**Söyleşi: Yahya Kemal ALİOĞLU**

Sayın Genel Müdürüm, medeniyetimizde vakıfların işleyişi nasıldır, İslam tarihindeki tecrübeden de yola çıkarak vakıf pratiğimizi anlatır mısınız?

Vakıf kavramının, vakıf olarak geçmese bile, fonksiyon olarak Hz. İbrahim'e kadar dayandırıldığını görüyoruz. Bir meleğin gelip koyunlarından istemesi, onun vermesi, onun tekrar ben meleğim diyerek geri vermek istediğinde, hayır ben onu Allah için vermiştim artık o geri alınmaz diyerek reddetmesine kadar bu geleneği götürebiliriz. İslam tarihine baktığımızda kurumsal şekilde olmasa da pratik anlamda, Hz. Ömer'in gördüğü bir rüyayı işaret ederek Peygamber Efendimize

hurmaliğiyla ilgili ne yapmam gerekir, siz ne dersiniz öyle yapacağım diye sormasıyla Peygamber Efendimizin Hz. Ömer'e, onu köleler, yoksullar, misafirler, yolcular için bağışla buyurması üzerine Hz. Ömer'in, ben onu Allah için vakfettim demesiyle başlıyor. Peygamber Efendimizin İslam dininin esasları içerisinde olan yardımlaşma, hayır hasenat yapma, sadaka, tasadduk gibi kavramlarla birlikte sadaka-i cariyeye kavramı özellikle, insanları bu noktada sadaka-i cariyeye bırakma ve onu ilelebet devam edecek, onların hanelerine vefat ettikten sonra yazılacak bir hayra dönüştürme konusundaki istekleriyle yavaş yavaş vakıf kültürünü yaygınlaştırmaya başlıyor. Özellikle Abbasiler döneminde halifelerin kendi içerisinde de bir yarışa dönüşüyor. Onlar da vakıf kurmak, vakfetmekle yarışır hâle ge-

liyorlar. Bu belirli oranlarda artık kendi içerisinde kurumsallaşmaya, müesseseleşmeye başlıyor ama o dönemde de hâlâ resmî bir vakıf sistematiği, devlet kurumu içerisinde yok. Mezheplerin farklı görüşleri olmakla birlikte bir vâkıf, menfaati kullar için ama mülkiyeti Allah için vakfedilen bir mal, para ve bunun harcanması, idare edilmesiyle ilgili bir müteveli veya bir nazırdan, idareciden oluşuyor. Bu şekilde süregeliyor.

Vakıf kültürünün Osmanlı döneminde müesseseleştiğini, gerçek anlamda kurumsal bir kimliğe büründüğünü, hukuki bir varlık olarak toplumun her yerinde hem hukuk sistemi içerisinde hem bürokrasi içerisinde önemli bir yer edindiğini, çok ciddi bir fonksiyon üstlendiğini, çok çeşitli alanlara yayıldığını görüyoruz. Bunlar içerisinde leylekleri beslemeye yönelik vakıflar da var, hizmetçilerin kırdıkları eşyaları tazmin etmek üzere kurulmuş vakıflar da var. O kadar çok alana yayılmış ki vakıflar.

Bu anlamda ecdadımızın tam bir vakıf medeniyeti kurduğunu söyleyebiliriz.

Elbette. Toplumun sivil yönünün gelişimi, sanat alanında, iktisat alanında, esnaf vakıfları, ticaretle ilgili, sosyal yardımlaşmayla ilgili, yatırıma dönük vakıflar yani toplumu kalkındırmaya dönük vakıflar, bir tarihî eseri korumaya dönük vakıflar, bir anlayışı korumaya dönük vakıflar var. Bu kadar yelpazenin geniş olduğu ama kendi içerisinde mütevelliler sistemiyle yani kurumsal, kanuni bir bakanlık olmasa bile kendi içerisinde kurmuş olduğu mütevelliler sistemiyle bu işi kurumsal yapı içerisinde götürebilmiş bir sistemden söz ediyoruz.

Vakıf eserlerini ayakta tutmak için ne gibi müeyyideler konulmuş?

Osmanlı döneminde hukuki bir yaptırımdan daha çok manevi yaptırımlar devreye konulmaya çalışılmış. Osmanlı'da hemen hemen her vakfın bir duası bir de bedduası vardır. Kurulan her vakıfla beraber vakıf kaydı tutulurken hemen bir dua bir de beddua yazılır. Bunun yanında müteveli heyetleri ve müteveli heyetlerinin seçimi ve onların denetlenmesiyle ilgili sürekli müfettişler tayin edilmiş. Osmanlı içerisinde de bunları denetleyen, kontrol eden müfettişler var. Bunlar gidip vakıfları belirli periyodlarla denetliyorlar. Kendi işlerinde kurulmuş birlikler var, bu birlikler de aslında bir ahilik sistemi gibi veya esnaf, tüccarların oluşturduğu

yapıda böyle bir otokontrol sistemi oluşturulmuş. Bir de kurulmuş, vakfedilmiş olan bir caminin, bir hanın, çarşının, pazarın yaşatılabilmesi, sürdürülebilirliğinin sağlanması için gelir getirici ayrı vakıflar oluşturulmuş veya onun içerisinde ayrı parça olarak oluşturulmuş. Aslında vakfı bir başka vakıfla korumuş.

Türkiye Diyanet Vakfı 13 Mart 1975 tarihinde, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Dr. Lütfi Doğan, Diyanet İşleri Başkan Yardımcıları Dr. Tayyar Altıkuş ve Yakup Üstün ile Özlük İşleri Müdürü Ahmet Uzunoğlu tarafından kuruldu. TDV'nin dünü ve bugününü değerlendirerek gelecek vizyonu hakkında neler söylersiniz?

O günkü koşullarda Türkiye'nin hem ekonomik gelişmişlik düzeyine hem de din hizmetlerinin toplum ve devlet nazarındaki önceliklerine baktığımızda DİB'e ayrılan imkânların çok sınırlı olduğunu görüyoruz. Bir taraftan da din hizmetlerinin yürütülmesi isteniyor, bekleniyor. Müftü, imam tayin ediliyor ama müftünün oturacak yeri yok, bir yerden bir yere gideceği zaman intikal edeceği aracı yok. İmamların gittikleri yerlerde kalabilecekleri bir yer yok. Bu tür sıkıntılarla karşılaşınca böyle bir vakıf ihtiyacı doğuyor. Bu süreç böyle başlayıp daha sonra birçok alanda başta DİB'in hizmetlerinin desteklenmesi, Kur'an kursu, cami, müftülük binalarının yapılması, hizmet araçlarının alınması ve onların idamesinin sağlanması, Kur'an kurslarının işlerinin sağlanması, eğitim, burs, yayın faaliyetleri ve bununla kültürel birtakım faaliyetler, konferanslar, seminerler, İslam Ansiklopedisi gibi devasa bir eserin ortaya çıkması, İSAM gibi bir merkezin kurulması, bunun bir üniversiteye dönüşmesi sürecine kadar devam eden faaliyetler zinciri...

Gizli ve karanlık emellerine ulaşmak için her türlü yolu mübah gören, dini ve dinî duyguları istismar eden; milletimizin zekâtını, sadakasını, kurbanını çalan, evladını elinden alan FETÖ/PDY, 15 Temmuz'da millet tarafından suçüstü yakalandı. 15 Temmuz'dan sonra halkın TDV'ye teveccühünde bir artış oldu mu?

Kesinlikle oldu. Özellikle 17 Aralık'tan sonra başladı bu artış. Öğrenciler yurtlardan çıkmak zorunda kaldılar. Bu süreçte öğrencilerin kalabilecekleri yer olmadığı için biz öğrenci evleri açmaya başladık. Böyle bir talep geldi halkımızdan. Biz kalacak yer bulamıyoruz, bize yardımcı olun dedikleri için böyle çözüm ürettik.

Yine aynı şekilde su kuyularıyla ilgili talepler bundan sonra gelmeye başladı. Su kuyusu açtırmayı halkımız önemsiyor. Bunu sadaka-i carie olarak görüyor. Bunu farklı kurumlarla açtırıyorlardı. Bizim özel bir çalışmamız yoktu bununla ilgili. Halkımızdan talep gelince biz su kuyusuyla ilgili bir çalışma başlattık. Bu çalışma gelişti, büyüdü. Şu an kuyu açtırmak için 100'e yakın sırada bekleyen kişi var. Bu anlamda gerek kurban sayılarındaki artışlar gerekse diğer bağışlarla ilgili bize dönüşler halkımızın TDV'ye teveccühünün arttığını gösteriyor.

TDV, son yıllarda özellikle eğitim, insani yardım ve kurban faaliyetleriyle göz dolduruyor, dikkat çekiyor. TDV'nin faaliyet ve projelerinden bahsedermisiniz?

TDV olarak biz öncelikli olarak az önce de ifade ettiğimiz gibi Diyanet İşleri Başkanlığımızın hizmetlerini destekleme faaliyetlerimiz aralıksız sürüyor. Bu hizmetler, TDV'nin asli hizmetleri içerisinde süregelmektedir. Bunun iyileştirilmesi, artırılması için çalışmalarımız sürüyor. Eğitim, TDV'nin en önemli faaliyetleri içerisinde yer alıyor. Gerek Türkiye'de burs vererek okuttuğumuz öğrenciler gerekse yurt dışın-

dan Türkiye'ye getirerek Türkiye'de okuttuğumuz gerekse yurt dışında açmış olduğumuz okullar veya desteklediğimiz okullar marifetiyle okuttuğumuz öğrencilerle birlikte TDV yaklaşık 20.000 öğrenciyi yıl boyunca destekliyor. Şu anda 14 farklı ülkede okullarımız var, bunların bir kısmı lise, bir kısmı üniversite seviyesinde. Hem yurt içerisinde hem de yurt dışında burs programımız var. 376 öğrenci evimiz, 19 yurdumuz var. Yurt sayısını her yıl artırıyoruz. Bunu mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde özellikle ihtiyaç olan yerlerde başta kız yurtları olmak üzere yurtları açmaya gayret ediyoruz. Bunun yanında TDV olarak yurt dışında ve yurt içerisinde camilerin inşasına katkı sağlıyoruz. TDV olarak hâli hazırda şu anda Tiran'da, neredeyse Sultanahmet'in biraz küçüğü bir cami; Edirne'de Selimiye büyüklüğünde bir cami; Kırgızistan Bışkek'te Kocatepe büyüklüğünde bir cami yapılıyor. Cibuti'de aynı şekilde cami inşaatımız devam ediyor. Türkistan'da, Belarus'ta Kırım'da, Haiti'deki, camiler tamamlandı. Filipinler'de 3, Gazze'de 9 cami inşaatı devam ediyor. Amerika'daki merkezin yapılması, İngiltere'deki Cambridge'de bir cami inşaatı gibi hem sembolik anlamı ve değeri olan hem de abidevi eserler olması bakımından ciddi bir kaynak gerektiren cami

çalışmalarıyla da devam ediyor. Yardım faaliyetlerimizi ikiye ayırabiliriz: bir kısmı acil durumlarda yapmış olduğumuz yardımlar yani bir savaş, afet olması hâlinde herhangi bir insani veya tabii afet denen kriz döneminde o bölgeye giderek o süre içerisinde yapılan çalışmalardan oluşuyor, acil yardımlar. Bunun yanında bir de kalkınma yardımı diyebileceğimiz yani o ülkede daha kalıcı, daha başta insan kaynağı olmak üzere ekonominin, toplumun kalkınması, refah düzeyinin yükselmesi noktasında yapılabilen birtakım çalışmalar var. Mesela okul yapımı konusunda veya bir merkez yapılacaksa bu merkezin içerisinde bu tür hizmetlerin yürütülüyor olmasına önelemek gibi bir çalışma prensibimiz var. Suriye sürecinde çok ciddi bir misyon üstlendi TDV, hâlâ devam ediyor. Aynı ve nakdi toplam 172 milyon TL'lik yardım toplandı. Bu yardımı oraya ulaştırdı. Aynı yardımların tamamı ulaşıyor. Nakdi yardımlarla orada başlatılan projeler devam ettiriliyor. Bunlar aralıksız bir şekilde sürüyor. Arakan'da yine aynı şekilde öncelik eğitim olmak üzere 2012'den beri insani yardım alanında aralıksız devam ediyoruz. Yani sadece kriz döneminde değil, kriz döneminde tabii halkımızın hassasiyeti yüksek, orada sürekli ihtiyaç sahibi, kamplarda yaşıyorlar. Süreç içerisinde TDV onları hiçbir zaman yalnız bırakmadı, bırakmıyor. Gazze, Suriye, Arakan, Filipinler gibi kronikleşmiş ve sürekli destek isteyen bölgelerde TDV her şekliyle var. Bunun yanında Latin Amerikan'dan Afrika'nın her köşesine, Uzak Doğu'ya, Kamboçya'dan Vietnam'a, Pakistan'a varınca ya kadar tüm bu coğrafyalarda TDV bir şekilde oradaki halka ulaşmaya çalışıyor. Özellikle ramazan ve kurban dönemlerini bir fırsat olarak görüyor. Bu dönemlerde daha yoğun bir çalışma yürütüyor. Kurban bizim için hiç gitmediğimiz bu yerlere gitmemize vesile oluyor. Bizim 140 ülkeye ulaşmamız başka türlü mümkün olmuyor. TDV bu yıl 257.000 kurban keserek dünya ölçeğinde en büyük kurban organizasyonu yapan kuruluş durumunda. TDV kadar aynı anda bu çapta bir organizasyon yapan başka bir kuruluş yok.

Su kuyularıyla ilgili özel bir çalışma yürütüyor. Orada

kalıcı, sürdürülebilir kuyular açmaya çalışıyoruz. Çünkü kuyuların mahiyetine göre kuyu, altı ay ile bir yıl içerisinde kuruyabiliyor. DSİ ile bu işin teknik boyutunu çalıştı arkadaşlar. Buna göre açtığımız kuyuların 20-25 yıl sürecek kadar alt yapı çalışması ve birtakım takip çalışmaları yapıyoruz. Yıldan yıla bakımlarını da yaparak bunun sürdürülebilirliğini muhafaza etmeye çalışıyoruz. Hediye Kur'an olsun, diye bir projemiz var. Bu proje olarak başladı ama bundan sonra kalıcı bir programa dönüşmüş durumda. Afrika'ya yahut başka coğrafyalara gittiğimizde oradaki Müslümanların Mushaf'a ulaşmada sıkıntı yaşadıklarını gördük. Afrika'da Kur'an-ı Kerim'i hiç görmemiş insanlar var. Mushaf olarak eline almamış insanlar var. Bunları da dikkate alarak Kur'an-ı Kerim'in sadece lafzının değil, manasının da bilinmesi noktasında içine meali de ekleyerek 16 farklı dilde bastırıyoruz. İyilik ödülleri diye iyiliğe dikkat çekmek veya iyiliğin farkındalığını oluşturmak insanları iyiliğe teşvik etmek anlamında bir çalışma başlattık. Bunu dünyanın gündemine nasıl getirebiliriz ve İslam dünyasında zaten var olan ama bunun farkındalığını bugünkü modern dünya ölçeğinde bakıp o gözle dünyaya nasıl tanıtabilir ve İslam dünyasının modeli hâline nasıl getirebiliriz, diye yola çıktığımız bir faaliyet. Şu anda üçüncüsü yapıldı. Dünyadan hikâyeler toplanarak bunlar ödüllendiriliyor.

Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Bu vakfın öncelikle kurulmasını düşünen, kuran, bugüne kadar hizmet eden, destek veren bütün hocalarımıza Allah razı olsun diyoruz. Hayatta olanlara hayırlı uzun, sağlıklı ömürler; vefat edenlere Allah'tan rahmet diliyoruz. Onlar bir sadaka-i cariyeye bırakmışlar. İnşallah bundan sonra halkımızın desteği ve teveccühü ile TDV, bu hizmetleri geliştirerek ilelebet devam ettirmek adına var gücüyle çalışacak. Halkımıza, hayırsesverlere öncelikle teşekkür ediyoruz. Allah razı olsun diyoruz. Desteklerinin devamını diliyoruz.

Çalışmalarımızı anlatma fırsatı verdiğiniz için size de teşekkür ediyoruz. ■

Mustafa Tutkun 1972 yılında Çanakkale Biga'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Çanakkale'de tamamladı. 1990 yılında Çanakkale İmam Hatip Lisesinden mezun olduktan sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde üç yıl eğitim aldı. Daha sonra bu bölümü bırakarak Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Uluslararası İlişkiler bölümünü tamamladı. Türkiye Diyanet Vakfında Haziran 2011'de Dış İlişkiler Müdürü olarak göreve başlayan Mustafa Tutkun, 9 Mayıs 2016 tarihi itibarıyla Türkiye Diyanet Vakfı Genel Müdürü olarak atandı. Evli ve 3 çocuk babası olan Mustafa Tutkun, iyi derece İngilizce ve Arapçanın yanı sıra orta düzey Arnavutça ve Malayca da bilmektedir.

SONBAHARIN HÜZÜN KUŞANMIŞ ZAMANLARINDA YİTİKLERİMİZİ BULMAYA DOĞRU

Kaybettiğimiz neydi? Hikmetli sezilerimiz, irfani bakışlarımız, fitri yaralarımızı neden sarmaz oldu? Kabuktan öze doğru neden inemiyor ve hep bâtında kalıp zahirin o zenginliğine doğru inemiyoruz?

S araran yapraklar düşüyor, sonbahar rüzgârları yalnızlık türkülerine belenmiş yüreklerimize akarken, ıslanan toprağa. Nemlenmiş solgun yeşilliklere son defa bakıyoruz.

Sonbahar gelmiş ve bir yaz daha bitmiş. Sonbahar gelmiş ve bizler bir gümrâh baharın sonuna gelmişiz, ellerimizde solgun çiçekler, ağaç gölgeliklerinde öylece yalnızlığımıza yürümek istiyoruz.

Akşam ezanları artık erkenden

okunuyor. Okul çıkışı kalabalıklarına aniden yakalanıp, çocuk cıvıltılarının içinde buluyoruz kendimizi.

Bir ayet gibi iniyor günlerimize sonbahar. Kitabı açıp okumak, tekrar tekrar ruhumuza hüznünlü dirilişler taşıma telaşına düşüyoruz oysa. Oysa bu hüznün yalnızlığımıza hiç yakışmıyor ve hep gizli gizli ağlıyoruz. Yalancı bir tebessüm dudaklarımızda kaybettiklerimiz sonbaharın hüznüne, uçuşan sara ran yapraklarla beraber bir meçhu-

le akıyor. Ve ellerimiz hep yanımıza düşüyor.

Kaybettiklerimizi bulabilecek miyiz? Yitiklerimize kavuşabilecek miyiz? Hani tenhalarda sığındığımız Hira'mız? Hani bizi insanlaştıran sancılarla, hakikate yürüme seferlerimiz?

Biz neyi ne zaman kaybettik? Yitirdiklerimiz hangi ağulu dertlerimizle bize uzaktan göz kırıyor? Kim yaktı bu yangınları evlerimizin tam ortasına? Kim, kimler mahallemizi, şehrimizi tarumar ediyor ve bizler

elleri böğründe kilitli, gözleri uzaklara düğümlü, derin sızılar yüreklerimize çöreklenmiş öylece bakar olduk?

Evlerimizin yangını yüreklerimize, oradan çocuklarımızın masum çehrelerine, oradan da tüm insanlığa akarken oluyor her şey...

Neyi yitirdik? Hangi erdemler ve soylu paylaşımlar durağından hızla kalktık ve süfli yalnızlıkların serencamına doğru sessizce yol almaya başladık?

Oysa dünyaya gelirken “elest bezmi”ndeki ahdimiz vardı bizim. Bizim damarlarımıza yürüyen, bizi insanlaştıran “ahsen-i takvim” üzere eyleyen kâmil bir yolculuğumuz vardı.

“Biz insanı en güzel biçimde yaratık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.” (Tin, 95/4-5.)

Yitiklerimizi bulma zamanlarında yız.

İnsanlığın da sonbaharı, ilkbaharı, yazı, kışı vardır.

Yapraklar sararır, kurumuş dalları, geniş gövdeli ağaçlarıyla solgun demlerinde, gri göklerin altında, esen rüzgârlarıyla sonbaharı karşılar tabiat. Ama sonbaharın da ilkbaharı vardır. Yazı vardır kışı vardır.

İnsanoğlunun da hayat yolculuğu böyledir ve mevsimler halinde yaşadığı ömrüyle yürür bâki âleme. Bu yürüyüş erdemler durağında, kutlu duaların gölgesinde, Allah’a yaslı bir yaşantının demlerindeyse ne gam.

Hidayetin nura dönüştüğü, rahmet ve şifa olduğu demlerde seher vakitlerinde, şafaklarda, kızıl akşamlarda dualarımızla insan

olmanın erdemli yürüyüşünü başlatalım.

Kaybettiğimiz neydi? Hikmetli sezişlerimiz, irfani bakışlarımız, fitri yaralarımızı neden sarmaz oldu? Kabuktan öze doğru neden inemiyor ve hep bâtında kalıp zahirin o zenginliğine doğru inemiyoruz? Rabbim ne diyordu: “Hani Rabbin meleklerle demişti ki; Ben kupkuru bir çamurdan şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım. Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın.” (Hicr, 15/28-29.)

Ruh ve çamurdan yaratılmış insan. Bu nasıl bir ruhtur? Çamuru insanlaştıran ruh nasıl bir ruhtur? İnsanı yücelten, onu aşağıların en aşağısından ahsen-i takvim üzere kılan Allah (c.c.)’ın kendi ruhundan üflediği ruhtur. Meleklerin secde ettiği insan böyle yüceltiliyor Rabbimiz tarafından.

Bu muhteşem bileşkeye dönme- li değil mi insan? Özüne, gerçek kimliğine, Allah’ın onu yarattığı üzere ahsen-i takvim üzere, güzel ahlak ve güzel yaratılış üzere olmalı değil mi? Biz bu özü mü yitirdik? Biz ruhumuzu, bizi insan kılan o yegâne iç zenginliği, Rabbimizin bize bahsettiği o güzel dokuyu, Rabbimizin o güzel dokunuşunu, çamura üflenmiş olan ruhun gerçek kimliğini mi kaybettik?

Fıtratın öz sularından uzaklaşan insan, hilkati reddeden insan, beşeri ideolojilerin tuzağında bocalarken oluyor ne oluyorsa. Haz ve hız duraklarında, kendi öz yurdundan çok uzaklarda, Habil’in o saf ve temiz dünyasından, Kabil’in hırslı ve karanlık dünyasına doğru yürüyor. Maddi ve süfli değerlerin oyuncağı, hevasını yücelten, hazzın ve raha-

tın kucagında, konformist bir dünyanın oyuncağı olmuş, en müreffeh sularında yenik, bir garip yaralı dolaşılıyor farkında olmadan.

İnsanoğlu ifsat olmuş bir dünyanın eteklerine doğru hızla akıyor ve güç aldatıyor, bilgi sapkın eyliyor, maddi zenginlik şaşkına uğrattıyor.

Kavramlar, değerler, yaşanması gereken insanı erdemler durağına taşıyan o saf duruş bozuluyor, ifsat eden bir dönüşümü yaşıyor insanoğlu.

Seküler bir yaşantının damarlarına sızmasıyla sanatsal tüm faaliyetlerine, toplumsal sancılara, ailevi bağlarına, ilahi olandan bağı kopmuş bir yaşam suyu akıyor durmaksızın. Farkında olmadan dönüştürüyor sinsice... Bu yaşam suyu savaşıyor ruhundaki asil duygularla, vakur duruşlarla, soylu paylaşımlarla ve ahsen-i takvim üzere olan, onu en yüce yapan insani duruşlarla...

Şimdi sararan yapraklar yavaş yavaş dökülüyor yollara, تنها sokaklara. O yapraklar süpürülmeden, serin ve nemli sabahların eteğinde yürüyüşler yapalım. Ayaklarımıza dolanan sonbahar yaprakları bizi hüzne ve yalnızlığa sürüklerken bırakalım yitiklerimizi, kayıplarımızı, yaralarımızı da, sürüklesin. Erken inen dingin akşamlarımız, uzun soluklu kış gecelerine yaslı sohbetlerimiz, dost meclislerimiz, sıcak çayların buğusunda demlenen dostluklarımız olsun.

Sadrımıza şifa ayetleri dokuyan sonbaharın hüznüne, baharın coşkun dirilişi gelecek biliyoruz. Kuşlar sessizce göç eylerken, yağmurlar aniden boşanırken, ıslanırken baştan aşağı ılık sonbahar yağmurlarıyla duaya duralım. ■

İYİLİĞİN GÖRKEMLİ MAĞLUBİYETİ: BEYAZ GEMİ

Hayat bütün cephe-
leriyle ancak bir
çocuğun yüzünde,
kaçınılmaz bir ber-
raklıkla akseder. İyiliğin ve kötü-
lüğün, doğrunun ve yanlışın ken-
disinde düğümlendiği, sırlandığı,
el değmemiş bir aynadır çocuk.
Değerler onun kalbinde mayala-
nır. Geleceğin tohumları ruhunda
yeşerir. Örselenmiş çocuk vicdanı,
geleceğin yüzüne çalınmış bir ka-
radır.

“Onun iki masalı vardı. Biri ken-

disinindi ve başka kimse bilmez-
di. Ötekisini ise dedesi anlatmıştı
ona. Sonra ikisi de yok olup gitti.”
Cengiz Aymatov bu satırlarla başlar
“Beyaz Gemi”ye. Masalların insan-
dan, doğadan ve nihayetinde de
son sığınağı olan çocuk kalbinden
sökülüşüne, her ilmekte sadece
geçmişinden değil, bugünününden
ve yarınından kopuşuna San-Taş’ta
yaşayan küçük bir insan grubu üze-
rinden değinir. Zira sadece zihin
dünyasından değil yaşamın küçük
ayrıntılarından dahi kutsalı kovan,
masallarını terk eden, efsanelere

sırtını dönen insanoğlu, kendini
cehennemi bir keşmekeşin içinde
bulur. Kırdığı her zincir onu ser-
best bırakmamış aksine tutkuları-
nın esiri kılmıştır. Saydığı ne varsa
bir bir çiğnerken kendi saygınlığını
kaybetmiştir.

Romanda Orozkul karakteri üze-
rinden müşahhaslaşmış bu yıkıcı
insan figürünün karşısında gele-
neği, saflığı, iyiliği simgeleyen kişi
Mü’min dededir. Fakat eserde iyi ve
kötü arasında okurun içini rahat-
latacak, beklentilerini karşılayacak

bir çatışmadan, birbiriyle mücadele eden karakterlerden izler sürmek mümkün değildir. Olmamalıdır da. Cengiz Aymatov, hikâyelerinde okurla kol kola girip kötülerin cezasını vermez, onlara sükûneti bağışlamaz, rahat nefes aldırılmaz aksine o eserlerinin bittiği yerde okuruna yarım kalmış bir hesap, bir iç huzursuzluğu bırakır. Aymatov iyiliğin insan ruhunu aydınlatan, onu kaostan, nefsin doyumsuz handikaplarından kurtaracak yanına dikkat çekerken kötülüğün kendisini kullanır. Okuru ışığa, iyiliğin fitilini ateşleyerek ya da tünelin çıkışını göstererek değil onu zifiri karanlıklar içinde bırakarak yönlendirir.

Klasik olarak nitelendirebileceğimiz edebî eserlerde yazar, eserini edebî ve estetik anlamda yaralamamak için kimi zaman vermek istediği mesajı örtük bir şekilde dile getirir. Ancak "örtük olarak verilen görüşün yanlış anlaşılma tehlikesi vardır." Aymatov'un insanı acıya doyuran anlatımı bu noktadan eleştirilir.

Cengiz Aymatov "Beyaz Gemi" özelinde romanlarında mutlu sonla bitmeyen hikâyelere yapılan eleştirilere cevap olarak okurun dikkatini, hikâyede ne olursa olsun, zaferi kim kazanırsa kazansın, yenilen kim olursa olsun, anlatının estetik ve fikri sonuçlarına çekmeyi amaçlar. Çünkü hikâye okuru etkilemiş, onun içindeki adalet duygusunu harekete geçirmişse mutlu sonu olmayan bir metinde dahi aslında sonuç olumludur.

Aymatov'un hikâyeleri her ne kadar yaşanan gerçeklikle ilintili de olsa her biri başlı başına birer imge yumağıdır. Dünyanın ve özelde yaşadığı dönemin içinde bulunduğu kaotik boşluğu, bağlı bulundu-

ğu rejimin baskıcı tutumunu göz önünde bulundurursak yazarın pek çok sanatkar gibi metaforlara ve imgeye başvurmasının kaçınılmaz olduğunu görürüz. Aymatov'u bu zorunlu süreçte hem çağdaşlarından hem de pek çok yazardan ayıran bariz özellik ise onun imgeyi hayatın içine yedirmesidir. En büyük yardımı ise kendi kültüründen, geçmişinden, Kırgız masal ve efsanelerinden alan yazar Beyaz Gemi'de insanın trajik macerasını

**Sadece zihin dünya-
sından değil yaşamın
küçük ayrıntılarından
dahi kutsalı kovan,
masallarını terk eden,
efsanelere sırtını dö-
nen insanoğlu, kendi-
ni cehennem bir keş-
mekeşin içinde bulur.
Kırdığı her zincir onu
serbest bırakmamış
aksine tutkularının
esiri kılmıştır.**

küçücük bir çocuğun hayatında ortaya koyar. Yerel bir hikâye üzerinden evrensel meseleleri işler. Bu, onun eserlerinin klasikler arasına yerleşmesinin de sırrıdır.

Romanda adı anılmayan tek karakter henüz sekiz yaşına basan, en iyi arkadaşı bir dürbün olan, onu kuşatan basit çevresinde aslında yapayalnız, arkadaşsız ve üzerine vurulan yabancı damgasıyla yaşayıp giden küçük bir çocuktur. Bir isminin dahi olmaması ona dün-

yanın henüz bulaşmadığının ve çocuk kalbinin de henüz dünyaya bulaşmadığının göstergesi gibidir.

Anne babası tarafından terkedilen çocuk, romanda gelecek kuşakları simgeleyen önemli bir öğedir. Onun bu kimsesizliği aslında geleceğin de sahipsizliğine yönelik bir göndermedir. Mekân ve zaman açısından dar bir alanda geçen hikâyeye ismini veren Beyaz Gemi, çocuğun, babasının çalıştığına inandığı Isık Göl'de yüzen uzak bir ihtimaldir. Çocuk bu ihtimale büyük bir inançla bağlanmış ve bir gün balık çocuk olarak ona ulaşmayı düşlemiştir. Dış dünyayla yaşadığı her çatışmada kendini düşünün kollarına bırakır. Çayın sularında yüzgeçleri, kuyruğu olan, yüzü ise aynı kalan bir balık çocuk olma hayaline inatla ve inançla tutunur. Eserde su yeniden yaratılışı, dirilişi, başlangıcı, doğumu simgeler. Kendini yaban hisseden çocuğun anne karnına duyduğu özlemin bir yansımasıdır suya dönüş. O ilk mekâna, o korunaklı alana dönüşün.

Geleneği temsil eden Kıvrak Mü'min'in torununun kalbinde mayalamaya çalıştığı düşünceleri hikâyenin devamında bizzat onun elinden ağır bir darbe alır. Mü'min'in pasif iyiliği iflas etmiştir. Çocuk ise bütün masallarda kendi iç mekânlarına sığınır. O gerçeklikte mücadele edemediği kötülükle düşlerinde savaşıyor, Maral Ana, Kulubeg yardımına koşar. Evet, hikâyenin sonunda çocuk ölür ancak ahlak üstünlüğü onda kalır. Çünkü o çocuktur ve Orozkul'un kaba gücüne, kötülüğe ancak dayanmakla karşılık verebilir ve sonuçta onun kötülüğü kabul edemeyişi çocuğu anıtlştırır. Zira kendi değerler dünyasında yaşamak ve onlara ulaşmak, insanoğlunun en büyük düşüdür. ■

AHŞABA SABIRDAN KANATLAR TAKMAK: KÜNDEKÂRİ

Kündekârî, ahşap işçiliğinin önemli tekniklerinden biri olarak Anadolu'da Selçuklular devrinde doğmuş, kendine özgü bir şekil almış ve daha çok cami kapılarında, dolap ve pencere kapaklarında, minberlerde, vaaz kürsülerinde geniş uygulama alanı bulmuştur.

Türkçeye Farsçadan geçen “kündekârî” sözcüğünün aslı “kendekârî” olup; heykeltıraşlık, hakkâklık, kalemkârlık gibi plastik sanatları ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Osmanlıcada “kendekariye” daha çok “kalemkârî” anlamı verilir. Ancak Farsça tomruk, masif ağaç kütleli anlamlarına gelen “künde” sözcüğü Türkçede yeni bir terkibe

zemin hazırlamış, zaman içinde ince marangozluk kapsamına giren ahşap sanatları ve dekoratif doğramacılık sanatı için “kündekârî” ifadesi kullanılır olmuştur.

İran'da bu sanata “mütenebbihe”, Arapçada ise “ta'şik” denilmektedir. Kündekârî ifadesi ise sadece Türkçede kullanılmaktadır. Sabır

ve ince ustalık gerektiren bu sanatta iştiğal eden kişilere de künde-kâr denilmektedir. Dünyada en değerli künde-kâr örnekleri Anadolu'da bulunmaktadır.

İslam dünyasında künde-kâr öncesi dönemde daha ziyade oymacılık meşhurdur. Desenlerin tek bir ağaç plakanın üzerine çizilip işlendiği oymacılıkta, ahşap yüzeylerin uğradığı doğal tahribatın uzun süre engellenmesi zordur. Çünkü ağaç organik bir malzemedir. Kesildikten sonra da dış etkenlere bağlı olarak hareketi devam eder. Kurutulduğunda hacmi küçülür, suyla temas ettiğinde ise büyür. Buna meslekte "ahşabın çalışması" denir. Yaz ve kış mevsimlerinde nemlenmeye bağlı olarak seyreden büyüme ve küçülme, sadece oyma eserleri değil, çakma ve yapıştırma tekniğiyle yapılan eserlerde de esneme, çatlama gibi deformeler ortaya çıkartır. Künde-kâr sanatı işte tam burada devreye girer. Künde-kâr, "ağacın çalışmasıyla" ortaya çıkabilecek kusurları önlemek amacını güder. Eseri sabır isteyen bir teknikle işler ve daha sağlıklı, daha uzun ömürlü olmasını sağlar.

Künde-kâr, birbirine geçme kanal sistemini esas alarak yüzlerce ve hatta binlerce parçayı lego gibi birbirine geçirmek esasına dayanır. Bu inanılmaz bir sabır ve serinkanlılık isteyen ekleme tekniği çok daha geniş yüzeylerde benzer deseni işlemeye imkân verir. Memluk, Selçuklu ve Osmanlı coğrafyalarında özellikle İslami abidelerde bu teknikle ortaya konulmuş paha biçilmez eserler rastlamak mümkündür. Tekniğin bir anda geniş bir coğrafyada kabul ve ilgi görmesinin ardında ahşaba kazandırdığı uzun ömürlülük ve görsel zenginlik yatmaktadır.

Ceviz, elma, armut, abanoz, gül ve sedir ağaçlarının Türk ahşap sanatında her dem müstesna yeri olagelmıştır. Künde-kârda bu ağaçlar kullanılmış, zaman zaman da sedef kakmalarla müşterek örnekler sergilenmiştir.

Selçuklu mimarisinin vazgeçilmez unsurlarından biridir ahşap. Tarih-te ahşabı çeşitli şekillerde ustaca kullanan Türkler, bu hünelerini Anadolu'ya da taşımışlardır. Ayrıca Karahanlılar devrinde Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divân-ı Lügati't-Türk'te de zengin bir ahşap kapı terminolojisinden bahsedilir. Künde-kâr elbette daha önce de kullanılan bir geçme tekniğidir. Lakin onu sıradan geçmelerden ayıran ince zevk, estetik kaygı ve üsluplaşmış geometridir. Uzmanlar, Selçuklular devrinde kullanılan zengin geometrik motiflerin geçmiş inanışlarla ilişkili olduğunu, Osmanlı devrinde ise İslami inancı merkeze alan metaforik motiflerin yaygınlık kazandığını söyler. Her hâlükârda sanat, sanatçıya uçsuz bucaksız alan açmıştır. En fazla rastlanan motifler güneş, yıldız, hayat ağacıdır. İlk sanat bulgularından anlaşıldığı üzere insanın doğayı taklit etme isteği hep var olagelmıştır. Künde-kâr da doğayı taklit ederken karşılaştığı simetrik, asimetrik ve geometrik muvazeneyi eserlerine bol bol kullanmıştır. Eserlerdeki kompozisyonların temelinde matematiksel muvafakat yatmaktadır.

Kapılarda, pencere ve dolap kapaklarında, minber ve kürsü gibi temel cami müstemilatında uygulanan künde-kâr, XII. yüzyılda Selçuklu mimarisini benimseyen Mısır, Suriye, Filistin topraklarında ve de Anadolu'ya hâkim olan Müslüman Türk devletlerinde görülür. Sonraki yüzyıllarda neredeyse sadece Anadolu'ya özgü hâle gelir.

Yapılış biçimine göre künde-kâr "gerçek" ve "taklit" diye ikiye ayrılır. Gerçek künde-kâr, kusursuz bir geçme sanattır. Çivi ve tutkal olmaksızın icra edilir. Parçalar çita ve göbeklerden oluşur. Omurga sistemi ile iç dolgu parçaları birleşir, kilitlenir ve tezyinat tablası ortaya çıkar. Ağacın nemlenmeye bağlı olarak küçülüp büyümesi, parçalar arasındaki ince derzler ve de kınışlı birleşim sayesinde saklanır. Ağaçtan kesilen ahşap parçacıklarında gözetilmesi gereken bir diğer incelik ise damarlarıyla ilgilidir. Ahşapta ayrılma ve yarılmaması için su kanallarının ve damarlarının birbirine dik olarak konumlandırılması gerekir. Bu nüans künde-kâr eseri asırlar sonrasına taşıyan sırdır. Taklit künde-kâr ise gerçek künde-kârın ortaya koyduğu görsel zevkin kabartma, çakma, yapıştırma, kafes işi teknikleriyle yapılan versiyonudur. Kabartma tekniği oymacılığa yakındır. Geniş bir yüzeye desenlerin çizilip kınış halinde oyulmasıyla elde edilir. Kınışların içine çıtalar tutkal ya da çivi marifetiyle yerleştirilir. Çakma ve yapıştırma tekniği ise taklit künde-kâr teknikleri içinde en fazla emek isteyenidir. Tabla üzerine omurga çıtalar aynı şekilde yerleştirilir, iç dolgu malzemeler ise tutkal ve çivi ile sabitlenir.

Ahşaba sabırdan kanatlar takmaya benzer künde-kâr. Ortaya konulan harikulade eserler zevk sahibi bir medeniyetten haber verir. Tarihin derinliklerinden sağ salım çıkıp gelen eserlerde eşsiz bir ahengin sesi duyulur. Künde-kâr, insanın eşyayla ilişkisini o kadar inceltmiş, o kadar idealize etmiştir ki, ortaya konan muvazeneyi uzun süre temaşa edenlerin ruhunda o desenleri andıran halelerin yankı bulmaması mümkün değildir. ■

DESTANLARDA SAKLI SOSYAL HAYAT

Destanlar, Türk tarihi araştırmalarında çok mühim bir mevki işgal eder. Her ne kadar destanlardaki hadiseler insanüstü bir özelliğe sahip olsalar da tenkit süzgecinden geçirilmek şartıyla birinci elden kaynak olma vasfını bünyesinde barındırırlar. Bu husus, Türk tarihinde bir realite teşkil eden vakaların destanlardaki izlerinin sürülmesiyle açıklanabilir. Aynı zamanda Türklerin tarihte ne kadar köklü bir millet olduğunu da kanıtlar. Örneğin Dede Korkut

Hikâyeleri ve Oğuz Kağan Destanı gibi âdeta bir kültür hazinesi olan eserler bu cümleden zikredilebilir. Bunun yanında Ebu'l-Gazi Bahadır Han tarafından telif edilen Şecere-i Terakime nam meşhur eser, Oğuzların sosyal hayatı nispetinde kıymeti haiz bir özellik taşıması bakımından dikkate şayandır.

Ebu'l-Gazi Bahadır Han, Harezm Özbek hanlarından Arap Muhammed Han'ın oğludur ve XVII. yüzyılda devr-i saltanat eylemiştir. Oğuzlar'ın sosyal hayatı bağla-

mında mühim bir yeri olan eserini Türkmenlere karşı yapmış olduğu savaşların günahına karşı sevap kazanmak maksadıyla telif ettiğini açıklamaktadır. Bu suretle destani ve tarihî materyalleri toplayarak vücuda getirdiği eseriyle bir Türk tarihçisi olma hüviyeti kazanmıştır.

Eserde Oğuz Kağan Destanı'nın izleri de görülmektedir. Kısa bir pasaj hâlinde Oğuz Kağan'ın dünyaya geliş hadisesi anlatılmaktadır. Bu hadiseye göre Oğuz Kağan bir yaşına geldiğinde Toy meclisi düzen-

lenerek ad almıştır. Türklerdeki bu ad alma geleneği diğer Oğuzname-lerde de görülmektedir. Nitekim Dede Korkut Kitabı'nda çocuğun ad alması için bir kahramanlık yapması gerekirdi. Mesela Dede Korkut Kitabı'nda Dirse Han'ın oğlu bir boğayı öldürmek suretiyle yapmış olduğu bu kahramanlıktan dolayı Boğaç Han ismini almıştır. (Dede Korkut Oğuznâmeleri, Haz. Semih Tezcan-Hendrik Boeschoten, İstanbul 2012, s. 39.) Anlaşılabacağı üzere destanlardaki hadiselerin birbirleriyle büyük paralellikler gösterdiği görülmektedir.

Şüphesiz Türk devletinin temel taşlarından biri de adalet kavramıdır. Orhun Kitabeleri'nde de görüleceği üzere Türk devletlerinde kağan, hâkimiyetinin kaynağını Tanrı'dan almaktaydı. Bu münasebetle milletin çıkarlarını gözetmek ve fakirlere sahip çıkmak suretiyle Tanrı'ya olan sorumluluklarını yerine getirmesi gerekiyordu. (Orhun Abideleri, Haz. Muharrem Ergin, İstanbul 1975, s. 39.) Aksi takdirde Tanrı, Kut'u ondan alıp başkasına verebilirdi. Şecere-i Terakime'de adalet kavramıyla ilgili olarak Oğuz Kağan'ın hassasiyetine dikkat çekilmektedir. İsfahanlı bir tacir parasını çaldırınca Oğuz Kağan'a müracaat etmiştir. Oğuz Kağan tacirin şikâyetini dinledikten sonra zararının karşılanması için yüz bin gümüş bağışta bulunmuştur. Bundan başka Toylar düzenleyerek halka ziyafetler verdirmiştir. Toylarda ise ağırlıklı olarak koyun-sığır eti tüketilir. Bu bilgiler ışığında Oğuzlarda hayvancılığın önemli olduğu anlaşılmaktadır. Burada de görüldüğü üzere sosyal hayatın tanzim edilmesine ve insanların devlete karşı olan güvenlerinin sarsılmamasına dikkat edilmiştir. Zikrettiğimiz

hadiseye benzer bir vakaya Nizâmü'l-Mülk'ün Siyasetname'sinde de rastlamak mümkündür. (Nizâmü'l-Mülk, Siyâset-Nâme, Haz. Mehmet Altay Köymen, Ankara 1982, s. 48.) Tüm bu hadiselerin benzerlik göstermesi, Türk cemiyet hayatındaki kuralların rastlantısal bir özelliğe sahip olmadığını kanıtlamaktadır.

Oğuzların sosyal hayatında boy beyleri arasında ast-üst ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Destana göre bu ast-üst ilişkisi, koyunun pay edilme sistemi üzerinden açıklanmaktadır. Önce bir koyun kesilmiş, koyunun başını ve arkasını, kuyruk sokumunu ve bağrını sırtın üstünde bırakıp Oğuz Kağan'ın oğlu Kün Han'ın önüne bırakmışlar ve Han olacak kimsenin bu paylara sahip olacağını ifade etmişlerdir. Koyunun göğüs kısmını çadırın iç tarafında oturan Arkıl Hoca'nın önüne koymuşlar ve Vezir olacak kişinin hissesine düşen payı işaret etmişlerdir. Daha sonra Çepni, Çavuldur, Karkın ve Kınık gibi Oğuz boylarına koyunun diğer muhtelif yerleri pay edilmiş ve bu suretle ifa edecekleri vazifeler bildirilmiştir.

Destanda Oğuzların bulunduğu şehirlerin sınırları da çizilmiştir. Bu sınırlar şöyle ifade edilmiştir: "Oğuz ilinin yurtlarının gün doğusu Işığ Köl ve Almalık, ve kıblesi Sayram ve Kazgurt Dağı ve Karacık Dağı ve Demir Kazığı Uluğ Dağ ve Küçük Dağ ki bakır menbaadır, ve gün batısı Sir suyunun ayağı Yangıkent ve Karakum." (Ebu'l-Gazi Bahadır Han, Şecere-i Terâkime, Haz. Muharrem Ergin, s. 56.) Bu hududun Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan evvel Hazar Denizi'nin doğusunda bulunan Aral Gölü havalisindeki Maverâünnehr dolayları olduğu anlaşılmaktadır ki 9. yüzyılda burada Oğuz Yabgu Devleti'nin olduğu

bilinmektedir. Nitekim destanın muhtelif yerlerinde Oğuzlar'ın Maverâünnehr civarında savaşta elde ettikleri esirleri bezirgânlara sattıkları kaydedilmektedir. İslam kaynaklarından da görüldüğü üzere Oğuz yurdunun Maverâünnehr havalisi olduğu kesin olarak söylemek mümkündür. (El-Belâzurî, Fütûhu'l-Büldân, çev. Mustafa Fayda, Ankara 1987, s. 628.) Zaten destandaki hadiselerden anlaşılabacağı üzere Oğuzlar ileride İslâm dinini kabul ederek Türk'e benzer manasına gelen "Türk mânend", yani Türkmen adını alacaklardır ki bu Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluş yıllarındaki olaylarla örtüşmektedir.

Oğuzlarda kırmızı et tüketimini yanında elbette ki bir yemek kültürü vardır. Destanda buğday unundan yapmış oldukları bir çorba söz konusudur. Çorbanın temel malzemelerinin et ve un olduğundan bahsedilmektedir. Zaten milattan önceki ve sonraki yıllarda Türklerin tarım ile meşgul oldukları yapılan arkeolojik çalışmalarla birlikte kanıtlanmıştır. Kazılardan elde edilen bulgularda Türklerin buğday yetiştiriciliği yaptıkları da anlaşılmıştır. Bu bilgiler gerek arkeolojik gerekse de destani mahiyetteki eserlerden anlaşılabacağı üzere Türklerin bir yerleşik kültüre, farklı bir ifadeyle bir bozkır kültürüne sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Nitekim bu husus destani bir özelliği olan Şecere-i Terakime'de de akis bulmuştur.

Oğuzlar ölümlere de büyük değer veriyorlardı. Destanın muhtelif yerlerinde sıkça ölümler için kurban kesildiğine müşahit olmaktadır. Oğuznamelerde Türklerin cenaze törenleri hakkındaki geleneklerini de çok rahat bir şekilde görmek mümkündür. ■

BİR HAK VE ADALET PORTRESİ: HZ. ÖMER (R.A.)

Prof. Dr. Mehmet Salih ARI | Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Raşit halifelerin ikincisi olan Hz. Ömer'in (634-644) nesebi, Kureyş kabilesinin Adîoğulları boyuna dayanır. Onun künyesi Ebu Hafs, en meşhur lakabı ise "Faruk"tur. Fil Vakası'ndan 13 yıl kadar sonra

Mekke'de doğdu. İslam'dan önceki hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. İslam'ın ortaya çıkışı sırasında Mekke'de elçilik görevini yürütüyordu. Hz. Ömer, Müslümanlar Daru'l-Erkam'da bulunduğu sırada peygamberliğin altıncı senesinde, Habeşistan'a hic-

ret edenlerden sonra Müslüman olmuştur. İslam tarihinde önemli bir olay olarak kabul edilen onun İslam'a girişi ile ilgili kaynaklarda anlatılan farklı iki rivayetin ortak noktası, onun Kur'an-ı Kerim ayetlerini dinlemesi sonucunda etkilenip Müslüman olmasıdır. Müslü-

man olduğu sırada Müslümanların sayısı kırk-elli kişiyi geçmiyordu. Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'e (s.a.s.) başvurarak: "Eğer davamızda haklıysak dinimizi böyle gizli yaşamamıza gerek yoktur." demiş ve Kâbe'ye gidilmesini istemiştir. Bunun üzerine Müslümanlar, Hz. Peygamber'i aralarına alarak iki saf hâlinde Kâbe'ye gitmişlerdir. Onların bu durumu Kureyş'i etkilemiştir. Rasulü Allah'ın o gün hak ile batılı birbirinden ayırdığı için Hz. Ömer'i "Faruk" diye isimlendirdiği rivayet edilmektedir.

Birçok Müslüman gizli olarak hicret etmek zorunda kalırken Hz. Ömer, yirmiye yakın arkadaşıyla birlikte aleni bir şekilde Medine'ye hicret etmiştir. Medine'de kendisi gibi bir kabile reisi olan İtbân b. Malik ile kardeş olmuştu. Kuba'da ikamet eden Hz. Ömer, bir gün ara ile Medine'ye gider ve Rasul-i Ekrem ile görüşürdü. Hz. Ömer bizzat Hz. Peygamber'i ziyarete gidemediği günlerde din kardeşi İtbân'ı gönderir ve ondan, inen ayetler ve diğer konularla ilgili Rasulü Allah'tan duyduklarını dinlerdi. Bu da onun Rasulü Allah'ın sözlerine ne kadar önem verdiğinin göstergesidir.

Hz. Ömer, Rasulü Allah'ın kumandanlık yaptığı tüm savaşlarda, Hudeybiye Antlaşması'nda ve Veda Haccı'nda hazır bulunmuş; Rasulü Allah'ın yanından mümkün mertebe ayrılmamaya çalışmış, kendisini malıyla ve canıyla Hz. Peygamber'in yoluna adamıştır. Hz. Ömer'in kızı hafız sahabilerden Hz. Hafsa Rasulü Allah'ın muhterem hanımları arasında yer almıştır.

Hz. Ömer'in en önemli özelliklerinden biri, inanç bağına akrabalık bağından daha üstün tutması idi. Bedir savaşında Kureyş'in büyük

komutanlarından biri olan Ebu Cehil'in kardeşi As b. Hişam bizzat Hz. Ömer'in eliyle öldürülmüştü. Bedir savaşında müşriklerden yetmiş esir alınmıştı. Bu esirlere nasıl muamele edileceği konusunda sahabiler arasında farklı fikirlere sahip şahsiyetler mevcuttu. Hz. Ömer, Müslümanların kan bağına dayanarak kimseye farklı davranılmamasını, esirlerin her birini kendi akrabası tarafından öldürülmesi fikrini ileri sürmüş ve şöyle demişti: "Böylelikle Allah, kalplerimizde müşriklere karşı bir meylimizin olmadığını

Hz. Ömer'in en önemli özelliklerinden biri, inanç bağına akrabalık bağından daha üstün tutması idi. Bedir savaşında Kureyş'in büyük komutanlarından biri olan Ebu Cehil'in kardeşi As b. Hişam bizzat Hz. Ömer'in eliyle öldürülmüştü.

bilsin. Bunlar küfrün ileri gelenleri ve liderleridir." Akrabasından olan esirleri bizzat kendi eliyle öldüreceğini söylemişti.

Rasulü Allah, Uhut savaşı için hazırlıklara başladığı andan itibaren Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer onun yanında yer almışlardır. İnsanlar savaş için toplandıklarında bu iki zat, Rasulü Allah ile birlikte evine girmişler, onun sarığını bağlaması ve elbiselemini giymesi için kendisine yardımcı olmuşlar daha sonra ise insanları

saf haline getirip Rasulü Allah'ın çıkmasını beklemişlerdir.

Uhut gazvesinde Ebu Süfyan, savaşın sonunda ayrılıp gitmek istediği zaman Müslümanların yanına doğru gelerek, Muhammed, Ebu Bekir ve Ömer'den her birisinin sağ kalıp kalmadığını ayrı ayrı sormuş, bu sorularını üç kere tekrar etmişti. Hz. Peygamber, ona cevap verilmesini istemediğinden kimse ona cevap vermemişti. Bunun sonunda, Ebu Süfyan, kendi arkadaşlarına dönerek, "Herhâlde bunların hepsi öldürülmüş! Eğer sağ olsalardı, cevap verirdi" dediğinde Hz. Ömer, dayanamayarak şöyle demiştir: "Ey Allah'ın düşmanı! Vallahi sen yalan söylüyorsun. İsimlerini saydığın kişilerin hepsi de sağdır! Allah, seni, zelim ve hakir etmek için onları sağ bıraktı." Daha sonra aralarında bazı konuşmalar geçmiştir.

Yukarıda anlatıldığı gibi birçok gazvede aktif görev alan Hz. Ömer, Mekke'nin fethinde de önemli görevler üstlenmiş, fetih sonrasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) emriyle kadınlardan biat alma görevini yerine getirmiştir.

Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'in halifelik dönemi boyunca ona müşavirlik, kadılık yapmış ve onun en büyük destekçisi olmuştur. Hz. Ebu Bekir, son hastalığında bir ahitname yazdırarak onu kendi yerine halife tayin etmiştir. Hz. Ömer, selefi Hz. Ebu Bekir'in vefat ettiği gün Mescid-i Nebevi'de halktan biat aldı ve okuduğu hutbede: "Allah sizleri benimle, beni de Ebu Bekir'den sonra sizlerle denedi. Herhangi bir işinizin halledilmesinde ben bulunmadığım zaman bu işi, çözüme bağlaması için başka birine havale edin. Ancak onun doğru ve güvenilen bir kimse olmasına dik-

kat edin. İyilikle hareket ederse ben de onlara iyilikle yaklaşırım, kötülük ederlerse başkalarına ibret olacak şekilde onları cezalandırırım.” dedikten sonra: “Ey Allah’ım! Ben sertim, beni yumuşat; ben zayıfım beni güçlendir; ben cimriyim beni eli açık eyle!” diye dua etti.

İslam tarihinde Müslümanları yöneten devlet başkanına “Emirü’l-müminin” (müminlerin emiri) lakabı ilk defa Hz. Ömer için kullanılmıştır. Halife olunca, Hz. Ebu Bekir döneminde başlayan fetih hareketlerini devam ettirmiştir. İslam orduları onun zamanında Sasani İmparatorluğu’na tabi Irak, İran ve Azerbaycan ile Bizans İmparatorluğu’na tabi Suriye, el-Cezire, Filistin ve Mısır’ı İslam ülkesine kattılar. Bu fetihler sonunda Sasani kisrasının sarayı ele geçirilmiş ona ait bileklik kemer ve tac gibi değerli eşyalar Medine’ye getirilmiştir. Bu durum Müslümanları sevindirmiştir.

Hz. Ömer’in kurduğu Divan teşkilatında Müslümanların atıyyelerini farklı miktarlarda tespit etmiş ve hak sahiplerinin adlarını kabile esasına göre, Kureyş kabilesinin Hz. Peygamber’in mensup olduğu Beni Haşim kolundan başlayarak divan defterlerine kaydettirmiştir. Hz. Ömer fey gelirlerinin artması sonucunda, herkese İslamiyet’e yaptığı hizmete, erken veya geç Müslüman oluşuna göre atıyye verilmesini uygun bulmuş ve bu husustaki görüşünü şu meşhur söz ile dile getirmiştir: “Ben, Rasulüllah’a karşı savaşanlarla, Rasulüllah’ın yanında düşmanlara karşı savaşanları bir tutmayacağım.”

Onun bu anlayışından hareketle Divan teşkilatında en fazla atıyye tahsis edilenler Rasulüllah’ın hanımları olmuştur. Bedir ehlinde

olan muhacir ve ensar ile onların mevlası olanlara, Uhut gazvesine katılmış ve Habeşistan’a hicret etmiş olanlara benzerlerine göre daha fazla atıyye ödenmiştir. Aşağıdaki örnek, Hz. Ömer’in bu konudaki zihniyetini göstermek açısından önemlidir: Üsâme b. Zeyd’e kendi oğlu Abdullah’tan bin dirhem fazla olmak üzere dört bin dirhem verdiğinde oğlu, Üsâme ile aynı seviyede olduğunu ileri sürerek itiraz etmesine karşılık Hz. Ömer: “Üsâme’nin babası, Rasulüllah’a senin babandan

Hz. Ömer’in Müslümanlara yaptığı hizmetten dolayı birçok sahabe onu hayırla yâd etmiştir. Hz. Aişe’nin, “Ömer anılınca adalet anılmış olur, adalet anılınca Allah anılmış olur, Allah anılınca da rahmet iner.” dediği nakledilir.

daha sevgili, Üsâme de senden daha sevgili idi.” cevabını vermiştir.

Hz. Ömer adil bir halife olarak şöhret bulmuş, Ömer denilince dost düşman birçok kişinin hatırına “adalet” gelmiştir. Adaleti kurumsallaştırmak için belli başlı şehirlere kadılar tayin etmiştir. Kadılık görevine tayin ettiği kimsele-re, özellikle Ebu Musa el-Eş’ari’ye, Kadı Şüreyh’e, Osman b. Kays’a ve Şam Valisi Muaviye’ye gönderdiği yargılama hukukuyla ilgili yazılı talimatlarla İslam hukuk tarihinde

önemli bir yere sahip olmuştur. Hz. Ömer, kadılara yazdığı mektupta, kazanın muhkem bir fariza ve uyulan bir sünnet olduğunu belirterek, kadının tarafsızlığı, tarafların delil getirme yükümlülüğü, barışma, kadının hatalı ve yanlış kararından dönmesi, Kitap ve sünnette bulunmayan hususlarda kıyasa başvurulması, yalancılığı anlaşılınca kadar her Müslümanın şahit kabul edilmesi, delillerin maddi olarak kabul edilmesi, keyfi delillerin kaldırılması, maddi delillerin bulunmadığı hallerde yemine başvurulması gibi yargılama hukukunun temel meselelerine açıklık getirmiştir. Bu mektubun fakihler tarafından sıkça başvuru temel bir kaynak olarak kabul edilmesi de değerini göstermektedir. Hz. Ömer devlet yönetiminde gerek dinî gerekse dünyevi konularda istişare mekanizmasını faaliyete geçiren örnek yöneticilerden birisidir. Ensar ve muhacirlerin ileri gelenleri ile sürekli istişare ederdi.

Bazı farklı rivayetler bulunmakla birlikte, Hz. Ömer’in Kadı Şüreyh’i Kûfe’ye kadı olarak tayin etmesi, kendisinin aleyhine verdiği bir karardan sonra olması manidardır. Rivayete göre Hz. Ömer, pazardan satın almak istediği ata binip dolaşırken at sakatlanır, sahibine iade etmek isteyince satıcı kabul etmez. Bunun üzerine Hz. Ömer, satıcıdan bir hakem tayin etmesini ister; o da Şüreyh’i hakem olarak gösterir. Şüreyh iki tarafı dinledikten sonra: “Ey müminlerin emiri! Satın aldığını kabul et veya nasıl aldıysan öyle teslim et.” der. Hz. Ömer verilen kararı, aleyhine olmasına rağmen çok beğenir ve onu Kûfe’ye kadı tayin eder.

Valilerini sürekli denetleyen Hz. Ömer, onları insanları dövmek ya

da mallarına el koymak için görevlendirmedini, insanlara dinlerini öğretmek için gönderdiğini ve farklı davrananları kendisine bildirmesini istemiştir.

Gençlerin evliliğini kolaylaştırmak maksadıyla olsa gerek, bir gün Mes-cid-i Nebevî'de, kadınların mehirlerinin kırk ukiyyeden fazla olmamasını, şayet bundan fazla isteyenler olursa, o fazlalığa el koyup beytül-male koyacağını söylemesi üzerine, kadınlar safından uzun boylu ve sözünü esirgemeyen bir hanımefendi, "gerçek öyle değil" diye itiraz etti. Halife "niçin" diye sebebini sorunca sahabe kadın kendisine: "Çünkü Allah Teala 'onlardan birine yüklerle mal vermiş olsanız bile verdiğinizden hiçbir şeyi geri almayın.' (Nisa,

4/20.) buyurmuştur." diyerek cevap vermiştir. Bunun üzerine Halife: "Bir kadın isabet etti, bir erkek hata etti" diyerek herkesin önünde fikrinden vazgeçmekten çekinmemiştir.

Hiz. Ömer büyük bir sorumluluk bilinci ile görevini yürütüyordu. Onun: "Fırat'ın kıyısında bir koyun kaybolda korkarım Allah onu benden sorar." sözleri mesuliyet konusundaki anlayışının nasıl yüksek bir seviyeye ulaştığını gösterir. "Sana vaiz olarak ölüm yeter ey Ömer!" ifadesini mührüne kazıtmış olması, onun ahiret inancıyla tüm işlerini yürütmeye çalıştığını ortaya koyar. Bu sorumluluk bilinciyle kıyafet değiştirerek geceleri halkın arasında dolaşır ve onların sıkıntılarını din-

leyerek bizzat kendisi çözüm yolları bulmaya çalışırdı.

Halife olduğundan dolayı kendisine ve ev halkına mali konularda bir imtiyaz tanınmamıştır. Kendisini, hazinede bulunan malı insanlara dağıtan bir görevli ve onu koruyan bir bekçi olarak tanımlamıştır. Mümkün mertebe hediye kabul etmemiştir. Bununla birlikte kendisine ve ev halkına sunulan hediyeleri beytül-male katmıştır. Valilerini de hediye alımı konusunda uyarmıştır. Son derece zahidane bir hayat yaşamıştır. Halife olduğu hâlde insanlara hitap ettiği sırada bile giydiği elbisede on iki yama olduğu nakledilmiştir.

Hiz. Ömer'in Müslümanlara yaptığı hizmetten dolayı birçok sahabe onu hayırla yâd etmiştir. Hiz. Aişe'nin, "Ömer anılınca adalet anılmış olur, adalet anılınca Allah anılmış olur, Allah anılınca da rahmet iner." dediği nakledilir. Abdullah b. Mesut ise Hiz. Ömer'in şahsiyeti hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: "Ömer'in Müslüman oluşu bir fetih idi; Medine'ye hicreti bir zaferdi; emirliği ise bir rahmetti."

Hiz. Ömer, 23 (644) yılı haccını eda edip Medine'ye döndüğü günlerde, Muğire b. Şu'be'nin Ebu Lü'lüe Firuz adında Zerdüştî bir kölesi tarafından sabah namazı esnasında hançerle yaralandı. Bu köle Müslümanların elinden kurtulamayacağını anlayınca kendisini öldürdü. Halife ölüm döşeğinde iken kendisine yerine birini bırakması teklif edilince aşere-i mübeşşereden altı kişilik şuranın toplanarak üç gün içerisinde aralarından birini halife seçmelerini istedi. Kendi oğlunun halife olmasına müsaade etmedi. Hiz. Ömer üç gün sonra vefat etti. ■

Kur'an-ı Kerim'de isar kavramın konu edilmesi, bir başka ifadeyle Müslümanlar için bir hedef olarak gösterilmesi oldukça manidardır. Bu hedefin bir mecburiyet kapsamında olmayıp teşvik sadedinde zikredilmesi de ayrı bir öneme haizdir. Zira her insanın bu yüceliğe ermesi mümkün olmayabilir.

TOPYEKÛN KURTULUŞ REÇETESİ: İSAR

Mustafa AKPINAR | Etimesgut Vaizi

Bütün insanlığa dünya ve ahiret saadeti bahşeden yüce dinimiz İslam'ın ortaya koyduğu itikadi, ameli, hukuki ve ahlaki prensipler incelendiğinde; her birinin insanlığın kurtuluşu ve saadeti için ne denli vazgeçilmez olduğu görülecektir. Müslümanlar tarih boyunca bu prensiplere sıkı sıkıya bağlanmış, aralarında sıkı bir irtibat kurmuş ve bu prensipleri birbirlerinin tamamlayıcısı olarak kabul etmişlerdir. İman, salih amele vesile oldukça kuvvetli; salih amel güzel ahlaka dönüştükçe makbul görülmüştür. İmanın salih amale, salih amelin güzel ahlaka dönüştüğünü gösteren en güzel örneklerden biri; İslam ahlakının zirvesinde bulunan isardır.

Günümüz toplum düzenlerine baktığımızda; ötekileştirme, ayrımcılık, ırkçılık, dışlama vb. tutum ve davranışlar körüklenirken; ruhi ve manevi dünyamız, fert, aile ve toplum arasındaki ilişkiler, akrabalık bağları, yardımlaşma ve fedakârlık gibi toplumun temelini oluşturan değerler yok edilmeye çalışılmaktadır. Zulme uğrayan Müslümanlar, mülteci sorunları, kıyıya vuran ölü çocuk bedenleri içtimai hayatın ve insani değerlerin ne denli yozlaştığının göstergesidir. İşte, İslam dini insanı ve insanlığı bu duruma düşürmemek için başta isar olmak üzere nice ahlaki değerleri bir reçete misali tüm insanlığa armağan etmiştir.

İsar nedir?

'Esr' mastarından müştak olan isar kavramı daha ziyade mal ile yapılan fedakârlık esas alınarak tarif edilmiştir. Lügatte tercih etmek manasına gelen isar ıstilahe ma-

nada; bir kimsenin kendisi ihtiyaç içinde bulunsaydı bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması demektir. Kur'an-ı Kerim'de beş yerde geçen bu kavram, sadece bir yerde ıstilahe manada geçmektedir: (DîA, İsar Maddesi) "Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; kendileri zaruret içinde bulunsaydı bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarır ise işte kurtuluşa erecekler onlardır." (Haşr, 59/9.) Hasan Basri Çantay bu ayetin tefsirinde isarı, kişinin kendisi muhtaç iken, âharın ihtiyacını daha önde görerek onun yardımına şitap etmesi demektir şeklinde tarif etmiştir. (ÇANTAY, Hasan Basri, Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, III, 1024.) Sadaka ve hediye kabulünde önceliği başkasına tanımak (Osmanlıca-Türkçe Büyük Lügat, Heyet, İsar maddesi.) şeklinde de tarif edilen bu kavram aslında fedakâr insan modelini ortaya koymaktadır. Başkası için fedakârlıkta bulunmak, kardeşini öncelemek, karşılık beklemeden iyilik yapmak da isar kavramı içinde mütalaa edilebilir.

Mal ile isar

Yüce dinimiz İslam düşkünleri, fakirleri ve toplumun zayıf kesimlerini ayakta tutabilmek için mali fedakârlığın canlı tutulmasını istemiştir. Zekât, sadaka, infak, karz-ı hasen ve kefaretle ilgili Kur'an ayetleri hep bu gayeye matuftur. İşte bütün bunların zirvesinde mal ile isar bulunmaktadır. Şu kadar ki, zekât ve infak gibi mali yükümlü-

lükler zenginle fakir, tokla aç arasında bir yakınlaşmaya, kardeşliğe vesile olurken; isar kimseyi dışarıda tutmadan bir barışa, kardeşliğe ve mutluluğa vesile olur. Sadece zenginle fakir arasında değil, zenginle zengin arasında da hatta fakirle fakir arasında da isar tezahür edebilir. Anne ile evlat arasında, kardeşle kardeş arasında, komşular arasında, renk, dil ve din ayrımı yapmaksızın bütün insanlar arasında da isar tezahür edebilir.

Geleneğimizde isarın toplumsal barışı ve güveni sağlamada ne kadar etkili olduğunu gösteren nice güzel örnekler vardır. Bir adam Rasulüallah'a gelerek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Ben çok aç ve fakir düştüm. Bunun üzerine Rasulüallah (s.a.s.) hanımlarından birine, yanında bir şey olup olmadığını sormak üzere adam gönderdi. Hanımı: "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, yanımda sudan başka bir şey yoktur." dedi. Sonra diğer hanımına adam gönderdi. O da aynı şeyi söyledi, bütün hanımları aynı şeyi söylediler. Bunun üzerine Rasulüallah: "Bu adamı kim bu gece misafir ederse Allah ona merhamet etsin." buyurdu. Ensar'dan Ebu Talha isimli bir şahıs kalkıp, "Ben Ey Allah'ın Rasulü!" dedi ve adamı evine götürdü. Hanımına dedi ki: "Bu, Rasulüallah'ın (s.a.s.) misafiridir. Hiçbir şeyi bundan esirgeme ve bu misafire ikramda bulun." Kadın: "Bende, çocukların yiyeceğinden başka bir şey yok." dedi. Adam: "Onları bir şeyle avut ve uyut. Misafirimiz içeri girdiğinde, bizim yemek yediğimizi ona göster. Sonra lambayı düzeltmek için kalk ve söndür." dedi. Kadın bunları yaptı. Oturdular, misafir yedi, onlar geceyi aç geçirdiler. Sabah olunca adam Rasulüallah'a gitti.

Rasulullah ona bakınca gülümsedi. Sonra: "Bu gece misafirinize yaptığınızı Allah çok beğendi." dedi ve Yüce Allah'ın: "Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile, mümin kardeşlerini kendilerine tercih ederler." ayetini nazil buyurduğunu söyledi. (es-Suyuti, Lübbâbü'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nüzûl, Haşr, 9; Buhari, Menâkibu'l - Ensâr, 10.) Kaynaklarda "yedi evin hikâyesi" olarak anlatılan şu kıssa da gerçekten ibretlik bir kıssadır. Bir gün Allah Rasulü'nün sahabilerinden birine bir koyun başı hediye edildi. O da: "kardeşim falan ve ailesi buna bizden daha fazla muhtaçtır." dedi ve hediyeyi ona gönderdi. O da bir başkasına derken bu suretle tam yedi ev dolaştı ve nihayet yine öncekine dönüp geldi." (ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, VII, 503.) Bu ne büyük bir meziyettir ki kendisi ihtiyaç içindeyken dahi komşusunu ve çevresindekileri düşünmeyi ihmal etmiyor. Mutlu bir azınlık yerine topyekûn mutluluğu hedefleyen İslam'ın ilk neferleri olan bu güzide insanlar duyarlılığın zirvesine ulaşmışlardı. "Onlar kendileri istedikleri hâlde, yiyeceği yoksula, öksüze ve yetime yedirirler. Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz derler." (İnsan, 76/8, 9.) ayeti ile "sadakanın en faziletlisi, ihtiyaç hâlindeyken yapılanıdır." (Ebu Dâvud, Zekât, 40.) hadisi bu davranışları övmektedir. Yine malının tamamını Allah yolunda tasadduk eden Hz. Ebu Bekir'e sevgili Peygamberimiz: "Ya Eba Bekr, ailen için ne bıraktın?" buyurduğunda, Ebu Bekir Sıddık'ın (r.a): "Onlara Allah ve Rasulünü bıraktım." (İbn Kesir, Tefsîru'l- Kur'âni'l-Azîm, IV, 338.) demesi mal ile isarın en güzel örneklerindendir. Aslında mal ile isarın mahiyetinin ne olduğu Hz. Ebu Bekir'in cevabında saklıdır: Allah

ve Rasulünü her şeyin üstünde tutmak.

Bu örnekleri bugün de yaşayıp çoğaltabilirsek toplumumuzda bencilliğin de cimriliğin de önüne geçmiş oluruz. Herkesin diğerini öncelediği, başkalarıyla sofrasını paylaştığı, başkasının sevinciyle mutlu olduğu bir toplum gerçek saadeti, barışı ve huzuru yakalamış olur.

Can ile isar

Kişinin sevdiği bir kimse için hayatını feda etmeyi göze alması şeklinde anlaşılan can ile isarın mal ile isardan daha faziletli olduğu belirtilmektedir. (DİA, İsrâ Maddesi.) Zira insan için feda edilebilecek en kıymetli şey, kendi hayatıdır. İnsanın malı ile gösterişe meyletmesi kolaydır ancak, canı ile gösterişe meyletmesi pek kolay değildir. Bu ancak ulvi bir inancın neticesi olabilir. Vatan ve millet için şehit olmak, Allah yolunda ölmek, bir başkasının hayatını kurtarmak için kendi canını siper etmek, mazlunun hakkını korumak için canı pahasına onu savunmak gibi ulvi davranışların hepsi de can ile isarın içinde mütalaa edilebilir. Rasulül-lah'ın katıldığı savaşlarda ashabın Onu korumak için kendilerini siper etmeleri; Çanakkale'de, Kurtuluş savaşında Türk askerinin vatani ve milleti için şehit düşmesi can ile isarın en güzel örneklerindendir.

Huzeyfe el-Adevi anlatıyor: "Yermük harbinde yaralılar arasında amcam oğlunu araştırıyordum. Yanımda biraz su vardı. Kendi kendime: "O'nu canlı bulursam su verir ve su ile yüzünü yıkarım." di-yordum ki kendimi onun yanında buldum. "Su vereyim mi?" dedim. Eliyle evet diye işaret etti. Tam bu

sırada biri ah! dedi. Amcazadem suyu ona götürmemi işaret etti. Ben de götürdüm. Tam bu esnada bir başkasının ah! dediği duyuldu. Hişam suyu ona götürmemi işaret etti. Ben de götürdüm. Fakat adam ölmüştü. Tekrar koşarak Hişam'a götürdüm, o da ölmüştü. Amca zademle koştum, onu da ölmüş buldum. Allah onlardan razı olsun. (M. Akif, Safahat, 408.)

Neydi, bu insanları, ölmek üzereyken bile başkalarını düşünmeye sevk eden şey? Bu insanlar nasıl bu kadar fedakâr davranabiliyorlardı? Bir defa dünyanın geçiciliğini çok iyi biliyorlardı. Öyle bir imanları vardı ki hiçbir sevgileri Allah ve Rasulü'nün sevgisi üstünde değildi. Öyle bir kardeş olmuşlardı ki Mevlana'nın ifadesiyle sıkılmış üzüm sırası gibiydiler.

İnsanın nasıl yaşadığı kadar nasıl öldüğü de önemlidir. Onurunu kaybedip, şahsi çıkar odaklı bir hayat yaşamaktansa, sahip çıktığı değerler uğruna hayatını feda edip şeref ve izzetini koruması daha hayırlıdır. Sıra dışı ama bir o kadar da ulvi olan bu erdemli davranışı anlayamayan Çanakkale'de kınalı Muratları, yaralı Fransız askerini tedavi eden Türk askerini anlayamaz. (bkz. Diyanet Aylık Dergi, sayı 291.) Aziz milletimiz 15 Temmuz'da tanklara meydan okuyabilmişse bu, medeniyetimizdeki isar ruhunun bir tezahürüdür.

Dua ile isar

Kur'an-ı Kerim'deki dua ayetlerini incelediğimizde kolektif bir şurun hedeflendiğini görüyoruz. Talim-i mesele diye de isimlendirilen (ELMALILI, age. I, 28.) Fatiha suresi bunun en güzel örneğidir. "Bizi doğru yola ulaştır." ayet-i ke-

Zulme uğrayan Müslümanlar, mülteci sorunları, kıyıya vuran ölü çocuk bedenleri içtimai hayatın ve insani değerlerin ne denli yozlaştığının göstergesidir. İşte, İslam dini insanı ve insanlığı bu duruma düşürmemek için başta isar olmak üzere nice ahlaki değerleri bir reçete misali tüm insanlığa armağan etmiştir.

rimesinde müminlere "ben" yerine "biz" denilmesi öğretiliyor. İşte bu dua ile isardır. İslam büyüklerinin dilinden çeşitli vesilelerle sadır olan böyle dua örneklerine tasavvuf çevrelerinde rastlanmaktadır. Ebu'l-Hüseyin en-Nuri buna güzel bir örnektir. O şöyle dua ederdi: "Allah'ım, bazı kişilere mutlaka azap edeceksen onların yerine cehennemde beni yak!" (Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, 272.) Fuzuli'nin şu yakarışı da dua ile isara güzel bir örnektir:

Bin can olaydı kâş men-i dîl şîkeste-
tede
Tâ her biriyle bin kez olaydım fedâ
sana. (Uludağ, Sözlük, 273.)

(Keşke şu kırk gönlümde bin can olsaydı da, her biriyle bin defa feda olsaydım sana.)

Bazen bir dua, bazen bir yakarış, bazen de bir temenni olarak karşımıza çıkabilen dua ile isar, sevgi ve muhabbetin en büyük tezahürlerindendir.

Söz konusu ayet-i kerimede (Haşr, 59/9.) övülen ve özellikleri zikredilen kimseler, muhacirleri kardeş kabul eden ve onun gereğine göre hareket eden ensar-ı kiram olmakla birlikte ayet-i kerime; toplumda huzur, barış ve kardeşliğin tesis edilmesini sağlayacak ilkeleri de ortaya koymaktadır. (Mevdûdî, Tefhî-

mû'l-Kur'ân, VI, 210.) Bu ilkelerden birincisi; iman etmenin tabii sonucu olarak ortaya çıkan bir sevgidir. Ensar-ı kiramın muhacirleri kardeş bilip sevmeleri gibi Müslümanlar da birbirlerini sevmelidir. İkincisi; hasetten, kinden ve nefretten uzak durmaktır. Zira iman esası üzerine inşa edilmiş kardeşlik ve sevgi bunu gerektirir. Üçüncüsü ise; cömertlik ve fedakârlıktır. Gerektiğinde aynen ensarın yaptığı gibi yoksul ve ihtiyaç sahibi kardeşlerini kendilerine tercih etmektir.

Kur'an-ı Kerim'de isar kavramının konu edilmesi, bir başka ifadeyle Müslümanlar için bir hedef olarak gösterilmesi oldukça manidardır. Bu hedefin bir mecburiyet kapsamında olmayıp teşvik sadedinde zikredilmesi de ayrı bir öneme haizdir. Zira her insanın bu yüceliğe ermesi mümkün olmayabilir. Ancak her toplumda bu değerlere sahip fedakâr insanların bulunması gerekliliği, o toplumun bekası ve kurtuluşu için zaruridir. İnsanlığın daha ziyade darlıkta, kıtlıkta ve savaş zamanlarında ihtiyaç duyduğu bu fedakârlık anlayışının, hayatı bütünüyle kapsayacak ölçüde yaygın hâle getirilmesi ve insanlığın gündeminde kalması Müslümanların hedefi olmalıdır.

İsar, her türlü ayrımcılığın panzehridir. İsar, kardeşliğin, birlik ve beraberliğin çimentosudur. İsar, cimriliğe, fakirliğe ve duyarsızlığa karşı bir sigortadır. İsar, mutlu ve huzurlu bir toplumun reçetesidir. Mümin malıyla, canıyla, duasıyla kardeşini önceleyebilirse; Mekkeli muhacirlere kucağını açan Medineni ensar gibi Kur'an'ın övgüsüne mazhar olur, asrısaadeti kendi zamanına taşımış olur. ■

LJUBLJANA NOTLARI

Geçen sayıda Zagreb kentine yapmış olduğumuz ziyaretten bahsetmiştik. Zagreb'e gelirken buraya oldukça yakın bir mesafede yer alan Slovenya'nın başkentine de gitmeyi planlamıştık. Fazlı Hocayı ikna etmem biraz zor oldu, fakat sonunda ikna ettim. Cumartesi günü sabahı otobüs terminaline gittik. Haritada Zagreb'le Ljubljana aslında oldukça yakın gözüküyordu. Takriben 120 km kadar. 87 kunaya (takriben 12 euro) biletimizi aldık. Oldukça şanslıydık, otobüs iki katlı ve boştu. Üst katın en önüne kurulduk. Yol boyunca sağı solu fotoğraflamak istiyordum. Malum olduğu üzere bir tarihçi için coğrafya oldukça önemli. Uçak yolculuğu her ne kadar daha hızlı olsa da etrafa dair çok fazla bir şey göremiyorsunuz. Bu açıdan kara yolunu

bilhassa tercih ediyordum. Geldiğimiz gün Ljubljana otobüs saatlerini zaten sormuş, sabah en erken hangi vakitte otobüsün olduğunu böylece öğrenmiştik. Ertesi gün sabah saat tam 7'de otobüsümüz kalktı. Normal şartlar altında bir buçuk iki saatte Ljubljana'da olmalıydık, fakat sınırda bizi bir miktar beklettiler. Bu bekleme durumu tabii değildi. Suriyeli göçmenlerden dolayı işlerin ağır alındığı fark edilebiliyordu. Otobüsten indirildik ve bir miktar bekledikten sonra yolumuza ancak devam edebildik.

Burada sizlere kısaca başkent Ljubljana ve Slovenya hakkında bir miktar temel malumatı verelim. Ljubljana isminin kökeninin ne olduğu konusunda tam olarak bir karara varılamadığını öncelikle belirtelim. Bazı tarihçiler bu ismin, "Laburus" denilen antik Slav kentinden alın-

dığına inanırlarken, diğer bir kısmı da kelimenin kasabadaki bir selden sonra Latince "Aluvina"dan geldiğini kabul etmektedirler. Bazıları da kelimenin kökeninin Slav sözcüğü olan Luba (sevilen)'dan geldiğini ifade etmektedirler.

"Slavlar ülkesi" anlamına gelen Slovenya batısında İtalya, güneybatısında Adriyatik Denizi, güney ve doğusunda Hırvatistan, kuzeydoğusunda Macaristan ve kuzeyinde Avusturya bulunmaktadır. Bir zamanlar Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olan ülke, 25 Haziran 1991'de bağımsızlığını ilan etmiş, 1 Mayıs 2004'te ise Avrupa Birliği'ne katılmıştır.

Ülkede Slovence, İtalyanca ve Macarca konuşulmakta olup bu üç dil resmî dil olarak geçmektedir. Ülke nüfusu Ankara nüfusunun yarısı

kadardır. Para birimi olarak Avrupa birliği üyesi olduğundan euro kullanılmaktadır.

Bu kısa malumattan sonra otobüs yolculuğumuza dönecek olursak eğer, yol güzergâhında havanın yer yer puslu olduğunu söyleyelim. Etrafta muhtelif yerleşim birimlerini, köyler ve kiliseleri görüyor ve fotoğraflıyordum. Biraz daha yükselmiş olmalıydık ki çevrede kar örtüsü belirgin şekilde görülüyor, manzaraya güzel bir hava katıyordu. Otobüsümüzün altından geçtiği bir kısım köprülerin büyük kemerli olduğunu ve ayrıca tabiata uyumlu olduğunu bilhassa söylemek istiyorum. Sanki tabii bir tünelden geçiyormuşsunuz havasını veriyordu. Üst kısımları da hayvanların geçişine uygun hâlde idi. Oto yolda hızla ilerlerken çevredeki karın miktarı artmıştı. Yer yer bazı yükseltilerde kilise merkezli küçük yerleşim birimleri dikkati çekiyordu.

Ljubljana Terminali şehir merkezine oldukça yakın bir mesafede idi. İner inmez dönüş biletimizi almış ve böylece dönüşümüzü garantilemiştik. Binanın içinden aldığımız şehir haritasını takip ederek merkeze doğru yöneldik. Terminalin hemen karşısında bir Türk dönerci yer alıyordu. Biz indiğimizde dükkândakiler henüz hazırlık yapıyorlardı. İçeriye girip selam verdiğimizde, dükkânın sahibinin Türk, ama çalışanların Müslüman Makedonlar olduğu öğreniyoruz. Fazla durmadan yolumuza devam ettik. Zira önümüzde sadece bir gün vardı ve hızlı bir şekilde şehri gezmemiz gerekiyordu. On beş dakikalık bir yürüyüş sonrasında şehrin merkezine, Preseren meydanına ulaşmıştık. Hava soğuk olmasına rağmen Meydan'da çok sayıda insan vardı. Meydanın hâkim bir yerinde Franskan ki-

lisesi bulunuyordu. Bir teşehhüt miktarı kilisenin içerisine girdik. Meydanın hemen önünden geçen Ljubljana nehri üzerinde yer alan Tromostovje köprüsünden geçtik. Şehrin kalesi bütün heybeti ile bizi karşılıyordu. Kalenin üzerine inşa edildiği Grajski gric tepesi, kış mevsimi dolayısıyla pek canlı değildi. Gri ton belirgin bir şekilde hissedilebiliyordu. Bu esnada Sadettin Ökten'in sözleri aklıma geldi; "...şehirlerin tıpkı insanlar gibi bir şeyler söylemek istedikleri zamanlar vardır, daha doğrusu şehir mekanını bina eden ve ona sinmiş olan geçmiş ruhlar bazı mevsimlerde daha cömert olurlar ve yaşayanlara bir haber vermek isterler. Kendinizi ta-

nımak istiyorsanız, kimliğinizi hissetmek iştiafında iseniz bu mevsimleri kaçırmamalısınız. Bu hazzı yakalayabilmek için iki yardımcıya ihtiyacınız vardır; bunlardan biri musiki, diğeri şiirdir. Bu iki güzelikle beslenen insan şehrin çağrısını duyabilir ve büyük cedlerin manevi iklimine kabul olunabilir." (Sadettin Ökten, "İstanbul'da Bir Bahar Gezintisi", İzlenim, Sayı: 33-34, (Mayıs-Haziran 1996), s. 9.)

Yıllar önce bu Ökten'in bu sözlerini okumuştum. Çok hoşuma gitmişti. Sadece bazı mevsimlerde değil hemen bütün mevsimlerde ülkemizin ve dünyamızın başka kentlerini de bu ifadelerdeki hissiyatla gezmeye çalışıyordum.

Ljubljana'nın eski şehir sokaklarında çocuklarını gezdirenler, sakafon çalanlar ne ararsanız vardı. Köprüyü geçip bir miktar daha yürüdüğümüzde neredeyse kale-nin eteklerine kadar ulaşmıştık. Yürüdüğümüz yollar kesme taşlardan oluşmuş Roma ya da Arnavut kaldırımları idi. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi binaların muhtelif yerlerinde üzerinde kısa tanıtımların ve yapılaş tarihlerinin de yer aldığı önemli şahsiyetlerin büstleri vardı. Bunlar neden bizde yapılmaz! Yıllar önce Suriye'de karşılaşmıştım. Bazı sokak ve caddelere önemli şahsiyetlerin isimleri verilmiş idi. Bundan dolayı da caddelerde levhalarında o şahıslar hakkında kısa da olsa bir miktar malumat yazılmıştı. Parklara, önemli binalara (kimin yaptırdığını belirtmek gerekir), caddelere biz de bu şekilde kısa ve küçük bilgi notları yerleştirebiliriz diye düşünüyorum. Tabii olarak iş belediyelerimizde bitiyordu.

Şehrin Stari trg denilen eski meydanında barok üslubunda evler dizilmişti. Diğerlerine göre daha önde

kemerli olan ve merdivenle çıkılan adını sonradan öğrendiğimiz, ilk olarak 1484 yılında yapılan, fakat XVIII. yüzyılda yenilenen Town Hall (Rotovz) belediye binası bulunuyordu. Bu binayı önemsiyorum zira diğerlerinden oldukça farklı duruyordu. İçerisine girdiğimizde, burada kalabalık turist grubu vardı. O zaman tam fark edememiştim, ama tenhalaşınca duvarın birinde yer alan tabloda, Ljubljana kalesinin eteklerinde Osmanlı askerlerini görünce sevinmiştim. Tablo'da Osmanlı askerleri geniş sarıkları ve enli kılıçları ile piyade ve süvari olarak resmedilmişti. Askerlerin taşıdıkları hilalli sancaklar ve tuğlar ile onların yedeklerine aldıkları kadınlı ve erkekli esir grupları resimde belirgin bir şekilde görülmüyordu.

Buradan tekrar ana caddeye çıktık. Cadde üzerinde dolaşırken, evlerin altındaki dükkânların eskiden olduğu gibi vitrinlerinde ürünler teşhir ediliyordu. Dükkânlardan birisi bal evi adını taşıyor (honey-house) ve bal satıyordu. Yolumuz üzerindeki sade ve hoş bir dükkân dikkatimizi çekmişti. Hemen içeri-

ye girdik. Dükkânda küçük çuval-lar, (çuval dediysem de çuval değil, çuval görünümlü küçük paketler), içerisine elli ya da yüz gram tuzun konulduğu hoş paketler ya da muhtelif kaplar içerisinde deniz tuzu satılıyordu. Ayrıca deniz tuzundan yapılmış, bildiğiniz tuzlu çikolata da içeride ikram ediliyordu. Elin oğlu cin gibi! Ne yapacağını şaşır-mış. Fakat deniz tuzunu o kadar hoş ve küçük torbalarda sunuşları çok hoşuma gitmişti. Paraya kıydım ve bir çuval! tuz aldım. Orada tadına baktığımız tuzlu çikolatanın tadı da farklı gelmişti, bir tane de ondan aldım. Hane halkının maa-lesef tuzlu çikolatayı beğenmediği-ni itiraf etmeliyim.

Kaleye çıkış öncesinde yol boyu gezmeye devam ettik, Avrupa ve bilhassa Baltık coğrafyasında yaygın olan el işçiliği kıyafetler, örgü malzemeleri satan dükkânlara rastladık. Bu dükkânlardan bir tanesi ise sadece aşçı kıyafetleri üzerine idi. Cadde boyu gayet temiz, sessiz ve ferah idi. Henüz öğlen olmasına rağmen, kış mevsimi olması hasebiyle çok da canlı değildi. Dükkân-

larda buzdolabı magnetleri, üzerinde Slovenya yazan muhtelif ahşap kaplar, ahşap üzerinde renkli resim çizimleri satılıyordu. Dönüşümüzde nehrin kenarında kurulan pazar yerinde, fırından yeni çıkmış ekmeklerin tadına baktık. Oradan da kaleye çıkmak için funikülerin olduğu kısma gittik. Bindığımız vagon kademeli olarak yükselirken şehir ayaklarımızın altında kalma-ya başlamıştı bile.

Kale güzel restore edilmiş gözüküyordu. Surların bir kısmı olduğu gibi dururken cam kaplamalı olan bazı yerlerin ise idare binaları, restoran ve kafeterya olarak kullanıldığı fark ediliyordu. Slovenya bayrağının asılı olduğu en büyük burca ise biraz sonra çıkacaktım. Şehir

hafif gri tona rağmen, burçlardan şahane görünüyordu. Kaleden hızlıca girebileceğimiz kısımları gezdim. Mahpusların kaldığı odalar, kilise, buradan geçerken, kurulmuş bir masa da Latin harflerinin süsleyerek yazan (kalligraf) bir vatandaş rastladık. Sloven diliyle turistlere muhtelif yazılar yazıyordu. Büyük burca çıktığımızda ise manzara daha da güzelleşti. Gerçi buraya çıkanların burç duvarlarına yazdıkları çeşitli yazıları da görebiliyorduk. Muhtelif yabancı isimlerin yanı sıra, bir yazıda ise Türkçe harflerle şöyle yazıyordu. Esaretin Bedeli filminden mülhem olsa gerek "Biz de buradaydık!" Ne hikmetse hemen orada hatırıma Roma'da iki bin yıllık sütuna adını kazıyan Türk geldi.

Kale içindeki küçük müze de gezmeye değdi. Eski çağdan günümüze baltalar, at nalları, küpler, heykeller, resimler ve haritalar, araçlar, banknotlar, madalyalar vs. gibi muhtelif objeler teşhir ediliyordu. Kale gayet güzel düzenlenmişti. Gezerken hep darısının bizim Ankara kalesine olmasını diledim.

Kale içerisinde yer alan başka müze ve sergi salonları da bulunuyordu. Bir sergi salonunda fotoğraf sergisi vardı. Slovenyalılar bir de kukla müzesi açmışlardı. Yıllar önce Çamlıdere Belediyesi'ni ziyaretimizde belediye başkanı, şehirlerindeki yaşlı amcaları tembihleyip, ahşaptan birer oyuncak yapıp belediyeye getirmelerini istediği aklımda kalmıştı. Başkan bey makam odasının arkasındaki odayı da tamamen, topladığı ve yaptırdığı oyuncaklardan oluşturmuştu ve en kısa zamanda da belediyede bir oyuncak müzesini açacağını bize söylemişti. Tabii olarak bu durum çok hoşuma gitmişti. Geleneğin geleceğe aktarılması bakımında belediyelere bu açıdan büyük bir vazife düştüğünü hatırlatmak isterim.

Kale içinde gayet ferah ve güzel bir kafeterya da bulunuyordu. İstanbul'da havalimanında tanıştığımız bir arkadaşı, kalenin içinde görünce çok sevindik. Gezmekten yorulunca da kafeteryaya girdik. Fazlı Hoca'nın ikramı olan kahveleri, sohbet eşliğinde afiyetle içtik.

Ljubljana'yı oldukça hızlı gezmiş, kalesine çıkmış ve sokaklarını arşınlamış olduk. Yorulmuştuk. Terminalin yanında gördüğümüz Dünya Döner'e gittik. Neredeyse o gün şehre gelen bütün Türklerle burada karşılaştığımızı söylesem biraz mübalağalı olur. Ama yine de hakikat payı olabilir. ■

OSMANLI DEVLETİNDE SURRE-İ HÜMÂYÛN VE SURRE ALAYLARI

Zeynep DEMİR

Prof. Dr. Münir Atalar, İslam tarihi alanındaki çalışmalarıyla tanınan bir akademisyen. Onun İslam tarihi üzerine yaptığı araştırmalardan biri de “Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyûn ve Surre Alayları.” Eserin hazırlanış sürecinde Başbakanlık Arşivi ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi incelenerek, ilki Yıldırım Bayezid (1389-1402) döneminde gönderilen ve 1917 yılında sona erdirilmesine kadar pek çok çeşitlilik arz eden Surre Alayları ile ilgili olarak her türlü belge ve evraka ulaşılmaya çalışılmış. Kitabın son bölümlerinde bu dokümanlara dair örnekler de bulmak mümkün. Münir Atalar ayrıca kaynaklar hakkında kısa açıklamalarda bulunduğu kısımda Surre Alayları ile ilgili yapılan diğer araştırmalara da kronolojik olarak yer vermiş.

Söz konusu çalışma ihtiyaç duyulan bir alanda önemli bir boşluğu doldurduğu için dikkate değer. İlk baskısı 1991 yılında yapılan eser, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2015 yılında bir kez daha okurlarla buluştu.

Osmanlılar döneminde seçkin vilyetlerden sayılan Hicaz, normal vergi sorumluluklarından muaf tutularak özel birtakım yardımlarla abat edilmiştir. Surre de bu özel yardımların başını çekmektedir. Kısaca hac mevsiminde, hac kabileleri vasıtasıyla Haremeyn’e gönderilen para ve hediyeler şeklinde tanımlanan Surre, hem devlet hazinesinden dikkate değer harcamalar gerektirmiş, hem de gerek devlet erkânından gerekse ferdi yahut vakıf eksenli olarak ciddi hayırların yapıldığı bir alan olmuştur. Bu kutsal beldelerde oturan fakirlere, Haremeyn-i Şerifeyn’de hizmet eden imam, müezzin, kayyım gibi din görevlilerine, Mekke ve Medine emirleri ile diğer pek çok görev-

liye hatta delillere kadar çeşitli hediyeler ve nakdi yardımlar gönderilmiştir.

Elbette ki devletin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum ve siyasi konjonktür Surre alaylarının tertip ve düzenine de etki etmiştir. Atalar, tüm bu faktörleri göz önünde bulundurarak giriş kısmından sonra eserini üç ana başlık ve sonuç bölümünden müteşekkil olarak hazırlamış. Giriş bölümünde Surre hakkında kısaca bilgi verilerek Osmanlı dönemine kadar gönderilen Surre alaylarına genel manada değinilmiştir.

“Osmanlılarda Surre” adını taşıyan birinci bölüm, zikretmiş olduğumuz devletin ekonomik ve siyasi alandaki değişimleri dikkate alınarak üç kısma ayrılmıştır. İlk kısımda I. Bayezid ile başlayıp Yavuz Sultan Selim dönemine kadar olan süre incelenmiştir. İkinci kısımda önceleri düzensizlik arz eden alaylara süreklilik ve resmiyet kazandıran Yavuz dönemi ile bu alayların zirveye çıktığı Kanuni dönemi özel olarak ele alınmış, üçüncü ve son kısımda ise 1917 yılında tamamen ortadan kalkıncaya kadar ki süreçte arşivlerdeki Surre defterlerinde bulunan kayıtlar dikkate alınarak Surre alayları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Surre-i Hümâyûn Törenleri, Surre Alayı’nın Güzergâhı ve Yol Güvenliği üzerinde durulmuştur. Bu törenler Surre Alayı’nın hazırlanmasıyla ve dönüşüyle birlikte düzenlenen törenlerdir. Hac kabileleri ile gönderilen para dışındaki hediyeler ise ayrı ayrı ele alınmış.

Çalışmanın son bölümünde Surre görevlileri ve Surre ile ilgili terimlere yer verilmiş. Kitapta sonuç bölümünün ardından araştırmalar sırasında ulaşılan belge, vesika ve çeşitli fotoğraflara yer verilmiştir. ■

YENİ
YAYINLARIMIZ

{ HZ. MUHAMMED'İN HAYATI }

Casim Avcı
Mevlana İdris

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

**Andolsun, size içinizden öyle
bir peygamber gelmiştir ki,
sizin sıkıntıya uğramanız
ona ağır gelir, size çok
düşkündür, müminlere karşı
şefkat ve merhamet doludur.**

(Tevbe, 9/128.)

FIYATI: 7TL